

ایده ۱۰

فصلنامه علمی - تخصصی
شهرسازی، عمران

شماره ۱۰ / بهار ۱۳۹۸ / قیمت ۱۲۰۰۰ تومان

Quarterly Journal of Ideh/No.10/Spring 2019

ISSN: ۲۴۲۳-۵۵۵۵

میراث فرهنگی، عامل بنیادین توسعه‌ی گردشگری ج.ا.ایران / توسعه در تاریکی / استفاده مجدد تطبیقی از میراث معماری در اسناد، قوانین و طرح‌های ملی / یکپارچه‌سازی مفهوم میراث فرهنگی و بازآفرینی فرهنگ - مبنا در شهر خلاق / تأثیر روان‌شناسی رنگ بر محیط شهر ایرانی - اسلامی / هشدار نوتردام؛ آموزه‌ای بر نقش ایمنی در حفاظت از میراث جهانی / هفت سؤال اساسی در مورد آتش‌سوزی کلیسای نوتردام پاریس / نیم‌نگاهی به مناطق تاریخی در ایالات متحده آمریکا / استراتژی‌های بازیابی انطباقی برای بناهای میراثی؛ یک رویکرد جامع / معرفی پروژه‌های بافت تاریخی تهران /

توضیح عکس: بافت شهری نیس، جنوب فرانسه

سخن مدیر مسئول/ ۲

سخن سردبیر/ ۳

مقالات

میراث فرهنگی، عامل بنیادین توسعه‌ی گردشگری ج.ا.ایران /
حمید ضرغام بروجنی، فاطمه عزیزی/ ۴
توسعه در تاریکی/ سید محمد بهشتی / ۱۳
استفاده مجدد تطبیقی از میراث معماری در اسناد، قوانین و
طرح‌های ملی/ رعنا توتونچی / ۱۸
یکپارچه‌سازی مفهوم میراث فرهنگی و بازآفرینی فرهنگ- مینا
در شهر خلاق/ مریم پور زکریا / ۲۹
تأثیر روان‌شناسی رنگ بر محیط شهر ایرانی - اسلامی/ مرتضی
لطفی‌پور سیاهکلرودی، نرگس حمزه، النازالسادات ناییبه، / ۳۵
هشدار نوتردام؛ آموزه‌ای بر نقش ایمنی در حفاظت از میراث جهانی
/ مرتضی لطفی‌پور سیاهکلرودی / ۴۶
هفت سؤال اساسی در مورد آتش سوزی کلیسای نوتردام پاریس/
مینو عارفی پور/ ۴۹
نیم نگاهی به مناطق تاریخی در ایالات متحده آمریکا/ محمد
امین حسینی / ۵۱
استراتژی‌های بازیابی انطباقی برای بناهای میراثی؛ یک رویکرد
جامع / Damla Mısırlısoy, Kağan Günc / ۵۷
معرفی پروژه‌های بافت تاریخی تهران/ ابوالفتح شادمهری / ۶۶

دیدگاه صاحب‌نظران

مصطفی حسینی کومله / ۷۰

معرفی کنفرانس

۱- کنفرانس بین‌المللی "حفاظت از میراث قرن بیستم؛ از معماری
تا منظر" / ۷۱
۲- ششمین کنفرانس یونسکو UNITWIN در سال ۲۰۱۹
میلادی؛ «ارزش میراث برای گردشگری» / ۷۳
معرفی کتاب
تجهیز مجدد میراث صنعتی / ۷۴
منظر شهری تاریخی / ۷۶

• آرا و دیدگاه‌های مندرج در فصلنامه، دیدگاه خاص آن نیست. فصلنامه
در ویرایش آزاد است. فصلنامه آزاد است عنوان نوشتارها را با هماهنگی نویسنده
تغییر دهد. مسئولیت مقاله‌ها بر عهده نویسندگان یا مترجمان آنهاست. آثار و متن
های دریافت شده به هیچ وجه بازگردانده نمی‌شود. نقل بخشی از یک مقاله یا
مطلب فصلنامه با ذکر نام و مأخذ آزاد است.

تصویر روی جلد:

آتش سوزی در کلیسای تاریخی نوتردام

پاریس

شناسنامه

صاحب امتیاز
مرکز پژوهشی توسعه محیط و سکونتگاه‌های انسانی (خصوصی)

مدیر مسئول

محمد تقی حسینی

شورای سیاستگذاری

جلیل حبیب‌اللهیان، سید محمد بهشتی، محمد تقی حسینی

سردبیر (ایده شماره ۱۰)

سمیه فدایی‌نژاد

هیأت تحریریه (ایده شماره ۱۰)

حمید ضرغام بروجنی، محمد مهدی عزیزی، مهناز بیگدلی، فاطمه
عزیزی، محمد امین حسینی

مدیر اجرایی

مرتضی لطفی‌پور سیاهکلرودی

مدیر داخلی

نرگس حمزه

طراحی و صفحه‌آرایی

سید سعید هاشمیان

نشانی

پاسداران، نرسیده به چهارراه فرمانیه، کوهستان یازدهم، پلاک
۲، واحد ۵

تلفن

۲۲۲۹۱۲۶۲-۲۲۸۱۵۰۰۱

فاکس

۲۲۲۸۳۹۰۵

آدرس سایت

www.ideh-co.ir

ایمیل

info@ideh-co.ir

چاپ

اعلان وصول ارشاد

صحافی و لیتوگرافی

چاپ برتر

به نام آن که جان را فکرت آموخت

امروزه دانش و مبانی «مدیریت و بهره‌برداری از فضاهای واجد ارزش تاریخی - فرهنگی» در شهرها به عنوان حلقه مکمل و مرحله‌ای مهم از زنجیره احیاء و باززنده‌سازی فضاهای تاریخی مطرح است. بدون توجه به مفهوم دانش مدیریت و بهره‌برداری از سایت‌های تاریخی، هر اقدام مطالعاتی و اجرایی در این زمینه ابتر مانده و به سرانجام مطلوب خود نخواهد رسید. پیوند کالبدی-عملکردی بین مناطق تاریخی شهر و محدوده بلافصل آن، نقش و جایگاه قوانین کشور، برنامه‌های توسعه‌ای و اسناد فرادست در این زمینه، ضوابط و مقررات حفاظتی مناطق تاریخی، مفاهیم اقتصادی و الگوهای بهینه درآمدزایی پایدار از فضاهای تاریخی، شناخت ابعاد اجتماعی و اثرات اقدامات باززنده‌سازی چنین فضاهایی بر الگوی زندگی ساکنان بافت، بهره‌برداری بهینه از فضاهای تاریخی در جهت ارتقاء فرهنگ عمومی شهروندان، حفاظت پس از اجرای طرح و مواردی از این قبیل در رده مفاهیم مرتبط با «مدیریت و بهره‌برداری از فضاهای واجد ارزش تاریخی - فرهنگی» جای می‌گیرند.

نکته حائز اهمیت دیگر در این خصوص توجه به نیروی انسانی و به طور عام توجه به انسان‌هاست. مدیریت و بهره‌برداری از بناهای تاریخی و حفاظت آن بسیار متفاوت با سایر بناهاست. کسانی که مسئولیت حفاظت از ابنیه و سایت‌های واجد ارزش تاریخی و فرهنگی را بر عهده می‌گیرند و آن دسته از نیروی انسانی که به عنوان گروه همیار به منظور بهره‌برداری بهینه از چنین فضاهایی در کنار متخصصین قرار می‌گیرند، صرفاً مدیر یا کارمند نیستند، بلکه عاشقانی‌اند که تاروپود وجودشان حفظ این میراث است. به عنوان مثال می‌توان به فضاهای فرهنگی در مقیاس بین‌المللی اشاره کرد که اکثر کارکنان آن را بازنشستگانی تشکیل می‌دهند که به شکل داوطلبانه و بدون هیچ‌گونه عواید مالی صرفاً به عنوان یک تعهد ملی بخشی از ساعات عمر خود را وقف خدمت در این مراکز نموده‌اند. زمانی که از اهمیت انسان‌ها و نیروی انسانی و پیرو آن بذل ارزش به بهره‌مندان و کاربران فضاها و سایت‌های تاریخی سخن به میان آید، نمی‌توان توجه به دو مفهوم ضروری را نادیده انگاشت. مفهوم اول توجه به بعد سلامت و ایمنی آنان و مفهوم دوم بهره‌گیری از ابزارها و تکنولوژی‌های روز به منظور ارتقاء سطح آسایش و رضایتمندی‌شان است. موضوعی که در مدیریت و بهره‌برداری از بسیاری از بناها و محدوده‌های تاریخی و فرهنگی در نقاط مختلف دنیا به وضوح قابل مشاهده است.

به هر روی سؤال اینجاست که مدیریت شهری در ایران از نظر ساختار سازمانی و رویکردهای خود تا چه حد توان بهره‌برداری بهینه از سایت‌های تاریخی احیاء شده را دارد؟ آیا اساساً هدف از باززنده‌سازی فضاهای تاریخی در شهرها صرفاً اجرای مجموعه اقداماتی کالبدی به منظور ساماندهی وضع نابسامان موجود است، یا آنچه در این زمینه مهم‌تر می‌نماید "گام دوم" یعنی مدیریت و بهره‌برداری بهینه و پایدار پس از اجرای طرح‌هاست؟ سؤالی اساسی که در این شماره در مورد آن خواهیم اندیشید.

● محمدتقی حسینی

انطباق پایدار یک خانه‌ی تاریخی با کاربری جدید، نوعی حفاظت از بنا است که به اهمیت معنایی آن آسیبی نمی‌رساند. در این نوع حفاظت از بنای تاریخی نه تنها کاربری با بنا منطبق خواهد بود، بلکه درک اهمیت معنایی یک مکان تاریخی را تقویت کرده و به بیشینه خود می‌رساند. استراتژی تغییر کاربری تطبیقی راهکاری پایدار برای همگرایی رویکردهای حفاظت و توسعه می‌باشد. شیوه‌ای که به واسطه آن، پارامترهای یک مداخله‌ی مؤثر در بناهای میراثی ارائه می‌گردد و نمود عینی تکامل روند حفاظت و توسعه یکپارچه به شمار می‌آید. از این رو، مفهوم بنیادین اهمیت معنایی یا به عبارتی ارزش‌های ملموس و ناملموس میراث در تعامل با کاربری معاصر میراث معماری حفظ می‌گردد. تغییر کاربری تطبیقی همگام با اصول توسعه‌ی پایدار، شاخصه‌های زیست‌محیطی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی میراث را حفظ و ارتقاء می‌بخشد و مبتنی بر مفهوم مدیریت تغییر موجب حفاظت و توسعه توأمان میراث معماری و بستر پیرامونی آن می‌گردد. به علاوه، مدیریت تغییر مبتنی بر حفظ ارزش‌ها و اهمیت معنایی میراث، با تبلور در استراتژی تغییر کاربری تطبیقی میراث معماری، زمینه‌ساز توسعه پایدار و متوازن در شهر تاریخی و معاصر می‌گردند. بازشناسی چارچوب و مؤلفه‌های تبیین‌کننده مدیریت تغییر می‌تواند به منظور ارزیابی پروژه‌های تغییر کاربری تطبیقی اجراء شده مورد استفاده قرار گیرد و از این طریق مسیر برای تدقیق استراتژی تغییر کاربری تطبیقی به مثابه راهکاری پایدار برای حفاظت میراث معماری باز شود. اسناد و نظریه‌های مرتبط به ویژه در دو دهه‌ی اخیر گویای آن است که برقراری تعادل میان رویکردهای حفاظت و توسعه به منظور مدیریت تغییرات، مهم‌ترین موضوعی است که باید در نظر گرفته شود. بر این اساس، حفاظت به واسطه توجه به مفهوم اهمیت معنایی میراث، موضوعی منفعل و توسعه موضوعی حداکثری نمی‌باشد. استراتژی تغییر کاربری تطبیقی مشخص می‌کند کدام دسته از جنبه‌های میراث معماری باید محافظت شوند و کدام یک می‌تواند در فرایند تغییر کاربری تطبیقی تغییر یابد. به علاوه این راهبرد مفهوم مدیریت تغییر را برای تعیین و مدیریت حدود تغییرات و حفظ ارزش‌ها و اهمیت معنایی میراث مدنظر قرار می‌دهد.

در ایران نیز نهادهای اصلی متولی انطباق‌پذیری و استفاده مجدد از بناهای تاریخی شامل: "سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری"، "شهرداری" و "شرکت مادر تخصصی عمران و بهسازی شهری ایران" که زیرمجموعه وزارت راه و شهرسازی است می‌باشند. بخش خصوصی نیز در سال‌های اخیر به یکی از نهادهای اصلی متولی انطباق‌پذیری و استفاده مجدد بناهای تاریخی تبدیل شده است. همچنین ارتقاء سطح آگاهی عموم مردم و تلاش نهادهای مردم‌نهاد نقش بسزایی در این زمینه و موفقیت‌های به دست آمده داشته است. در راستای تبیین مفهوم تغییر کاربری تطبیقی در اسناد فرادست در این شماره از مجله، موضوع استفاده مجدد تطبیقی از میراث معماری در اسناد، قوانین و طرح‌های ملی مورد بررسی قرار گرفته است. همچنین سایر مقالات این شماره به بررسی ابعاد مختلف مفهوم میراث فرهنگی پرداخته‌اند.

● سمیه فدائی نژاد

میراث فرهنگی، عامل بنیادین توسعه گردشگری ج.ا.ایران

نویسنده

• دکتر حمید ضرغام بروجنی: استاد مدیریت گردشگری، دانشگاه علامه طباطبائی zargham@atu.ac.ir

• دکتر فاطمه عزیزی: دکتری گردشگری - دانشگاه علامه طباطبائی،

چکیده

میراث فرهنگی، از مهم‌ترین منابع توسعه گردشگری و زمینه‌ساز انگیزه‌های اساسی برای جلب انواع گردشگران است. وجود جاذبه‌های میراث در ایران، توانایی بالقوه کشور در توسعه گردشگری، جذب گردشگران داخلی و بین‌المللی و کسب منافع اقتصادی و اجتماعی را در پی دارد. تبدیل این توانمندی‌های بالقوه به بالفعل، نیازمند برنامه‌ریزی و توجه به عواملی است که به توسعه گردشگری میراث فرهنگی در ایران می‌انجامد. توسعه گردشگری در زمینه میراث فرهنگی می‌تواند علاوه بر اثرات شگرف فرهنگی، به بهبود وضعیت اقتصادی و اجتماعی کشور و دستیابی به رشد اقتصادی و ایجاد اشتغال کمک کند. در این مقاله مفاهیم میراث فرهنگی، گردشگری میراث و توسعه گردشگری تشریح و پیشنهادهایی برای توسعه گردشگری میراث فرهنگی در ایران ارائه شده است.

واژگان کلیدی: گردشگری، میراث فرهنگی، گردشگری میراث، منابع توسعه گردشگری

Cultural heritage, the Fundamental Factor of Tourism Development in the Islamic Republic of Iran

•Hamid Zargham Boroujeni

Abstract

Cultural heritage is one of the key tourism resources and motives. As such, heritage attractions could potentially enable tourism development in Iran, therefore, associated economic and social benefits from domestic and international tourists could be gained. Undoubtedly, actualizing these potentials requires planning, by taking the factors that contribute to the development of cultural heritage tourism in Iran into account. This research paper describes the concepts related to the cultural heritage, heritage tourism and associated tourism development and provides some suggestions for cultural/heritage tourism development in Iran.

Keywords: Tourism, Cultural heritage, Heritage Tourism, Development of Tourism Cultural Heritage

۱- مقدمه

و هدف‌های دیگر مورد استفاده قرار می‌گیرند (تیموئی، ۲۰۱۱: ۱۵). توسعه این نوع از گردشگری باعث فراهم آوردن منفی برای گردشگران، ساکنین محلی و مقصدهای میراث می‌شود. جوامع مختلف سعی دارند تا با استفاده از توسعه‌ی گردشگری میراث بتوانند فرهنگ و منابع تاریخی - فرهنگی خود را به دنیا عرضه کرده و برای توسعه اجتماعی، اقتصادی و سیاسی کشورهای خود گام بردارند (صالحی‌پور، ۱۳۹۴: ۲۲).

تقاضا برای گردشگری میراث از دهه ۱۹۹۰ به سرعت افزایش یافته و در قرن بیست و یکم به اوج خود رسیده است. ۱۸ تا ۲۵ درصد از انگیزه گردشگران، جنبه تاریخی - فرهنگی دارد و پیش‌بینی می‌شود تا سال ۲۰۳۰، تاریخ و فرهنگ نقش محوری را در جذب گردشگران خواهد داشت (موسوی و همکاران، ۱۳۹۳). به استناد آمار موجود نزدیک به ۳۷ درصد از گردشگران ورودی ایران را گردشگران میراث فرهنگی تشکیل می‌دهد (شورای جهانی سفر و گردشگری، ۲۰۱۰). بنابراین میراث فرهنگی یک عامل کلیدی در انتخاب ایران به عنوان یک مقصد سفر است.

در این مقاله سعی شده است ضمن تشریح مفهوم میراث، ارتباط آن با گردشگری و ضرورت و اهمیت توجه به توسعه گردشگری در این زمینه مطرح شود. در نهایت پیشنهادهایی برای توسعه گردشگری میراث فرهنگی در ایران ارائه شده است.

۲- ادبیات تحقیق

نقش گردشگری در توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی باعث شده است تا بسیاری از مدیران و برنامه‌ریزان محلی، منطقه‌ای و ملی در سراسر دنیا برای گسترش آن برنامه‌ریزی و تلاش کنند (محمدپور، ۱۳۹۵). گردشگری میراث یکی از سریع‌ترین زیرگروه‌های در حال رشد صنعت گردشگری است (کنگ^۵، ۲۰۱۰). در سال‌های اخیر گردشگری میراث از اهمیت اقتصادی زیادی برای مقصدها برخوردار شده است و این امر منجر به ایجاد آگاهی و شکل‌گیری برندها برای مقصدها شده است (هان^۶، ۲۰۱۶).

در عصر حاضر، گردشگری یکی از عوامل مؤثر در گسترش روابط بین‌ملتها و ایجادکننده‌ی فرصت‌های شغلی (در بُعد اقتصادی) و تعاملات اجتماعی - فرهنگی (در بُعد فرهنگی) است (ساریسیک^۱ و همکاران، ۲۰۱۱). گردشگری یکی از بزرگ‌ترین و سریع‌ترین بخش‌های اقتصادی در حال رشد است (همیلتون^۲ و همکاران، ۲۰۰۵). از این رو در کشورهای در حال توسعه، گردشگری به عنوان منبع ارزشمندی برای ایجاد رشد و توسعه و کسب درآمد مورد توجه قرار گرفته است (آندرادس و دیمانچ^۳، ۲۰۱۷).

وابستگی متقابل گردشگری و میراث فرهنگی با گذشت زمان آشکارتر شده است. میراث فرهنگی بنیانی برای توسعه‌ی گردشگری است و گردشگری نیز به صورت بالقوه قابلیت تأمین منابع مالی برای حفاظت از میراث فرهنگی را دارا است (ضرغام و بهشتی، ۱۳۹۴).

میراث فرهنگی، یکی از مهم‌ترین منابعی است که مبنای گردشگری قرار گرفته و زمینه‌ساز انگیزه‌های اساسی زیادی برای سایر سفرها شده است (تیموئی، ۲۰۱۱: ۱۲). شناخت میراث در گردشگری به منظور مواجهه با تقاضای در حال گسترش در این زمینه و شناخت بازار گردشگران مورد نیاز است (میلار^۴، ۱۹۸۹).

کشور ایران با برخورداری از سابقه دیرین تمدن و فرهنگ، طبیعت و شرایط اقلیمی گوناگون و دیگر عوامل، توانایی قرارگیری در جایگاه مناسب مقصدهای پرجاذبه گردشگری در سطح آسیا و بین‌المللی را دارا است (جعفری صمیمی و خیره، ۱۳۹۲). در کشور ایران جاذبه‌های گردشگری با محوریت آثار تاریخی - فرهنگی و صنایع دستی نمود پیدا کرده‌اند. بنابراین مسیر توسعه گردشگری کشور باید به سمت گردشگری میراث فرهنگی باشد. گردشگری میراث از انواع بسیار مهم و رو به رشد گردشگری در جهان امروز به شمار می‌رود. این نوع گردشگری، شامل میراث فرهنگی ملموس و ناملموس از یک سو و میراث طبیعی از سوی دیگر است. این موارد از اجزای مهم میراث هستند که برای گردشگری

1. Sariisik, Turkay & Akova
2. Hamilton, Maddison & Tol
3. Andrades & Dimanche
4. Millar

5. Kong
6. Han

۱-۲- میراث

میراث، یکی از مهمترین منابع برای توسعه گردشگری است و چنانچه برنامه‌ریزی مناسبی انجام شود، گردشگری نیز به حمایت مالی و دولتی برای حفاظت از میراث می‌انجامد (سو و وال^۱)، (۲۰۱۴). شروع استفاده از کلمه میراث به سال ۱۹۹۰ بر می‌گردد که دارای عمده‌ترین و سریع‌ترین رشد در بخش‌های گردشگری است (پوریا^۲ و همکاران، ۲۰۰۳). میراث، مصرف تجربه‌ی گذشته در جامعه مدرن است که برای صنعت گردشگری جذاب می‌باشد (هان، ۲۰۱۶: ۸۴). پژوهشگران میراث روی یک مفهوم اصلی که میراث را تعریف می‌کند، اتفاق نظر دارند. میراث یعنی آنچه که از گذشته به ارث برده‌ایم و در زمان حال از آن استفاده می‌کنیم. به عبارت ساده‌تر، میراث، استفاده مدرن از گذشته برای هدف گردشگری و سایر هدف‌ها (مانند آموزش و پیشرفت جامعه) است (تیموثی، ۲۰۱۱: ۱۴).

سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD)^۳ (۲۰۱۲)، میراث را دارایی می‌داند که هست یا ممکن است به ارث برده شده باشد، چیزهای با ارزشی مثل ساختمان‌های تاریخی که از نسل‌های گذشته به جای مانده است و چیزهایی که ارزش تاریخی یا فرهنگی دارند و نیاز است مورد حفاظت و نگهداری قرار گیرند، جزء میراث هستند (بگادر^۴، ۲۰۱۶: ۳۲). بنابراین، میراث، باورهای فرهنگی و عناصر فیزیکی مربوط به گذشته است که جامعه سعی در حفاظت و انتقال آن به نسل‌های آینده دارد (گلبمن و لاون^۵، ۲۰۱۶).

در یک نگاه جامع، میراث شامل میراث طبیعی^۶ و میراث فرهنگی^۷ است. میراث طبیعی شامل همه‌ی جنبه‌های محیط طبیعی همچون تنگه‌ها، جنگل‌های بارانی، دریاچه‌ها، رودخانه‌ها، یخچال‌های طبیعی، کوه‌ها، بیابان‌ها و خطوط ساحلی است (ساتانات^۸، ۲۰۱۰). میراث طبیعی، در حوزه‌ی گردشگری طبیعت‌محور، بخش مهمی از گردشگری محسوب می‌شود.

میراث فرهنگی گذشته‌ی ایجاد شده توسط بشر و جلوه‌های متنوع آن است (تیموثی، ۲۰۱۱: ۱۴). به لحاظ فرهنگی، میراث دامنه گسترده‌ای دارد و تاریخ و عقاید مردم یک کشور، ارزش‌ها و عقاید، ساختمان‌ها و بناهای یادبود، مکان‌های مهمی که حوادث تاریخی در آن‌ها رخ داده است، هنرها (ادبیات، موسیقی، رقص، مجسمه‌سازی و هنر)، آداب سنتی، جشنواره‌ها و سبک زندگی سنتی را نیز در بر می‌گیرد (افخمی، ۱۳۸۶: ۹۹).

میراث فرهنگی دربردارنده تجلیات ملموس^۹ و ناملموس^{۱۰} فرهنگ بشری و محصولات فرهنگی فیزیکی و غیرفیزیکی نسل‌های قبلی است. این نوع از میراث حاکی از روابط بین انسان و محیط اطراف اوست (ساتانات، ۲۰۱۰). میراث فرهنگی تجلی وجود خلاق بشریت است که توسط نسل‌های گذشته به نسل کنونی انتقال پیدا کرده است و با نشان دادن اینکه در گذشته به چه چیزهایی دست پیدا کرده‌ایم و چگونه آنچه شده‌ایم که امروز هستیم، گذشته ما را به زمان حال پیوند می‌دهد (یونسکو، ۲۰۰۷: ۲۰۰۷).

ایکوموس، شورای بین‌المللی اماکن و بناهای یادبود (ICOMOS)^{۱۱}، میراث فرهنگی را شکلی از زندگی توسعه‌یافته به وسیله یک جامعه می‌داند که از نسلی به نسل دیگر منتقل می‌شود و شامل روش‌ها، مکان‌ها، اشیاء، هنر و ارزش‌ها است (پاسچینگر^{۱۲}، ۲۰۰۷: ۲۳).

با توجه به اینکه میراث طبیعی صرفاً شامل موارد ملموس است

مقایسه بعد ملموس و ناملموس میراث، در زمینه میراث فرهنگی موضوعیت پیدا می‌کند.

- میراث فرهنگی ملموس

میراث فرهنگی ملموس به عناصر قابل لمس باقی‌مانده از گذشته مثل یادمان‌ها و بناهای تاریخی اشاره دارد و به دو نوع کلی منقول^{۱۳} و غیرمنقول^{۱۴} تقسیم می‌شود. میراث منقول می‌تواند از مکانی به مکان دیگر انتقال پیدا کند ولی میراث غیرمنقول امکان جابه‌جایی از مکان اصلی خود را ندارد (یونسکو، ۲۰۰۷: ۱۳).

1. Su & Wall

2. Poria

3. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)

4. Bagader

5. Gelbman & Laven

6. Natural

7. Cultural

8. Sattattat

9. Tangible

10. Intangible

11. International Council on Monuments and Sites (ICOMOS)

12. Paschinger

13. Movable

14. Immovable

۲-۲- گردشگری میراث

مفاهیم گردشگری و میراث مربوط به ادبیات دوره معاصر گردشگری می‌شوند. مفهوم میراث متمرکز بر ارزش‌ها، باورها و ایده‌ها است که ارتباط مستقیمی با میراث فرهنگی جوامع دارد. نمونه‌ای از جاذبه‌های میراث شامل موزه‌ها و محوطه‌های تاریخی است. این جاذبه‌ها باعث می‌شود تا مردم محل زندگی خود را برای دیدن آن‌ها ترک کنند و به گردشگر تبدیل شوند. ارتباط بین گردشگری و میراث در قالب گردشگری میراث مطرح می‌شود (جولیف و اسمیت^۴، ۲۰۰۱). باورهای محلی شامل هنر، صنایع دستی، سبک زندگی و غذا، همچنین میراث ساخته‌شده از قبیل ساختمان‌ها، پارک‌ها و موزه‌ها از جاذبه‌های کلیدی در گردشگری میراث هستند (لی^۵ و همکاران، ۲۰۱۶).

گردشگری میراث نوع خاصی از گردشگری است که فرصتی برای به تصویر کشیدن گذشته در زمان حال را فراهم می‌کند. این نوع گردشگری بر مبنای ویژگی‌های تاریخی یک مکان گردشگری است (کنگ، ۲۰۱۰: ۱۸). همچنین نوعی فعالیت گردشگری است که منجر به کسب تجربه توسط گردشگر و یادگیری در مورد فرهنگ مقصد می‌شود (هان، ۲۰۱۶: ۸۶).

گردشگری فرهنگی و گردشگری میراث توسط محققان به عنوان دو پدیده جدا از هم اما مرتبط با یکدیگر و دارای اشتراک مورد استفاده قرار می‌گیرد. گردشگر فرهنگی اصولاً به افرادی اطلاق می‌شود که از فرهنگ‌های زنده، هنرهای معاصر و موسیقی یا سایر عناصر فرهنگ مدرن بازدید یا در آنها شرکت می‌کنند. برخی صاحب‌نظران اظهار می‌کنند که گردشگری میراث پایه آثار عتیقه است و اغلب در مناطق روستایی اتفاق می‌افتد و بیشتر محدود به مکان است. درحالی که گردشگری فرهنگی بیشتر در مناطق شهری رخ می‌دهد و کمتر محدود به مکان است. بنابراین، محتوای این دو مفهوم یکی است اما بافت آن‌ها متفاوت است (مؤسسه اعتماد ملی حفاظت از آثار تاریخی^۶، ۲۰۱۰).

میراث فرهنگی منقول شامل اشیای باستانی و تاریخی و هنری است که در گنجینه‌های ملی و شخصی نگهداری و به اشیای زیرخاکی و روی خاکی یا موروثی و هنری تقسیم می‌شوند. میراث فرهنگی غیرمنقول شامل تپه‌ها، محوطه‌ها، بناها، کتیبه‌ها، نقش برجسته‌ها، گورستان‌های باستانی، شهرها و بافت شهری است (توحیدی، ۱۳۸۸: ۱۱).

- میراث فرهنگی ناملموس

میراث فرهنگی ناملموس (یا میراث زنده) دربرگیرنده دانش، مهارت‌ها، فعالیت‌ها و جلوه‌های مرتبط با یک فرهنگ خاص است که از نسلی به نسل دیگر انتقال پیدا می‌کنند (یونسکو، ۲۰۱۵). میراث ناملموس به همه‌ی اشکال فرهنگ قدیمی و عامیانه جامعه اشاره دارد و شامل آداب و رسوم، زبان‌ها، موسیقی، حرکات موزون، جشنواره‌ها، شعائر مذهبی، راه و روش پزشکی و داروسازی سنتی، هنرهای مرتبط با آشپزی و همه‌ی مهارت‌های مربوط به جنبه‌های مادی فرهنگ می‌شود (یونسکو، ۲۰۱۳). اهمیت میراث ناملموس در انتقال داشته‌ها و غنای فرهنگ ملی و محلی یک جامعه به نسل‌های بعدی است، موضوعی که می‌تواند بقای فرهنگ جامعه را در طولانی مدت تضمین کند (رادزی^۱ و همکاران، ۲۰۱۳). منابع میراث طبیعی و فرهنگی از جمله دارایی‌های غیرقابل جایگزین و ارزشمند نه تنها برای هر ملت بلکه برای کل بشریت هستند (وانگ^۲ و همکاران، ۲۰۱۵). میراث فرهنگی که امروزه مورد استفاده قرار می‌گیرد شامل عناصر ملموس و غیرملموس است. میراث فرهنگی هم در شکل اشیای مادی و هم شامل عناصر غیرمادی فرهنگ از اجزای مهم میراث هستند که برای گردشگری و هدف‌های دیگر مورد استفاده قرار می‌گیرند (تیموئی، ۲۰۱۱: ۱۵). گردشگری میراث شاخه‌ای از گردشگری است که هدف آن ارتقاء اشتیاق و علاقه به تاریخ و باستان‌شناسی و حفاظت از محوطه‌های تاریخی و میراث فرهنگی به طور عام در دو حوزه‌ی میراث ملموس و ناملموس است (بارام^۳، ۲۰۰۸: ۲۱۳).

1. Rodzi
2. Wang
3. Baram
4. Jolliffe & Smith
5. Lee
6. After National Trust for Historic Preservation (2010)

برخی دیگر از محققان معتقدند که نقطه تمایز بین گردشگری میراث و گردشگری فرهنگی مربوط به تجربه است. گردشگری میراث بر گذشته متمرکز است در حالی که گردشگری فرهنگی تمرکز بر زمان حال دارد. از نظر تیموتی و بوید (۲۰۰۳) گردشگری فرهنگی با گردشگری میراث همپوشانی دارد و این دو قابل تعویض با یکدیگر هستند (کنگ، ۲۰۱۰: ۲۰). گردشگری میراث جزئی از گردشگری فرهنگی است. موضوع گردشگری میراث عموماً محدود به هنرهای تجسمی و تصویری، ساختمان‌های میراث، نواحی، چشم‌اندازها و سبک‌های خاص زندگی، ارزش‌ها، باورها، سنت‌ها و رویدادهای فرهنگی است؛ و به طور خاص بر تاریخچه‌ی فرهنگ تمرکز دارد که اساساً در قالب صنایع دستی و محوطه‌ها مطرح می‌شود (بوئینتا، ۲۰۱۵: ۵).

گردشگری و میراث فرهنگی رابطه‌ای بسیار دیرینه دارند. حاصل این پیوند ظهور شاخه‌ای در گردشگری است که به گردشگری میراث فرهنگی مشهور است. در حوزه‌ی مطالعات دانشگاهی قدمت این نوع گردشگری به چند دهه قبل باز می‌گردد، زمانی که واژه‌ی میراث برای اولین بار به ادبیات گردشگری وارد شد (چابهارا، ۲۰۰۱). با اینکه برخی از محققان ترجیح می‌دهند با توجه به تمایلات افراد یا قدیم و جدید بودن منابع، بین گردشگری فرهنگی و گردشگری میراث مرز مشخصی ایجاد کنند، اما تفاوت‌ها در صورت وجود بسیار جزئی است.

۲-۳- اهمیت و ضرورت توجه به گردشگری میراث

گردشگری میراث به عنوان یکی از پرسرعت‌ترین بخش‌های گردشگری از نظر رشد، به عنوان راهی برای تقویت فرهنگ محلی و کمک به پراکندگی فصلی و جغرافیایی گردشگری مورد توجه قرار گرفته است (ها و همکاران، ۲۰۰۶). روند گردشگری جهانی نشان‌دهنده افزایش گردشگری میراث در مقصدها است. در سطح بین‌المللی، جاذبه‌های میراث، یکی از مهمترین منابعی است که قابلیت تولید اقتصادی و ایجاد محبوبیت فرهنگی در بین دیدارکنندگان را داراست. توجه به نقش گردشگری میراث

در ایجاد شغل و تولید منافع اقتصادی، غالب است. بنابراین توسعه‌ی این نوع گردشگری به عنوان عاملی برای ایجاد درآمد محسوب می‌شود. دیدارکنندگان از مکان‌های میراث نسبت به سایر دیدارکنندگان، علاقه‌مند به اقامت طولانی‌تر و صرف مخارج بیشتر در مقصد هستند. به همین دلیل گردشگری میراث منجر به توسعه‌ی اقتصادی در مقصد می‌شود (کنگ، ۲۰۱۰: ۲۵).

گردشگری میراث علاوه بر نقشی که در توسعه‌ی اقتصادی دارد، به عنوان یکی از روش‌های مؤثر در زمینه‌ی ارتقای سطح فرهنگی- آموزشی علاوه بر ترویج هدف‌های ملی، توسعه‌ی تصویر مثبت ملی و ایجاد هویت ملی به‌شمار می‌رود (لی و همکاران، ۲۰۰۸). منابع گردشگری میراث (ملموس و ناملموس) قابلیت‌ها و مزیت‌های بی‌شماری برای جذب سرمایه و ایجاد فرصت‌های اقتصادی از طریق ایجاد کسب‌وکارهای جدید در بخش گردشگری دارند (مادن و شیپلی، ۲۰۱۲). گردشگری میراث با توجه به گستره فعالیت در زمینه‌های فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و حتی سیاسی، به عنوان یکی از مؤثرترین بخش‌ها در رشد و توسعه اقتصادی ایفای نقش کرده؛ با توجه به منافی که برای گردشگران و جوامع گوناگون فراهم می‌کند به بخش ویژه‌ای از بازار جهانی گردشگری تبدیل شده است. این منافع، عموماً شامل ایجاد درآمدهای جدید برای مقصدهای گردشگری، حفاظت از دارایی‌های میراث، تقویت غرور ملی میزبانان، کسب تجارب غنی برای گردشگران، افزایش کیفیت زندگی و حفظ هویت جامعه می‌شوند (کنگ، ۲۰۱۰).

شهرت گردشگری میراث در سال‌های آینده افزایش پیدا خواهد کرد و نرخ رشد در این بخش بالاتر از میانگین جهانی خواهد شد. گردشگری میراث زیربخش‌های مختلفی شامل باستان‌شناسی، معماری، هنر، تورهای اماکن زیارتی، تورهای تاریخی، موزه‌ها، تاریخ نظامی، جشنواره‌های موسیقی و مراسم مذهبی را در بر می‌گیرد. این نوع گردشگری فرصت‌های اقتصادی و اجتماعی زیادی را برای جوامع محلی فراهم می‌کند و در یک کلام، از توسعه‌ی کارآفرینی حمایت می‌کند. گسترش کارآفرینی در

1. Bointa
2. Chhabra
3. Li
4. Madden & Shipley

حوزه میراث به منظور یافتن راه‌حل‌های مناسب برای حمایت از فعالیت‌های مختلف گردشگری، ضروری است (سوروگو و سوروگو، ۲۰۱۵).

۴-۲- جاذبه‌های میراث

جاذبه‌ها از اجزای اصلی یک سیستم گردشگری هستند. هیچ دیدارکننده‌ای به مقصد سفر نمی‌کند مگر برای تجربه کردن جاذبه‌ها. جاذبه‌ها ستون‌های اصلی میراث هستند. آن‌ها باعث استفاده معاصر از گذشته از طریق تفسیر و ارائه تاریخ برای هدف گردشگری می‌شوند (پاسچینگر، ۲۰۰۷). اسمیت^۲ هفت نوع اصلی جاذبه‌های میراث را به صورت زیر دسته‌بندی می‌کند (اسمیت، ۲۰۰۹: ۱۰۳-۱۰۴)

- بناشده (بناهای تاریخی، یادمان‌ها، معماری و غیره)
 - طبیعی (پارک‌های ملی، چشم‌اندازهای فرهنگی، سواحل یا غارها و غیره)
 - فرهنگی (هنر، صنایع دستی، جشن‌ها، رویدادهای سنتی و غیره)
 - صنعتی (معادن، کارخانه‌ها، چشم‌اندازهای صنعتی و غیره)
 - محوطه‌های مذهبی (کلیساها، مساجد، مسیرهای زیارت، شهرهای زیارتی، معابد و غیره)
 - نظامی (قلعه‌ها، میادین جنگ، موزه‌ها و غیره)
 - ادبیات و هنری (خانه‌ها یا منظره‌های مرتبط با نویسندگان و غیره)
- تیموتی و بوید بعضی از جاذبه‌های مرسوم و رایج را که معمولی و خاص هستند مطرح کردند که این جاذبه‌های میراث شامل موزه‌ها، محوطه‌های جنگی، محوطه‌های مذهبی، فرهنگ زندگی، مکان‌های صنعتی و میراث ادبی است (پاسچینگر، ۲۰۰۷).

۳- وضعیت میراث فرهنگی و محوطه‌های تاریخی در جمهوری اسلامی ایران

مطابق با نظر سازمان جهانی گردشگری، گردشگری میراث بین ۳۵ تا ۴۰ درصد از گردشگری در جهان را به خود اختصاص داده است و هر ساله از رشدی معادل ۱۵ درصد برخوردار است که تقریباً سه برابر نرخ رشد گردشگری به طور معمولی است

(سازمان جهانی گردشگری، ۲۰۱۳). میراث فرهنگی جزئی از منابع گردشگری در اکثر کشورهای دنیا است. بسیاری از مشهورترین مقصدهای میراث، امروزه در کشورهای در حال توسعه قرار دارند. اکثر کشورها داده‌های بسیار محدودی در رابطه با این نوع گردشگری دارند. اما به طور حتم هر ساله ده‌ها میلیون نفر از مشهورترین محوطه‌های تاریخی و دیگر جاذبه‌های کمتر شناخته‌شده در کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه بازدید می‌کنند (تیموتی، ۲۰۱۱: ۴۰).

عواملی مانند موقعیت جغرافیایی، تنوع آب و هوایی، فرهنگ و تاریخ غنی، فضای مناسبی را برای ظهور اشکال مختلف گردشگری در ایران فراهم کرده اند (اسدی و دریایی، ۲۰۱۱: ۱۴۴). طبق بررسی‌های شورای جهانی سفر و گردشگری برای سال ۲۰۲۵ میلادی، ۴۷۴۰۰۰۰ گردشگر ورودی، سال ۲۰۲۷ میلادی، ۹۸۵۸۰۰۰ و برای سال ۲۰۲۹، حدود ۱۰ میلیون و ۵۰۰ هزار نفر گردشگر برای ایران پیش‌بینی شده است (تأثیر اقتصادی سفر و گردشگری، ۲۰۱۵؛ ۲۰۱۷؛ ۲۰۱۸). ایران یکی از کشورهای مهم جهان به لحاظ غنای فرهنگی و دارای آثار و میراث فرهنگی ارزشمندی است که از گذشته‌های دور توجه گردشگران و شرق‌شناسان و متخصصان اهل فرهنگ و هنر را جلب کرده است. یادمان‌های با عظمت مانند تپه سیلک، شهر سوخته، چغازنبیل، هگمتانه، آثار هخامنشیان تا ساسانیان در فارس و خوزستان و کرمانشاه، آثار باشکوه و کم‌نظیر دوران اسلامی تا آثار و بناهای دوران معاصر از مهم‌ترین بخش‌های میراث فرهنگی مادی کشور به شمار می‌روند و به همین علت ایران در ادبیات گردشگری جهانی، با تنوع محیط طبیعی، یکی از مهم‌ترین مقصدهای میراثی جهان شناخته می‌شود. در کتاب‌های راهنمای گردشگری جهان بیشترین معرفی و جذابیت را به میراث فرهنگی ایران نسبت داده‌اند و بیشترین تقاضای گردشگری نیز در بازار گردشگری برای دیدار از مناطق گردشگری میراثی است (قادری، ۱۳۹۳: ۲۱۱). براساس مطالعات باستان‌شناسی، میراث فرهنگی ایران را براساس توالی زمانی می‌توان به شرح زیر تقسیم‌بندی و مطالعه کرد:

1. Surugiu & Surugiu
2. Smith
3. Asadi & Daryaei
4. Travel & Tourism Economic Impact

۱- آثار ماقبل تاریخ

۲- آثار تاریخی

۳- آثار دوران تاریخی

۴- آثار دوران اسلامی

نحوه پراکنش این آثار در سطح کشور مقصدهای گوناگونی را در هر ناحیه جغرافیایی به وجود آورده، به نحوی که می‌توان در برنامه‌ریزی گشت‌ها، براساس هدف دیدارکنندگان مقصدی خاص، ویژگی هر یک از دوره‌ها را شناخت و از آن دیدار کرد.

۴- نتیجه‌گیری

گردشگری از دیرباز در ایران رونق داشته و شواهد تاریخی فراوانی دال بر این مدعا وجود دارد، اما، صنعت گردشگری در ایران، آنچنان که شایسته منابع آنست رشد و توسعه نیافته است و در نتیجه موفقیت‌چندانی برای جذب گردشگر و دستیابی به مزایای اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی صنعت گردشگری صورت نگرفته است. قابلیت‌ها و پتانسیل‌های موجود نشان از اهمیت و ضرورت توسعه‌ی صنعت گردشگری و بهره‌مندی از فواید اقتصادی، سیاسی، فرهنگی- اجتماعی و زیست‌محیطی این صنعت در ایران دارد. آسیب‌شناسی گردشگری در جوامع در حال توسعه از جمله ایران می‌تواند یکی از مهم‌ترین اولویت‌های مطالعاتی و پژوهشی قلمداد شود. قطعاً اقدام به شناسایی موانع و محدودیت‌های موجود و اولویت‌بندی آن‌ها و همچنین ارائه‌ی راهکارهای اجرایی و عملیاتی برای رفع و یا کم‌اثر کردن و اصلاح امور مرتبط با صنعت گردشگری این امکان را برای تصمیم‌گیران و برنامه‌ریزان در سطوح ملی و محلی به وجود می‌آورد تا بتوانند منابع مالی، طبیعی، فرهنگی و نیروی انسانی خود را بر اساس نیازهای اصلی و محدودیت منابع، به ویژه در بخش مالی، مدیریت کرده و حداکثر بهره‌برداری را انجام دهند.

کشور ما از نظر میراث فرهنگی ظرفیت‌های زیادی دارد که در شهرهای مختلف پراکنده اند. توجه به این ظرفیت و استفاده از مزیت‌های آن در قالب توسعه صنعت گردشگری می‌تواند باعث کاهش نیاز به درآمدهای صنعت نفت شود. در مقایسه با کشورهای توسعه‌یافته سهم بهره‌مندی ایران از صنعت گردشگری دنیا بسیار ناچیز و عمدتاً مربوط به حوزه زیارتی است، درحالی که استفاده از پتانسیل میراث فرهنگی کشور می‌تواند نقش مهمی در

جذب گردشگر داشته باشد. از جمله عواملی که نقش تعیین‌کننده در توسعه گردشگری میراث فرهنگی در کشور دارد، جذب سرمایه، مشارکت بخش خصوصی و دولتی، توسعه و بهسازی وضعیت زیرساخت‌ها و آموزش مزایای گردشگری به مردم محلی است.

در ارتباط با مشارکت بخش خصوصی و دولتی در زمینه توسعه گردشگری، با مشارکت دادن بخش خصوصی، مرمت و حفظ آثار و میراث فرهنگی با سرعت بهتری انجام می‌شود. مشارکت بخش خصوصی و دولتی منجر به استفاده مؤثر از منابع، توسعه زیرساخت‌ها، تقویت مقررات ساخت و ساز و افزایش بودجه خواهد شد. توجه به وضعیت زیرساخت‌ها نقش مهمی در حضور بیشتر گردشگران و توسعه گردشگری به ویژه در ارتباط با میراث فرهنگی ملموس دارد. افزایش تعداد گردشگران و انتظارات آن‌ها نیاز به در نظر گرفتن راه‌حل‌های جدید و صرف مخارج بیشتری برای سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها دارد.

میراث فرهنگی و گردشگری برای مردم به یک موضوع آشنا تبدیل شده است و روز به روز نسبت به آن کنجکاوی بیشتری نشان می‌دهند (عباس‌زاده و همکاران، ۱۳۹۴). بنابراین لازم است به فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی در این زمینه توجه شود. موضوع آموزش مردم محلی در جهت حفظ و نگهداری از آثار، دیگر عامل مؤثر در توسعه گردشگری میراث فرهنگی است. باید اندیشه حفظ میراث در همه زمینه‌ها به جامعه تعلیم داده شود و باید در این زمینه بیشتر فرهنگ‌سازی شود. ساکنین محلی باید در رابطه با اینکه چگونه به بهترین شکل نیازهای بازدیدکنندگان را برطرف کنند و اینکه چگونه از رفتارهای آسیب‌زا در اماکن نزدیک به مراکز فرهنگی ممانعت کنند، آموزش ببینند (تیموئی، ۲۰۱۱: ۲۷۵). سایر عواملی که در زمینه توسعه گردشگری میراث فرهنگی ایران نیاز است مد نظر قرار گیرد عبارتند از:

- شناخت، پژوهش و مستندسازی، معرفی آموزش و ترویج، حفاظت، احیا و بهره‌برداری خردمندانه از میراث فرهنگی (ملموس و ناملموس)
- توسعه ظرفیت منابع انسانی دانش پایه، ماهر و مسئولیت‌پذیر در بخش دولتی و غیردولتی، خصوصی و جوامع محلی
- برگزاری نمایشگاه‌ها و جشنواره‌ها برای به نمایش گذاشتن تصاویر و اطلاعاتی از میراث فرهنگی کشور در سطح ملی و بین‌المللی

- تهیه برنامه جامع توسعه بازاریابی گردشگری میراث فرهنگی
- تدبیر سازوکاری برای تقویت همکاری همه‌جانبه تمام دستگاه‌ها و نهادهای ذی‌ربط شهری (اعم از دولتی و خصوصی) در بخش میراث فرهنگی
- تنظیم دستورالعمل‌هایی برای حفاظت، مرمت، نگهداری و مدیریت میراث فرهنگی ملموس
- شناسایی خواست‌ها و نیازهای گردشگران (به منظور فراهم‌سازی تسهیلات و تمهیدات مطلوب جهت پاسخگویی به تقاضای رو به رشد گردشگری)

فهرست منابع

- افخمی، بهروز. (۱۳۸۶). مقدمه‌ای بر ارتباط باستان‌شناسی و گردشگری فرهنگی، پژوهشگاه میراث فرهنگی: تهران.
- توحیدی، فائق. (۱۳۸۸). آشنایی با میراث فرهنگی آموزش عمومی، چاپ دوم، سبحان نور: تهران.
- تیموئی، دالن جی (۲۰۱۱). میراث فرهنگی و گردشگری، ترجمه پورفرج، اکبر، آشتیانی، طاهره، هاشم‌زاده، زاله و اکبری، منا. (۱۳۹۴). تهران: مهربان نشر.
- جعفری صمیمی، احمد و خیره، شیما. (۱۳۹۲). اثر گردشگری بر توسعه‌ی انسانی، برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، (۲)، ۱۱-۲۴.
- صالحی‌پور، محمدرضا. (۱۳۹۴). مدیریت گردشگری میراث فرهنگی (راهنمای عمل)، اصفهان: چهار باغ.
- ضرغام بروجنی، حمید و بهشتی، سید محمد. (۱۳۹۴). سهم میراث فرهنگی در توسعه پایدار گردشگری جمهوری اسلامی ایران. نخستین همایش ملی میراث فرهنگی و توسعه پایدار.
- عباس‌زاده، مظفر، محمدمراد، اصغر و سلطان احمدی، الناز. (۱۳۹۴). نقش ارزش‌های میراث معماری و شهری در توسعه گردشگری فرهنگی مطالعه موردی: بافت تاریخی ارومیه، فصلنامه مطالعات شهری، شماره ۱۴، ۷۷-۹۰.
- قادری، اسماعیل. (۱۳۹۳). مقدمه‌ای بر جغرافیای جهانگردی ایران، انتشارات مه‌کامه: تهران.
- محمدرضا، نسیم، رجب‌زاده قطری، علی عادل، آذر و ضرغام بروجنی، حمید. (۱۳۹۵). بررسی نقش جوامع میزبان در پشتیبانی از توسعه گردشگری: استان گیلان. مجله پژوهش‌های مدیریت منابع سازمانی، (۲)، ۱۲۵-۱۳۹.
- موسوی، میرنجف، جلالیان، اسحاق و باقری کشکولی، علی. (۱۳۹۳). نقش مصنوعات معنادار فرهنگی در توسعه گردشگری شهری در شهرهای حوزه خلیج فارس با تاکید بر موسیقی (مطالعه موردی: بوشهر)، دهمین همایش علمی پژوهشی خلیج فارس، جهاد دانشگاهی، مرکز گردشگری علمی فرهنگی دانشجویان ایران.
- Andrades, L., & Dimanche, F. (2017). Destination competitiveness and tourism development in Russia: Issues and challenges. *Tourism Management*, 62, 360-376.
- Asadi, R., & Daryaei, M. (2011). Strategies for development of Iran health tourism. *Euro J Soc Sci*, 23(3), 329-44.
- Bagader, M. A. A. (2016). The evolution of built heritage conservation policies in Saudi Arabia between 1970 and 2015: the case of historic Jeddah (Doctoral dissertation, University of Manchester).
- Baram, U. (2008). Tourism and Archaeology. *Encyclopedia of Archaeology*, 3, 2131-2134.
- Bointa, P. (2015). Cultural and Heritage Tourism through the Contemporary Museum: Prospects of Creating an "Eco-Museum" in Jämtland-Härjedalen.
- Chhabra, D. (2001). Heritage Tourism: An Analysis of Perceived Authenticity and Economic Impact of the Scottish Highland Games in North Carolina.
- Gelbman, A., & Laven, D. (2016). Re-envisioning community-based heritage tourism in the old city of Nazareth. *Journal of Heritage Tourism*, 11(2), 105-125.
- Hamilton, J. M., Maddison, D. J., & Tol, R. S. (2005). Climate change and international tourism: a

simulation study. *Global environmental change*, 15(3), 253-266.

- Han, D. I. (2016). The development of a quality function deployment (QFD) model for the implementation of a mobile augmented reality (AR) tourism application in the context of urban heritage tourism (Doctoral dissertation, Manchester Metropolitan University).
- Jolliffe, L., & Smith, R. (2001). Heritage, tourism and museums: the case of the North Atlantic islands of Skye, Scotland and Prince Edward Island, Canada. *International Journal of Heritage Studies*, 7(2), 149-172.
- Kong, W. H. (2010). Development of a structural model for quality cultural heritage tourism (Doctoral dissertation, Nottingham Trent University).
- Lee, S., Phau, I., Hughes, M., Li, Y. F., & Quintal, V. (2016). Heritage tourism in Singapore Chinatown: A perceived value approach to authenticity and satisfaction. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 33(7), 981-998.
- Li, M., Wu, B., & Cai, L. (2008). Tourism development of World Heritage Sites in China: A geographic perspective. *Tourism Management*, 29(2), 308-319.
- Madden, M., & Shipley, R. (2012). An analysis of the literature at the nexus of heritage, tourism, and local economic development. *Journal of Heritage Tourism*, 7(2), 103-112.
- Millar, S. (1989). Heritage management for heritage tourism. *Tourism Management*, 10(1), 9-14.
- Paschinger, E. (2007). Authenticity, interpretation and the issue of demand: how product development at world heritage sites can encourage sustainable management (Doctoral dissertation, MA thesis, IMC University of Applied Sciences Krems).
- Poria, Y., Butler, R., & Airey, D. (2003). The core of heritage tourism. *Annals of tourism research*, 30(1), 238-254.
- Rodzi, N. I. M., Zaki, S. A., & Subli, S. M. H. S. (2013). Between tourism and intangible cultural heritage. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 85, 411-420.
- Sariisik, M., Turkay, O., & Akova, O. (2011). How to manage yacht tourism in Turkey: A swot analysis and related strategies. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 24, 1014-1025.
- Smith, M. K. (2009). *Issues in cultural tourism studies*. Routledge.
- Su, M. M., & Wall, G. (2014). Community participation in tourism at a world heritage site: Mutianyu Great Wall, Beijing, China. *International Journal of Tourism Research*, 16(2), 146-156.
- Surugiu, M. R., & Surugiu, C. (2015). Heritage tourism entrepreneurship and social media: opportunities and challenges. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 188, 74-81.
- Wang, Z., Yang, Z., Wall, G., Xu, X., Han, F., Du, X., & Liu, Q. (2015). Is it better for a tourist destination to be a World Heritage Site? Visitors' perspectives on the inscription of Kanas on the World Heritage List in China. *Journal for Nature Conservation*, 23, 19-26.

توسعه در تاریخ

نویسنده

• سید محمد بهشتی

منزوی و یا در حال سروسامان دادن به دنیایی می‌بینیم که بسیار متفاوت با دنیای واقعی است ولی برای خودشان آرامش‌بخش است. از نشانه‌های اوتیسم پیدا شدن مشکل تدریجی در برقراری ارتباط کلامی و محدودیت در دایره‌ی واژگان است؛ نه از آن‌رو که این بیماران هوش کافی ندارند، بلکه از آن‌رو که به تدریج ابزارهای ارتباط با زمینه را از دست می‌دهند. از قضا ثابت شده است که بسیاری از بیماران اوتیسمی هوش کافی دارند و حتی در اموری فارغ از زمینه مثلاً ریاضیات، نجوم یا موسیقی تمرکزی خیره‌کننده داشته باشند و نبوغ خارق‌العاده‌ای از خود نشان دهند. به عبارت دیگر مشکل مبتلایان به اوتیسم به علت کم‌هوشی و عقب‌افتادگی نیست، بلکه به علت ناتوانی از تداوم تماس با زمینه است. بی‌دست و پایی اوتیسمی‌ها در ارتباط با زمینه اغلب به صورت رفتارهای غیرعادی ظاهر می‌شود که تبعاتش هم برای فرد و هم برای زمینه‌اش مشکل‌ساز است و غالباً خلاقیت و نبوغ این مبتلایان دردی از زمینه دوا نمی‌کند.

از قدیم گفته‌اند در مثل مناقشه نیست. مثال اختلال اوتیسم نیز بی‌گمان فقط وجوهی از شرایط کنونی ما را آشکار می‌کند. مقصود کلی‌ام این است که با این مثال نشان دهم که چرا تلاش‌های بسیار نخبگان و برنامه‌ریزان ما در دهه‌های اخیر که ای‌بسا از روی دلسوزی، خلاقیت و حتی نبوغ هم بوده، باز به اعتلای وضعیت ما نینجامیده است. جامعه‌ی ما از عدم اتصال به زمینه رنج می‌برد، چراکه نخبگان که باید دلیل راه جامعه باشند، خود نیز در چند دهه‌ی اخیر قادر به تعامل با زمینه و درک مختصات و اقتضات آن نبوده‌اند و در عوض در خلوت، متمرکز بر سامان دادن به جهانی بوده‌اند که تناسبی با بیرون ندارد و لذا خلاقیت و نبوغشان یا دردی از زمینه دوا نکرده یا اگر تصمیم‌ساز بوده‌اند، عدم درک درستشان از زمینه‌ی واقعی سبب اتخاذ تصمیمات نادرست و نامنتطب با وضعیت شده و همین عامل بوده که به اغتشاش انجامیده است.

اگر به اوتیسم مبتلا نبودیم و اندکی متوجه زمینه و واکنش‌های

معمولاً در توجیه اقدامات نظام برنامه‌ریزی کشور، معضلات را به اجرای نادرست و یا ناقص برنامه‌ها نسبت می‌دهیم و یا برآنیم که برنامه‌های قبل در جزئیات مشکل داشت و اگر موفق شویم مشابه همان کلیات را این بار از اجمال به تفصیل آوریم دیگر موفق خواهیم شد. لیکن امروز در جایی ایستاده‌ایم که اشرافمان بر معضلات بیشتر شده است. اوضاع نشان می‌دهد که مشکل ما «برنامه‌ی صحیح و مدیریت ناصحیح» نبوده است چه اگر این‌طور بود دست‌کم باید به بخشی از مقاصدمان می‌رسیدیم. پس این نادرستی از کجا نشأت گرفته است؛ مگر نه این که ما همه‌ی تلاشمان را هر بار برای تدوین بهترین برنامه کرده‌ایم. مگر نه اینکه هر بار تدوین این برنامه‌ها از کسانی خواسته شده که در این حوزه ذی‌صلاح و متخصص بوده‌اند. مگر نه اینکه این برنامه‌ها با هوشمندی و خلاقیت نیز همراه بوده. آیا جز این است که برنامه‌ریزان کمال حسن نیت را در این کار به خرج داده‌اند. چرا پس از این همه تلاش جلوتر نرفته‌ایم و حتی از مقصد دور افتاده‌ایم. بهترین مثالی که برای وضعیت امروز عرصه‌ی مدیریت و برنامه‌ریزی به ذهنم می‌رسد معضل اوتیسم است. اوتیسم یک اختلال است و نه یک بیماری؛ لیکن اختلالی که اگر تشخیص داده نشود ممکن است فرد را دچار مشکلات متعدد کند و در نهایت پایان غم‌انگیزی را برایش رقم زند. اوتیسم عوارض و نشانه‌های مختلف دارد ولی به طور کلی آن را به صورت اختلال روابط فرد با زمینه تعریف کرده‌اند. اوتیسم به تدریج فرد را از زمینه و متعلقات آن یعنی افراد و اشیاء و طبیعت و ... جدا می‌کند. برخی از متخصصین علت آن را تنش‌ی که اطلاعات زمینه بر ادراک این بیماران وارد می‌کند دانسته‌اند؛ به بیان دیگر زمینه زندگی روزمره که برای غالب انسان‌ها قابل تحمل است، برای این بیماران بیش از حد پیچیده، پرسروصدا، نابهنجار و یا بی‌نظم و در نهایت غیرقابل تحمل است. در واقع از آنجا که مبتلایان به اوتیسم عموماً قدرت تحلیل داده‌های زمینه را ندارند، ناخودآگاه از توجه به زمینه اجتناب می‌کنند. لذا بیماران اوتیسمی را معمولاً

آن می‌شدیم، قاعدتاً باید بسیار پیش‌تر از این متوجه ناهمخوانی و عدم تجانس الگوی برنامه‌ریزی غربی در سرزمینمان می‌شدیم و خیلی زودتر از ادامه‌ی آن روند دست برمی‌داشتیم. در حالی که ما آن‌قدر در راه اشتباه رفته‌ایم که دیگر وضعیت را به انتخاب مرگ و زندگی رسانده‌ایم. ما مدت‌هاست که دیگر متوجه تفاوت‌های ماهوی محیط ایران و محیط‌های دیگر نیستیم و روزبه‌روز بیشتر از اینکه چرا راهکارهای ما در این سرزمین جوابِ عکس می‌دهد تعجب می‌کنیم. ما چون مبتلایان به اوتیسم در حال بیگانه و بیگانه‌تر شدن با زمینه و در حال از دست دادن معدود مستمسک‌های زبانی برای ارتباط و فهم زمینه‌ی خود هستیم و جالب آنکه زمینه را به خاطر رکاب ندادن به خواست‌های خود سرزنش می‌کنیم. ما متوجه نیستیم که ایران محیط مستعد است. به این معنی که زیستن در آن همواره با اتکای بر ظرفیت‌های بالقوه نطفه بسته و این بسیار متفاوت است با محیط‌هایی که از ابتدا می‌توان برای زندگی روی منابع نقدش حساب باز کرد. ما متوجه نیستیم که تا پیش از پیدا شدن نفت حتی برخی از سیاحان وقتی با محیط نیمه‌بیابانی ایران مواجه می‌شدند از اینکه در چنین جایی آدمیزاد زندگی می‌کند ابراز شگفتی کرده‌اند. ایرانیان در حالی از این اوضاع، تمدنی درخشان بیرون آورده‌اند که مشابه این شرایط در پهنه‌های وسیعی از امریکا و در دل استرالیا خالی از زندگی باقی ماند. شاید به سبب وجود این تمدن درخشان و خلاقیت و تدبیر گذشتگان بوده است که از دید اهالی سرزمین‌های پرآب پنهان مانده که ایران تا چه اندازه کم‌آب است.

ما متوجه نیستیم که در فلات بی‌قراری (تکتونیک جنب) زندگی می‌کنیم که در آن پدیده‌هایی چون زلزله، رانش زمین، طوفان، بادهای خشک و غبارآلود، سیل، خشکسالی و فرسایش خاک و ... دائماً ساکنینش را با موقعیت‌های جدید مواجه می‌ساخته و جالب آنکه همین‌ها نیز بوده که به آنان امکان تداوم سکونت در این سرزمین بخشیده بود. برای نمونه اگر سیلاب‌های سالیانه نبود و با خود خاک غنی و حاصلخیز از گردنه‌های کوهستانی در شکل بادبزنی‌های رسوبی همراه نمی‌آورد زندگی بر خاک پرنمک و پراکند حاشیه‌ی بیابان ممکن نبود و شهرهای معتبری چون یزد و ماباد و ... شکل نمی‌گرفت یا زندگی در آن‌ها متعسر بود. در عین حال همین بی‌قراری‌ها زندگی در جای‌جای این سرزمین را موکول به حل و فصل معماهای پیچیده کرده بود و به اهالی آن

آموخته بود که تلاش کنند در پس هر پدیده منافع و منبعیتش را تشخیص دهند و به کار گیرند. اهالی این سرزمین یکی از پیچیده‌ترین شیوه‌های مدیریتی را آموخته و به کار می‌بستند یعنی مدیریتی که به استقبال بی‌قراری می‌رود و از فرصت‌هایی که این بی‌قراری در اختیار می‌گذارد کمال بهره را می‌برد.

ما متوجه نیستیم که در سرزمینی با قدمت طولانی زندگی می‌کنیم که بسیاری از بزنگاه‌های حیات بشری همچون آغاز اهلی کردن دانه و دام، آغاز یکجانشینی، آغاز کشف فلز و ایجاد ابزار فلزی، آغاز تمدن و ... در آن روی داده است. و این قدمت طولانی تعامل انسان با این سرزمین به آدمی فرصتی بخشیده که هیچ نقطه‌ای از آن باقی نباشد که کمترین ظرفیتی برای زیستن داشته باشد و توسط انسان به روزگاران آباد نشده باشد. گاه این آبادانی به قیمت کوشش نسل‌ها ممکن شده است؛ کسانی که در اثر انس و الفت با محیط توانسته بودند بدون وجود کمترین منابع نقد و بالفعل نظیر رود و رودخانه و زمین‌های پست و حاصلخیز وسیع و ... و تنها از راه بالفعل کردن قوه‌ها، تولید ارزش در مقیاس جهانی کنند. در سرزمین خشکی چون ایران مسلماً مهم‌ترین منابع تولید ثروت نمی‌تواند زراعت باشد. بر اساس آمار ۱۳۱۸ جمعیت کاشان ۴۵ هزار نفر بود و می‌دانیم تا سال ۱۳۵۷ پانصد خانه‌ی مجلل و نفیس قاجاری در کاشان وجود داشته که احتمالاً تعدادش در سال ۱۳۱۸ بیشتر از این بوده. این یعنی در این سال به ازای هر ۹۰ نفر یک خانه‌ی اشرافی وجود داشته. آیا کاشانیان از راه زراعت به این ثروت رسیده بودند. پاسخ روشن است؛ خیر. مهم‌ترین آورده‌ی بسیاری از شهرهای ایران صنعت و تجارت بود. آن‌هم نه هر نوع صنعتی؛ صنعتی که با کمترین مواد اولیه بتواند مرغوب‌ترین محصول را تولید کند؛ یعنی صنایع خلاق و دانش‌بنیان. چیزی که در بیان بیگانگان با این سرزمین کیمیاگری نام گرفت و از قضا پر بیراه نبود. تولید سفال زرین‌فام و فیروزه فام از مشتری خاک آیا چیزی جز کیمیاگری است. تولید گلاب از گل و تولید منسوجات ذی‌قیمت مخمل و زربفت از مواد اولیه‌ای ارزان‌قیمت اگر کیمیاگری نیست پس چیست. به یمن نگاه کیمیاگرانه بود که زمانی هیچ کالایی به صورت ماده‌ی خام و بدون فراوری از ایران صادر نمی‌شد چراکه مدبرین این سرزمین می‌دانستند که در این ایران جایی برای خام‌فروشی وجود ندارد.

ما متوجه نیستیم که در محیط مستعد ایران، برخلاف بسیاری

محیط‌های دیگر جهان، زندگی فقط در نقاطی مجزا و پراکنده و گاه با کیلومترها فاصله از هم ممکن شده است. از این رو شهرها و روستاها و مزارع ما در طول تاریخ باید تلاش می‌کردند روی پای خود به حفظ بقا بیاورند. همین موضوع سبب شده بود که هیچ شهر یا روستایی نباشد که به شیوه‌ای مخصوص به خود به تولید آورده‌ای ارزشمند برای مقیاسی وسیع‌تر از زیستگاه خود نیاندیشد تا مابه‌ازای آن بتواند از آورده‌های دیگران بهره‌گیرد و به این ترتیب به زندگی خود رونق بخشد. در اثر این کوشش مداوم برای خلق ارزش بود که هر نقطه‌ای از این سرزمین برای خود «جایی» شده بود و به مشخصاتی شناخته می‌شد و اهالی اش «کسی» بودند و به جایشان عشق می‌ورزیدند.

ما متوجه نیستیم که در سرزمینی زندگی می‌کنیم که به خاطر وقوعش بر چهارراه ارتباط جهانی همواره از مزیت «جهانی بودن» بهره‌مند بوده است. بدین معنی که جهان ایرانیان در طول تاریخ همواره همه‌ی بخش متمدن جهان بوده و ایرانیان همه‌ی تنوع فرهنگی جهان را به رسمیت می‌شناختند. دامنه‌ی تعامل وسیع ایرانیان با جهان سبب شده بود که آنان همواره از مزیت‌های جهانی بهره‌گیرند و آورده‌های خود را تا اقصای چین و روم بفرستند و از این راه سفره‌شان را بسط دهند. در عین حال به فرهنگ ایرانی این مزیت را داده که سیال باشد و در عین حفظ موجودیت خود در اندرونی، در بیرونی با جهان ملاقات کند. به همین خاطر است که ایرانیان در ادواری که زندگی در وطن برایشان سخت بوده دست به مهاجرت زده‌اند و این مهاجرت‌ها همواره به بهترین نقاط جهان در آن عصر بوده است. ضمن آنکه «جهانی بودن» به ایرانیان کمک می‌کرد که در کشور میزبان به زندگی با عنوان اقلیتی منزوی و فرودست اکتفا نکنند بلکه در فرهنگ میزبان حل شوند تا بتوانند پس از یکی دو نسل در رئوس هرم منزلتی جامعه‌ی میزبان جایی برای خود باز کنند. اگر ردی از ایرانیان در جایی از جهان می‌بینیم کمتر از قاضی‌القضاتی و وزارت و یا تجار موفق و ... نیست. جالب آنکه با وجود این حل شدن در جامعه‌ی میزبان، هیچ فرهنگ مهاجر دیگری را تا این اندازه دل‌بسته به سرزمین مادری نمی‌یابیم به طوری که بعد از چندین نسل مهاجرت باز خود را ایرانی بدانند و به ایرانی بودن افتخار کند و مترصد موقعیتی باشد که بتواند به نحوی به سرزمین مادری خود خدمت کند. «جهانی بودن» ایرانیان به عنوان یک صفت تاریخی

بسیار متقدم‌تر از تلاش‌های معاصر برخی کشورها نظیر چین و ژاپن و ... برای «جهانی شدن» است و با پروژه‌ی «جهانی‌سازی» قدرت‌هایی چون امریکا فرسنگ‌ها فاصله دارد. افق «جهانی بودن» زندگی در جهانی وسیع و متنوع است که هر فرهنگی در آن بنا به مزیت‌هایش حاضر است و رؤیای «جهانی‌سازی» ایجاد دهکده‌ای کوچک است که در آن همه‌ی تنوع‌ها به نفع یک فرهنگ غالب به حاشیه رانده شده است.

ما متوجه نیستیم که در زمینه‌ای با تنوع شگرف فرهنگی زندگی می‌کنیم که این تنوع ریشه در خاک ایران دارد و به سخن دیگر تنوع طبیعی ایران بوده که به این تنوع فرهنگی انجامیده است. کردها در ایران کرد شده‌اند، لرها در ایران لر شده‌اند و بلوچ‌ها در ایران بلوچ شده‌اند و ... به همین خاطر همه‌ی این تنوع در وهله‌ی نخست خود را ایرانی می‌دانند. به سخن دیگر ایران یک واحد فرهنگی متنوع است و نه متکثر. واحد فرهنگی بودن ایران به تبع تاریخ و طبیعت منسجم است. ایران یک واحد طبیعی کامل و مجزاست چراکه کل ایران در اثر یک رویداد زمین‌شناختی واحد شکل گرفته است و حدود و مرزهای این واحد طبیعی، نه اعتباری و قراردادی بلکه اصیل و طبیعی است. از همین رو بوده که هیچ قرارداد و معاهده‌ای نتوانسته خللی در این انسجام وارد کند. از سوی دیگر ایران یک واحد تاریخی است. یعنی همه‌ی این واحد طبیعی در سرگذشت تاریخی‌ای نیز مشترک است و همین سابقه‌ی مشترک، سرنوشت مشترکی را نیز برایشان رقم زده است. خلاصه اینکه تنوع فرهنگی در ایران نه مخل وحدت فرهنگی که مقوم آن است و آن را می‌توان به انداموارگی یک پیکر تشبیه کرد. هر اندام نقش و جایگاه مستقلی دارد و در عین حال تفاوت هر اندام با دیگری مسبب ادامه‌ی حیات کل پیکر است. ضمن آنکه در بسیاری از بزنگاه‌های تاریخی این تنوع به کمک ادامه‌ی بقای کل ایران آمده است.

آنچه برشمردم تنها وجوهی از «کجایی ایران» و «کیستی ایرانیان» است. اما نیازی به اطاله‌ی کلام نیست و همین مختصر نشان می‌دهد که ما چقدر با زمینه بیگانه شده‌ایم. در اثر بی‌توجهی اوتیستی به استعدادهای محیط ایران و طبع پرستار ایرانیان، یگانه‌ظرفیت ایران را منابع نقد دانستیم و چون گزارش‌های آینده‌پژوهی غربی نظیر مؤسسه‌ی جهانی مکنزی برای آینده‌ی ایران برنامه‌ریزی را از منابعی چون نفت و گاز و ... آغاز کرده.

ما نیز همین رویه را پیش می‌گیریم و حواسمان نیست که این منابع نبوده که سکونت در ایران را ممکن و ورای آن غنا بخشیده بود. تا زمانی که مهم‌ترین منابع ایران را منابع نقد فسیلی، کانی و معدنی می‌دانیم یعنی متوجه ظرفیت‌های زمین نیستیم و از عوارض اوتیسم رنج می‌بریم. در چند دهه‌ی اخیر با سرزمین مستعدمان رفتاری دوگانه در پیش گرفته‌ایم، به این معنی که از زمان برنامه‌ریزی توسعه از یکسو ایران را دائماً سرزمینی فقیر می‌شمیریم و خالی از سکنه شدن مناطق مختلف را بدیهی می‌دانیم و از سوی دیگر رفتارمان با این سرزمین شبیه سرزمین‌هایی است که از منابع نقد سرشارند و سخاوتمندانه منابع آن را اسراف می‌کنیم. خصوصاً اینکه تکنولوژی جدید باعث شده که بالقوه منابع موضوعیت نداشته باشد و بالقوه‌ترین منابع را چون منابع نقد در اختیار و دسترس ما قرار داده و در همه‌ی زمینه‌ها باعث بارگذاری شدید بر روی طبیعت شده است؛ تولید پسماند در ایران سه‌برابر استاندارد جهانی است، سرانه‌ی مصرف آب خانگی در ایران با کشورهای پرآبی چون فرانسه برابری می‌کند، ایران رتبه‌ی چهارمین مصرف‌کننده‌ی سنگ ساختمانی در جهان را دارد و خلاصه اینکه هر سو که می‌نگریم با مصرف اغراق‌آمیز ثروت‌های بادآورده مواجهیم. بوالهوسی در معماری و شهرسازی نیز دلالت دیگری بر این مدعاست؛ با این همه تنوع طبیعی و اقلیمی در سراسر ایران آثار معماری و شهرسازی شصت سال اخیر در همه جا از گرگان تا بندرعباس و از مشهد تا سنندج هیچ فرقی ندارد و ما سخاوتمندانه مابه‌ازای این عدم توجه به شرایط زمین را از اصل سرمایه و در واقع از جیب آیندگان هزینه می‌کنیم. در اثر بی‌توجهی اوتیسمی به بی‌قراری ایران و عوارض سازنده‌ی آن که ایران را در زمره‌ی نخستین سکونتگاه‌های بشری ساخته است، دست به اقداماتی مشابه سرزمین‌های غیرپویا در طبیعتمان زده‌ایم. به عنوان مثال با بهانه‌ی تخریب سیل و با افراط در احداث سد بر روی بسیاری از مسیل‌ها و رودها خود را از مزایایی که سیل برایمان به همراه می‌آورد محروم کردیم و از نواحی قابل زراعت وسیعی چشم پوشیدیم.

در اثر بی‌توجهی اوتیسمی به ظرفیت‌های ذاتی این سرزمین و بی‌اعتمادی به تجربه‌ی گذشتگان از بسیاری از ظرفیت‌های زیستی‌مان در آبادی و مزارع و شهرهای مختلف چشم پوشیدیم و بدین‌سان بسیاری از روستاها و حتی شهرها را از دست دادیم و در عوض در جای‌هایی که هیچ‌گاه سکونتگاه نبوده با صرف

انرژی و هزینه‌ی بسیار شهر ایجاد کردیم. با چشم‌پوشی نسبت به عرصه‌هایی که می‌توانست جویبار نگاه مهارت و هنر ایرانیان باشد یعنی صنایع دانش‌بنیان و ظریف، درصدد بهادادن به صنایعی برآمدیم که به هیچ‌وجه با مختصات طبیعی و فرهنگی ما سازگار نیست و پس از چند دهه تمرکز بر روی صنعتی شدن هنوز هم در عرصه‌ی صنایع جهانی حرفی برای گفتن نداریم.

در اثر بی‌توجهی اوتیسمی به ارزش‌های ذاتی هر نقطه و «جایی بودن»‌ها، بزرگ‌ترین هنر ما در دهه‌های اخیر تولید نقاط محروم و اصطلاحاً «دورافتاده» بوده و اهالی این نقاط که «اهلیت»‌شان بزرگ‌ترین ثروتشان بود و هیچ کاری به جز تولید ارزش نمی‌کردند، تبدیل به «ناکسانی» شدند که هیچ ارزشی خلق نمی‌کنند و همواره دستشان پیش دولت دراز است. وقتی اقتصاد به سمت تک‌محصولی شدن و استفاده از منبع نقد پیش می‌رود بدیهی است که همه بخواهند به جای نقش داشتن در توسعه‌ی ملی، سهم‌خواه منابع نقد و بادآورده شوند و قبله‌شان پایتختی شود که محل اصلی توزیع این ثروت است.

در اثر بی‌توجهی به صفت «جهانی بودن» ایرانیان و به خیال حفظ استقلال کشور درصدد کم و کمتر کردن روابط با کشورهای دیگر برآمدیم و بیش از پیش منزوی شدیم و در عین حال با سوءتدبیر پیش‌خوان‌های فرهنگی مان نظیر تلویزیون را به دیگران واگذار کرده‌ایم. در دوره‌ی معاصر ما متوجه نبوده‌ایم که ایران ذاتاً یک واحد طبیعی و تاریخی و فرهنگی است و تنوع فرهنگی را مخل وحدت ملی دانستیم و درصدد برآمدیم برای حفظ وحدت، این تنوع را به حاشیه برانیم. به سخن دیگر تنوع فرهنگی در ایران را نه یک فرصت بلکه تهدید شمردیم و با تعریف هویتی معیار، بقیه‌ی تنوع را به میزان تفاوت با این هویت معیار تحقیر کردیم.

خلاصه آنکه ما در دوره‌ی اخیر و کاملاً با برنامه‌ریزی و مدیریت، آرایش طبیعی و فرهنگی و زیستی سرزمینمان را بر هم زده‌ایم و امنیت آن را به مخاطره انداخته‌ایم. اکوسیستم حساس و منحصربه‌فرد سرزمینمان را تخریب کرده‌ایم. ظرفیت‌های بالقوه را فراموش و آنچه با زحمت و طی سده‌ها از قوه به فعل آمده بود دوباره محجوب کردیم. هیچ ارزشی تولید نکردیم و اتکای اصلی‌مان را بر هزینه‌ی منابع نقد و خام‌فروشی گذاشتیم. عدم توجه اوتیسمی به زمینه سبب شده بیشتر آنچه کرده‌ایم حتی با حسن نیت و به کار بستن هوش و ذکاوت، علی‌رغم زمینه باشد و لذا زمینه‌ی حساس زندگی ما دچار واکنش شود و به انحاء مختلف

ما را به عنوان عامل مخل دفع کند. بدین معنی که همه‌ی اقدامات ما بسیار پرهزینه و کم‌بهره شده است و اکنون به سرحد انتخاب راه درست و یا رانده شدن از این سرزمین رسیده‌ایم. همان قدر که هنر گذشتگان ما تبدیل بیابان به تمدنی درخشان بود، هنر ما تبدیل این تمدن به بیابانی سوخته است که مصرف بی‌رویه آب زیرزمینی و فرونشست دشت‌ها در آن امیدی به بازگشت دست‌کم تا سده‌ها باقی نمی‌گذارد. مثل این است که ناگهان اهالی این سرزمین از آن کوچیده باشند و در چشم به هم زدن مستی بیگانه با شیوه‌های کاملاً متفاوت زندگی به آن هجوم آورده باشند و ناخواسته دست به تخریب عمیق زده باشند. مخلص کلام آنکه تنها راه باقیمانده این است که ما باید دوباره اهل سرزمینمان شویم و شیوه‌های پرستارانه رفتار کردن با آن را به یاد آوریم.

از ورای این همه سیاهی نوری پیداست. نور دقیقاً از جایی می‌آید که مشمول دخل و تصرف نظام برنامه‌ریزی ما نشده و یا دست‌کم برنامه‌ریزان ما مسئولیت آن را بر عهده نمی‌گیرند! مثلاً اینکه هم‌اکنون هفت میلیون ایرانی در خارج از کشور زندگی می‌کنند و سفیران فرهنگ ایرانی در جهان شده‌اند، آیا محصول برنامه‌ریزی بوده است؟ برنامه‌ریزان ما مسئولیت آن را بر عهده نمی‌گیرند. اینکه جمعیت شهرنشین در ایران بالای ۸۰ درصد است و این توسعه‌ی کمی جمعیت شهری منجر به توسعه‌ی مدنیت نیز شده است و توسعه‌ی مدنیت است که اجازه می‌دهد فرهنگ به مثابه‌ی دانایی حاصل از تعامل تاریخی با زمینه، فرصت عرض‌انداز پیدا کند. از تبعات خجسته‌ی توسعه‌ی مدنیت این است که در روستا و آبادی‌های متروک سرریز می‌شود و شیوه‌ی درست تعامل با آن‌ها را درک می‌کند و این در آینده می‌تواند راهگشا و حلال بسیاری از مشکلات باشد. آیا بهار مدنی محصول برنامه‌ریزی بوده است؟ برنامه‌ریزان ما مسئولیت آن را بر عهده نمی‌گیرند. اینکه در هر گوشه و کناری که بنگریم عده‌ای را ناامید از کمک‌های بالادستی، مشغول انجام کاری از روی عشق و علاقه می‌بینیم، از مطالعه بر تاریخ و فرهنگ تا احداث اقامتگاه‌های بومگردی تا تلاش برای معاصر کردن صنایع کهن و ... آیا محصول برنامه‌ریزی بوده است؟ برنامه‌ریزان ما مسئولیت آن را بر عهده نمی‌گیرند. همه‌ی این واقعیت‌های تلخ و شیرین که یا حاصل برنامه‌ریزی مستقیم بوده و یا برنامه‌ریزان ما مسئولیت آن را بر عهده نمی‌گیرند حکایت از بیگانگی آنان با زمینه دارد. اینکه آنان تا چه اندازه نسبت به واقعیت‌های جاری زمینه نابیناوند صلاحیت آنان برای برنامه‌ریزی را زیر سؤال

می‌برد ولیکن گویا چاره‌ای نداریم که باز هم به ایشان اعتماد کنیم. ما در وضعیتی به سر می‌بریم که فرصت زیادی برای اصلاح مسیر و تغییر رویکرد نداریم. آیا قصد داریم که همچنان از الگوهای بی‌کیفیت از زمینه‌های بیگانه با زمینه‌ی ما استخراج شده هر قدر هم که روزآمد و خلاقانه باشد دفاع کنیم یا می‌خواهیم تغییر مسیر دهیم. همه‌ی عرض بنده این است که ما نیاز به برنامه‌ای داریم که محصول اهلیت ما در ایران باشد و البته در این راه می‌توانیم از دانش همه جا بهره‌گیریم ولیکن آن را باید با توجه به مختصات سرزمین خود از نو «مهندسی» به معنای واقعی کنیم. چه در روزگار ما خود واژه‌ی مهندسی نیز دچار قلب معنا شده و معادل دخل و تصرف فاعلانه در امور قرار گرفته است. به سخن دیگر امروز مهندسی را همچون نجاری می‌فهمیم یعنی موضوع کار مهندس را در نهایت انفعال و بی‌ارادگی و خود او را فاعل مایشاء می‌دانیم و اراده‌ی او را تعیین‌کننده‌ی کم و کیف محصول نهایی می‌شمریم. این تلقی از مهندسی ممکن است در برخی سرزمین‌ها که مختصاتی کاملاً متفاوت با سرزمین ما دارند معتبر باشد ولیکن در سرزمین ما مهندسی لاجرم باید از جنس باغبانی باشد؛ چنانکه چنین نیز بوده است. باغبانی یعنی فعالیت در عین انفعال. باغبان فاعل را گل و گیاه و درخت می‌داند و خود را واسطه‌ای می‌داند که بنا به آشنایی‌اش با اندازه‌های محیط می‌تواند زمینه را برای رشد گیاهان آماده کند. لذا مهندسی اصلاً معنای رفتار مداخله‌جویانه ندارد بلکه به معنی آشنایی با اندازه‌های محیط و سرزمین است که خود بحث مجزایی می‌طلبد.

کلام آخر آنکه عجله نباید سبب شود که ما به این بهانه که نیازی به اختراع چرخ نیست، فرآورده‌های فکری و برنامه‌ی نواحی دیگر را در این زمینه اجرا کنیم. اصرار داریم که ما باید با توجه به اندازه‌ها و اقتضات سرزمین خودمان چرخ خودمان را از نو اختراع کنیم. در این راه می‌توانیم از تجربیات پیشینیان درس بگیریم. حتی می‌توانیم از نتایج ناخواسته‌ی نظام برنامه‌ریزی که در بالا شمردم نظیر سفیرانمان در خارج از کشور نیز به عنوان ظرفیت بهره‌گیریم. خوبی شرایط کنونی ما این است که برای وخامت اوضاع و اینکه اشتباه کرده‌ایم نیاز به دلیل و برهان غیرمستقیم نداریم بلکه اوضاع صراحتاً دارد اشتباهات ما را نشان می‌دهد یا به قول مولانا: «آفتاب آمد دلیل آفتاب/ گر دلالت باید از وی رو متاب».

استفاده مجدد تطبیقه از میراث معماری در اسناد، قوانین و طرح‌های ملی

نویسنده

• رعنا توتونچی؛ کارشناسی ارشد مرمت و احیاء ابنیه و بافت‌های تاریخی - میراث معماری، پردیس هنرهای زیبا، دانشگاه تهران.

چکیده

قوانین، آیین‌نامه‌ها و ضوابط ملی در حوزه معماری و مرمت، حاصل تبادل نظر و تجربیات متخصصین و به نوعی نشان‌دهنده شرایط سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی کشور هستند که همواره بر تدوین این قوانین تأثیر گذاشته است. استفاده مجدد و احیاء نیز به عنوان روش‌هایی برای حفاظت از بناهای تاریخی همواره بخشی از این قوانین و ضوابط را به خود اختصاص داده‌اند. این مقاله توصیفی - تحلیلی با روش مطالعه اسنادی و کتابخانه‌ای با بررسی قوانین برنامه‌های پنج‌ساله اول تا پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی کشور، ضوابط صندوق احیاء و بهره‌برداری از بناها و اماکن تاریخی و فرهنگی، طرح‌های پردیسان و ... به اصول و ضوابط استفاده مجدد تطبیقی از بناهای تاریخی از دیدگاه این قوانین و اسناد می‌پردازد. آگاهی از سیر تحول اندیشه‌ها و قوانین و ضوابط مرتبط با تغییر کاربری و استفاده مجدد تطبیقی از میراث معماری و آشنایی با سازمان‌های ذی‌ربط و حامی این رویکرد می‌تواند راهنمایی مناسب جهت اخذ تصمیم بهتر در فرآیند استفاده مجدد بوده و این رویکرد را به عنوان یکی از مناسب‌ترین روش‌های حفاظت از میراث معماری معرفی کرده و گسترش دهد.

کلمات کلیدی: استفاده مجدد، تطبیق، تغییر کاربری، میراث معماری، اسناد و قوانین ملی.

Adaptive reuse of architectural heritage in documents, Regulations and national projects

• Rana Tootoonchi

Abstract

The documents, regulations, and national standards in architecture and restoration are the result of discussion and experiences of experts and somehow reflect the political, cultural, social and economical conditions of the country, always affected by these rules. Adaptive reuse and revitalization have always been a part of these rules and regulations as a means of conservation of historical monuments.

This descriptive-analytic article is a documentary and library study and looking for regulations and principles of adaptive reuse of heritage by studying the laws of the first to sixth economical, social and political development plans of the country, the regulations of The Revitalization and Utilization Fund for Historical Places, Pardisan projects and ...

Knowing about the evolution of thoughts and regulations related to the change of use and adaptative reuse of architectural heritage and relevant supportive organizations of this approach can be an appropriate guidance for better decision making in reuse, improving and extending this approach as one of the most appropriate ways to conserve architectural heritage.

Keywords: adaptive reuse, adaption, changing function, architectural heritage, national regulations.

مقدمه

خود دارد، شناخته شد و رویکردهای متفاوتی در رابطه با آن شکل

گرفت که هر کدام دیدگاه‌ها و نقطه نظرات خود را داشتند.

در ایران نیز بین سال‌های ۱۳۴۰ تا ۱۳۵۷ بهره‌برداری مجدد از ساختمان‌های تاریخی با طرح و برنامه‌های از پیش تدوین شده برای تغییر کاربری آن‌ها در دستور کار قرار گرفت. از نمونه‌های شاخص اقدامات مرمت و استفاده مجدد صورت پذیرفته در این دوره می‌توان به مهمانسرای شاه‌عباسی، تبدیل خانه قوام‌السلطنه تهران به موزه آبگینه، خانه داوید و سوکیاسیان اصفهان به دانشگاه فارابی پردیس اصفهان اشاره نمود (ایزدی، ۱۳۹۶). خانه قوام تهران، حمام گنجعلیخان کرمان، حمام وکیل شیراز و سرای مشیر شیراز نیز مثال‌های دیگری هستند که در این زمینه می‌توان به آن‌ها اشاره کرد. هرچند برای احیاء به شیوه ذکر شده (راه‌اندازی کارکردی جدید در بنای قدیم) مثال‌هایی از قبل از انقلاب اسلامی وجود دارد، اما بعد از انقلاب اسلامی و از اواسط دهه ۶۰ سعی شد به عنوان یک جریان عمومی-دولتی به این مهم توجه شود (سپهری، ۱۳۹۶). در سال‌های نخست انقلاب تا تشکیل سازمان میراث فرهنگی در سال ۱۳۶۴، به دلیل تغییرات اوضاع اجتماعی، سیاسی و اقتصادی و همچنین وقوع جنگ، اقدام و سرمایه‌گذاری خاصی در حوزه حفاظت از میراث فرهنگی صورت نگرفت و بخش عمده منابع صرف امور جنگ و تأمین نیازهای اولیه مردم می‌شد. پس از پایان جنگ نیز به دلیل تغییر نوع نگاه به ارزش‌های فرهنگی، غالباً بیشتر توجه‌ها به حفاظت از میراث معماری مذهبی معطوف گشته بود (فدایی‌نژاد و دیگران، ۱۳۹۳). در سال ۱۳۶۶ در اساس‌نامه میراث فرهنگی و پس از آن در سال ۱۳۶۹، در تبصره ۲۳ قانون بودجه کشور، برای نخستین بار تعمیر، تجهیز و بهره‌برداری مجدد از ساختمان‌های تاریخی مورد توجه قرار گرفت (قانون اساسنامه سازمان میراث فرهنگی کشور، ۱۳۶۶).

امروزه اهمیت این موضوع به بخش خصوصی منتقل شده است (عطائی شاد و دیگران، ۱۳۹۶) و تاکنون پروژه‌های تغییر کاربری بسیاری مانند تبدیل خانه مشاهیر به موزه، تغییر کاربری بناهای تاریخی به رستوران، دانشکده، فرهنگسرا، هتل‌های زنجیره‌ای و ... در کشور صورت گرفته و در حال انجام است.

انطباق اصطلاحاً شامل سلسله اقداماتی برای ایجاد شرایط مناسب در سازمان فضایی-کالبدی بنا به منظور پاسخ‌دهی به نیازهای امروزی و سازش میان کالبد و فضای کهن با زندگی معاصر می‌باشد و عموماً با تغییر عملکرد اصلی بنا همراه است. استفاده مجدد از بناها، تقریباً قدمتی به اندازه ساختمان‌سازی دارد و طی قرن‌ها با توجه به جامعه و ارزش‌های آن، رویکردهای متفاوتی برای احیاء ساختمان‌های قدیمی در پیش گرفته شده است. در دوران باستان، تغییر کاربری بناها تقریباً منحصر بر اساس نیازهای عملکردی کاربران صورت می‌گرفت. بعدها این دیدگاه تغییر کرد و ارزش و اهمیت میراث فرهنگی و تاریخی مورد توجه قرار گرفت و این نتیجه حاصل شد که گاهی حفظ و نگهداری آن‌ها بدون به کار بستن نوعی از استفاده مجدد تطبیقی غیرممکن است. توجه به بناها و بافت‌های تاریخی به مفهوم امروزی در اواخر قرن ۱۹ و به ویژه پس از جنگ جهانی دوم آغاز شد. فرآیند صنعتی شدن در غرب، رشد سریع شهرنشینی و هجوم جمعیت از روستاها، نیاز به مسکن برای این جمعیت، تخریب آثار تاریخی برای برآورده ساختن این نیاز را در پی داشت. این مسائل و همچنین متروک و خالی ماندن کارخانه‌ها و شهرک‌های صنعتی قدیمی، نگرانی فزاینده نسبت به محیط‌زیست و به وجود آمدن انبوهی از ساختمان‌های بیگانه با هویت و فرهنگ مردم، سرانجام سبب شد در این زمان متفکران به ارزش آثار تاریخی پی برده و دریابند که هیچ‌گاه برای این آثار با ارزش جایگزینی نخواهد بود. کشورهای غربی با برگزاری سمینارها و کنگره‌های متعدد درصدد احیاء مجدد بناهای با ارزش برآمدند. در زمانی کوتاه، اندیشه‌ها و نظریاتی مختلف حول چگونگی احیاء بناها شکل گرفت تا اینکه در نهایت در دهه ۱۹۶۰ کم‌کم معماران و حامیان رویکرد حفاظت و مرمت به همکاری با یکدیگر علاقه نشان دادند و تعدادی از طراحان و معماران صاحب‌نظر، کار بر روی بناهای تاریخی را آغاز کردند. بنابراین دهه ۱۹۷۰ را می‌توان به عنوان دوره‌ای از تاریخ در نظر گرفت که از آن به بعد مفهوم "استفاده مجدد تطبیقی" به عنوان روشی خلاقانه که فلسفه و نظریه‌ای محکم در پس‌زمینه

۱- قانون برنامه پنج‌ساله اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۶۸-۱۳۷۲)

در بند ۱۶ ماده ۳، بهبود و گسترش پژوهش، حفاظت، احیاء و استفاده مجدد و معرفی میراث فرهنگی کشور و آثار و ارزش‌های فرهنگی انقلاب اسلامی و دفاع مقدس، از خط‌مشی‌های این قانون معرفی شده است (اداره کل قوانین و مقررات کشور، ۱۳۶۹).

۲- قانون برنامه پنج‌ساله دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۷۴-۱۳۷۸)

در تبصره ۵۲ این قانون تک ماده‌ای آمده است که باید از بودجه سازمان قضایی نیروهای مسلح به منظور بازسازی و تجهیز ساختمان‌های قدیمی مشمول تبصره ۴ قانون تشکیل سازمان، هزینه گردد و بیش از این به استفاده مجدد و یا حفظ میراث فرهنگی اشاره‌ای نشده است (اداره کل قوانین و مقررات کشور، ۱۳۷۴).

۳- قانون بودجه سال ۱۳۷۸ کل کشور

در بند «ه» تبصره ۳۶ این قانون آمده است:

به منظور توسعه و گسترش ایران‌گردی و جهانگردی ... این قانون در اختیار سازمان میراث فرهنگی قرار می‌گیرد تا با همکاری سازمان ایران‌گردی و جهانگردی نسبت به خرید، اجاره و یا مشارکت با افراد حقیقی و حقوقی برای مرمت کاروانسراها، خانه‌های قدیمی و سایر اماکن و تبدیل آن‌ها به واحدهای پذیرایی اقدام نماید (اداره کل قوانین و مقررات کشور، ۱۳۷۸).

۴- قانون برنامه پنج‌ساله سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۰-۱۳۸۴)

در بند ج ماده ۱۶۶ این قانون، مساله توجه به موضوع احیاء و تغییر کاربری ساختمان‌های تاریخی و توجه به نقش بهره‌وری اقتصادی از آن‌ها عنوان شده است. به طور کلی، تصویب و اجرای قانون برنامه‌ی سوم توسعه‌ی کشور، آغاز رویکرد نوینی نسبت به میراث فرهنگی کشور محسوب می‌شود. در این برنامه، توجه ویژه‌ای به نقش اقتصادی میراث، به واسطه‌ی رونق فرهنگ احیاء و استفاده‌ی دوباره از ساختمان‌های تاریخی و اهمیت سرمایه‌های

اجتماعی در حفاظت از میراث فرهنگی صورت گرفت و اهمیت آن در برنامه‌ریزی توسعه‌ی کشور مورد توجه جدی قرار گرفت (فدایی‌نژاد و دیگران، ۱۳۹۳)؛ (شبرنگ، ۱۳۸۲)؛ (صمدی، ۱۳۸۳).

۵- قانون برنامه پنج‌ساله چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۴-۱۳۸۸)

در بند «ز» ماده ۱۱۴ این قانون آمده است: به سازمان میراث فرهنگی و گردشگری اجازه داده می‌شود به منظور اعطای مجوز کاربری و بهره‌برداری مناسب از بناها و اماکن تاریخی قابل احیاء با استفاده از سرمایه‌گذاری بخش خصوصی داخلی و خارجی، صندوق احیاء و بهره‌برداری از بناها و اماکن تاریخی - فرهنگی را ایجاد نماید (منصور، ۱۳۸۴).

۶- مصوبه سال ۱۳۸۸ شورای شهر تهران درباره احیاء بافت تاریخی شهری

در دستورالعمل‌هایی که شهرداری موظف به انجام آن‌هاست آمده است:

۱- استفاده از هرگونه تسهیلات تشویقی، صرفاً در خصوص فضاها و اماکن تاریخی واجد ارزش و ثبت شده در فهرست آثار با لحاظ ضوابط شهرسازی و در چارچوب مفاد طرح‌های تفصیلی مناطق شهری و ضوابط سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری جهت هرگونه تغییر کاربری متناسب با بنای تاریخی به منظور حفظ، مرمت، احیاء و بهره‌برداری از این اماکن و بازگرداندن حیات دوباره به آن‌ها مجاز خواهد بود.

۲- شهرداری موظف است برای ایجاد انگیزه در جذب مشارکت بخش خصوصی در تغییر کاربری، حفظ، مرمت، احیاء و بهره‌برداری از فضاها و اماکن تاریخی موصوف به واسطه ترویج و اشاعه عمومی تسهیلات تشویقی و طرح‌های حمایتی در قالب بسته‌های حمایتی از طریق مطبوعات و رسانه استانی اقدام کند (سازمان نوسازی شهر تهران).

۷- قانون حمایت از احیاء، بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده و ناکارآمد شهری، دی ماه ۱۳۸۹

ماده ۲، بند ج: طرح‌های احیاء، بهسازی و نوسازی، طرح‌هایی

هستند که در چارچوب طرح‌های توسعه شهری (اعم از جامع و تفصیلی) به منظور اجراء برنامه‌های احیاء، بهسازی و نوسازی شهری با رعایت اصول شهرسازی، فنی و معماری تهیه می‌شود. این طرح‌ها دربرگیرنده کاربری‌های جدید و موردنیاز محدوده معینی از بافت‌های فرسوده و ناکارآمد شهری بوده و اجراء آن‌ها متضمن تأمین خدمات عمومی و زیرساخت‌های شهری از قبیل شبکه‌های دسترسی، معابر و بدنه آن‌ها، پروژه‌های عمران و خدمات شهری، فضای سبز و غیره است که متکی بر ضوابط شهرسازی و معماری ایرانی - اسلامی و بومی هر منطقه می‌باشد (بانک اطلاعات نشریات علمی کشور).

۸- قانون برنامه پنج‌ساله توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۴-۱۳۹۰)

در بند «د» ماده ۱۱ این قانون آمده است، سازمان میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع‌دستی مجاز است:

د- از مالکیت و حقوق قانونی مالکین بناها و آثار و اشیاء تاریخی منقول در جهت حفظ، صیانت و کاربرد مناسب آن‌ها و اقدامات لازم جهت بیمه آثار فرهنگی، هنری و تاریخی حمایت مالی و معنوی نماید. در بندهای «ج» و «د» ماده ۱۷۱ نیز آمده است:

ج- وزارت مسکن و شهرسازی و شهرداری‌ها موظفاند با اعمال سیاست‌های تشویقی و در چهارچوب قانون حمایت از احیاء بافت‌های فرسوده از اقدامات بخش غیردولتی برای احیاء و بازسازی بافت‌های فرسوده در قالب بودجه مصوب حمایت نمایند. د- وزارت مسکن و شهرسازی و شهرداری‌ها موظفاند هر سال در طول برنامه حداقل ده درصد (۱۰٪) از بافت‌های فرسوده شهری را احیاء و بازسازی نمایند تسهیلات و بودجه موردنیاز همه ساله با پیشنهاد وزارت مسکن و شهرسازی در بودجه عمومی پیش‌بینی و در اختیار وزارت مسکن و شهرسازی و شهرداری‌ها یا مجریان طرح‌های نوسازی با معرفی شهرداری قرار خواهد گرفت (منصور، ۱۳۹۱).

۹- سند جامع مدیریت و حفاظت بافت‌ها و بناهای تاریخی تهران، ۱۳۹۱

«احیاء مکان‌ها متناسب با ارزش‌ها، نیازها و الگوهای زندگی شهروند معاصر» در بخش فرهنگی - اجتماعی به عنوان سیاستی

برای راهبرد «احیاء نقش بافت تاریخی تهران در زندگی شهروندان با تقویت گردشگری شهری (اکوتوریسم)» معرفی شده است. در بخش کالبدی - حفاظتی، «نظارت بر طرح‌های احیاء و بهره‌برداری از آثار تاریخی به لحاظ تناسب با شأن اثر» به عنوان سیاستی برای راهبرد «بهره‌برداری خردمندان و حمایت از خلاقیت در احیاء بافت تاریخی تهران» تدوین گشته است. در راهبردهای بخش اقتصادی این سند نیز به «باززنده‌سازی فعالیت‌های اقتصادی و ساماندهی، بهسازی و بهینه‌سازی عملکردها» اشاره شده است و «ایجاد تمایز و تزریق فعالیت‌های اقتصادی جدید، معاصر و روزآمد متناسب با شأن و ظرفیت بافت» به عنوان سومین سیاست این راهبرد معرفی شده است (سند جامع مدیریت و حفاظت بافت‌ها و بناهای تاریخی تهران، ۱۳۹۱).

۱۰- سند ملی راهبردی احیاء، بهسازی و نوسازی و توانمندسازی بافت‌های فرسوده و ناکارآمد شهری ۱۳۹۳/۶/۱۶

چشم‌انداز این سند این‌گونه تنظیم گشته است: بهبود وضعیت اقتصادی، اجتماعی و شرایط محیطی ساکنان محدوده‌ها و محله‌های هدف به نحوی که سمت‌وسوی تحول کالبدی و کارکردی در جهت بهبود و بهسازی و توسعه پایدار باشد.

و به دنبال آن راهبردها و سیاست‌های مربوط نیز آورده شده است: راهبرد ۱- انجام اقدامات مربوط به حوزه احیاء، بهسازی و نوسازی در چارچوب نظام هماهنگ در سیاست‌گذاری توسعه شهرها با اولویت‌بخشی به سیاست توسعه درونی.

سیاست ۹- شناسایی و بهره‌گیری از ظرفیت‌های کالبدی موجود در ایجاد کاربری‌های موردنیاز با استفاده از بسته‌های حمایتی و تشویقی (سند ملی راهبردی احیاء، بهسازی و نوسازی و توانمندسازی بافت‌های فرسوده و ناکارآمد شهری، ۱۳۹۳).

۱۱- قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۶-۱۴۰۰)

برنامه ششم توسعه در سال ۱۳۹۵ تدوین شده و یکی از مسائل خاص آن، بازآفرینی بافت‌های ناکارآمد شهری (حاشیه شهرها و بافت‌های فرسوده)، بافت‌های تاریخی و مناطق روستایی می‌باشد. ماده ۶۱- بندهای پ و ت:

پ- وزارتخانه‌های راه و شهرسازی و کشور و شهرداری‌ها موظف‌اند با اعمال سیاست‌های تشویقی و در چهارچوب قانون حمایت از احیاء بافت‌های فرسوده از اقدامات بخش غیردولتی برای احیاء و بازسازی بافت‌های فرسوده در قالب بودجه مصوب حمایت نمایند. دولت مکلف است از طریق اعمال سیاست‌های حمایتی، حقوقی، تشویقی و اعطای تسهیلات یارانه‌ای نسبت به احیاء و بهسازی حداقل ده درصد (۱۰٪) از بافت‌های فرسوده شهری با رعایت سرانه‌های روبنایی و زیربنایی توسط بخش غیردولتی و شهرداری‌ها اقدام و مابه‌التفاوت سود تسهیلات یارانه‌ای موردنیاز را همه ساله در قوانین بودجه سنواتی پیش‌بینی نماید (زارعی، ۱۳۹۶).

۱۲- صندوق احیاء و بهره‌برداری از اماکن تاریخی و فرهنگی، ۱۳۹۱

صندوق احیاء و بهره‌برداری از بناها و اماکن تاریخی و فرهنگی به استناد ماده ۱۱۴ برنامه چهارم توسعه، در سال ۱۳۸۴ به منظور اعطای مجوز کاربری و بهره‌برداری مناسب از بناها و اماکن تاریخی قابل احیاء با هدف سرمایه‌گذاری بخش خصوصی داخلی و خارجی تشکیل شد و در بند (ب) ماده ۴ اساس‌نامه آن، تعیین کاربری و اعطاء مجوز بهره‌برداری از اماکن تاریخی و فرهنگی کشور با رعایت قوانین و مقررات مربوط، به عنوان یکی از وظایف و اختیارات صندوق احیاء ذکر شده و تدوین شاخص‌ها و دستورالعمل‌های ناظر بر نحوه تعیین کاربری بناها و اماکن تاریخی و فرهنگی با توجه به ویژگی‌های تاریخی، فرهنگی، هنری، کالبدی، سازه‌ای، طبیعی، اجتماعی و محیطی و عملکرد تاریخی اثر و ظرفیت پاسخگویی به نیازهای امروزی با چشم‌انداز توسعه پایدار، از اهداف آن شمرده می‌شود.

۱۲-۱- اصول ناظر بر نحوه تعیین کاربری متناسب اماکن تاریخی و فرهنگی

- هدف از احیاء حفظ و ارتقاء ارزش‌های تاریخی، فرهنگی، اجتماعی، هنری، ساختاری، طبیعی و معنوی اثر با بهره‌گیری از ظرفیت‌ها و مزیت‌های تاریخی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی آن برای پاسخگویی به نیازهای معاصر و انطباق کاربری موردنظر با قوانین و مقررات ناظر به موضوع است.
- برای تعیین کاربری متناسب بناها و اماکن فرهنگی تاریخی، وجود شرایط و ویژگی‌های زیر ضروری است:
- تعیین کاربری جدید هنگامی مجاز است که امکان تثبیت

کاربری اصلی به دلایل شرایط اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و فنی وجود نداشته باشد در این صورت تعیین کاربری متناسب با توجه به موارد زیر انجام خواهد شد:

- توجه به کاربری اصیل اثر؛
- تعیین کاربری، بهترین روش حفاظت اثر تشخیص داده شود.
- در تغییر کاربری باید به شأن (اعتبار) کاربری اولیه اثر توجه شود به گونه‌ای که کاربری پیشنهادی در تضاد با کاربری اولیه، باعث تخریب ارزش‌های معنوی اثر و جامعه نگردد.
- توجه به ویژگی‌های هنری از منظر کیفیت معماری و تزئینات وابسته به معماری؛
- در نظر گرفتن حد تحمل ظرفیت ساختاری اثر از نظر حجم تردد انسانی و وزن مبلمان؛
- توجه به ظرفیت‌های سازه‌ای بنا و میزان مقاومت آن در برابر حوادث طبیعی؛
- در نظر گرفتن مناظر طبیعی و فرهنگی متقابل میان اثر با پیرامون آن؛
- عنایت به ظرفیت‌ها و محدودیت‌های اثر برای استفاده از تأسیسات به روز شامل سامانه آبرسانی، سرمایش و گرمایش، نورپردازی، جذب صوت و ...؛
- در نظر گرفتن نکات ایمنی و امنیتی مرتبط با کاربری که هم نسبت به اثر و هم فرآورده‌های کاربری لحاظ شود.
- توجه به نسبت فضاهای بسته، نیمه‌باز و باز؛
- توجه به تبعات مداخله به گونه‌ای که ظرفیت‌های اثر را محدود نساخته و تغییر سیمای عناصر کالبدی را در پی نداشته باشد.
- در صورت نیاز به فضاهای بیش از ظرفیت موجود اثر یا ساخت‌وسازهای تکمیلی، امکان اقدامات تکمیلی با حفظ اصالت و تمامیت اثر وجود داشته باشد.
- همخوانی کاربری جدید اثر با شرایط اجتماعی و فرهنگی پیرامون آن؛
- تغییر کاربری بناها و اماکن تاریخی فرهنگی آئینی ممنوع است ولی ارتقاء عملکردی آن‌ها ضرورتاً توصیه می‌شود.
- توجه به ظرفیت‌ها و محدودیت‌های ایجاد شده از سوی طرح‌های بالادستی؛
- تناسب میان شأن هنری و معماری اثر با طراحی مبلمان و عناصر کالبدی جدید؛
- پاسخگویی به نیازمندی‌های فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی

و ... جامعه میزبان؛

- ایجاد شرایط لازم برای بهره‌برداری از ظرفی‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی اثر؛
- توجیه اقتصادی کاربری پیشنهادی؛
- امکان تحقق کاربری پیشنهادی از منظر حقوقی.

۱۲-۲- اصول عمومی بهره‌برداری از اماکن تاریخی و فرهنگی

۱- در کلیه فعالیت‌های بهره‌برداری باید حفاظت از اعتبار فرهنگی - تاریخی، تمامیت، اصالت مکان و ارزش‌های میراث ناملموس در اولویت قرار گیرد.

۲- دسترس همگان به اماکن تاریخی فرهنگی به عنوان ثروتی مشترک باید تشویق گردد.

۳- فعالیت‌های بهره‌برداری از این اماکن باید با ترتیبی مدیریت شوند که کمترین تأثیر و آسیب را بر کالبد و میراث ناملموس آن‌ها تحمیل نمایند.

۴- برنامه بهره‌برداری باید بر اساس مطالعات توجیهی فنی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی محدوده مورد نظر تهیه گردد.

۵- ضروری است بهره‌بردار قبل از آغاز فعالیت بهره‌برداری نسبت به تهیه برنامه بهره‌برداری اقدام نموده و آن را به تأیید مراجع ذیصلاح برساند.

در دفتر دوم این مجموعه نیز طیف کاربری‌های پیشنهادی برای هر نوع بنای تاریخی پیشنهاد شده است (حوزه معاونت سرمایه‌گذاری و طرح‌ها، حوزه معاونت فنی و تعیین کاربری، ۱۳۹۱).

۱۳- مصوبه مورخ ۱۳۹۶/۲/۱۱ شورای عالی شهرسازی و معماری ایران در رابطه با رویکردهای کلی حفاظت و احیاء محدوده‌های تاریخی - فرهنگی

در بند ۹ این سند آمده است: اعطای کاربری و نقش جدید به منظور بهره‌برداری مجدد از بناهای تاریخی، با رعایت اصالت و یکپارچگی اثر و با حفظ کاربری غالب بافت تاریخی به عنوان یکی از سیاست‌های کلیدی برنامه‌های حفاظت و احیاء محسوب می‌شود که ضمن تقویت حس تعلق به مکان نزد شهروندان و ایفای نقشی مهم در شکوفایی اقتصاد محلی، می‌تواند به عنوان یک محرک توسعه حفاظت محور در بافت پیرامونی عمل نماید (نشریه قوانین و مقررات رسمی کشور).

همچنین بررسی ضوابط و مقررات مربوط به عرصه و حرائم

بناها و محوطه‌های تاریخی که توسط کمیسیون ماده ۵ استان‌ها تنظیم می‌گردد، می‌تواند راهنمای خوبی جهت دستیابی به ضوابط استفاده مجدد از میراث معماری باشد. برای مثال در طرح بازنگری طرح تفصیلی شهر اصفهان ضوابط ذیل مورد توجه است:

تبصره بند دوم: به جز کاربری مسکونی سایر کاربری‌های قابل استقرار در بناها و محوطه‌های واجد ارزش تاریخی و معماری اعم از ثبت شده یا نشده مشروط به حفظ کالبد تاریخی و احیاء و مرمت آن بر اساس نظر اداره کل میراث فرهنگی و اخذ مجوز از شهرداری به شرح زیر مجاز است:

فرهنگی (کتابخانه، سالن قرائت و ...)، اداری و دفاتر کار، تجاری، رستوران، سفره‌خانه، پذیرایی - تفریحی، آموزش عالی، گردشگری، اقامتی، زورخانه، موزه، نمایشگاه و فروشگاه صنایع دستی؛
بند سوم: بناهای واجد ارزش تاریخی و معماری ثبت شده در فهرست آثار ملی ایران در صورت عدم امکان تأمین پارکینگ به دلیل ملاحظات تاریخی و حفظ ارزش‌های کالبدی - تاریخی الزامی به تأمین پارکینگ ندارند.

تبصره ۱: در صورت احیاء و مرمت بنای واجد ارزش تاریخی و معماری ثبت شده در فهرست آثار ملی ایران بر اساس نظر اداره کل میراث فرهنگی و تغییر عملکرد بنای واجد ارزش تاریخی و معماری ثبت شده به کاربری غیرمسکونی مطابق کاربری‌های مجاز مندرج در همین دفترچه و در جهت کمک به احیاء و رونق بافت تاریخی تأمین پارکینگ در بنای تاریخی مذکور الزامی نمی‌باشد.
بند ۱۴: تغییر کاربری و تغییر نحوه استفاده از بناهای واجد ارزش تاریخی و معماری برخلاف ضوابط اداره کل میراث فرهنگی و ضوابط مندرج در این دفترچه و تجمع مواد قابل اشتعال و آلوده‌ساز و استقرار دستگاه‌های سنگین و لرزاننده صنعتی در نزدیکی بناهای واجد ارزش تاریخی و معماری ممنوع است.

در این طرح نحوه تغییر ورودی‌های سواره و پیاده، برق‌کشی و به‌روزرسانی تأسیسات، مصالح مجاز برای استفاده در مرمت و بهسازی و ... نیز تدوین گشته است که می‌تواند برای مرمت و ایجاد تغییرات به جهت تطبیق با عملکرد جدید، مورد استفاده قرار گیرد:
بند ۱۵: رعایت ضوابط و مقررات ایمنی و دستورالعمل‌های مربوط در خصوص حریق در خصوص کلیه بناهای تاریخی و خصوصاً بناهای عمومی، بازارچه‌ها، بازارهای بزرگ و ... با نظر اداره کل میراث فرهنگی و سازمان آتش‌نشانی لازم‌الاجراست و بایستی به طریق مناسب و متناسب با کالبد ارزشمند این بناها

بدون آسیب و تظاهر در نما هماهنگ گردد.

بند ۱۶: برای ایجاد درب سواره و پیاده نمی‌توان درب ورودی بنای تاریخی را تخریب و تعریض نمود. امکان ایجاد درب سواره‌رو در طرح مربوط بایستی با نظر اداره کل میراث فرهنگی و با مجوز شهرداری اجرا گردد.

بند ۲۸: کلیه تأسیسات روی بام در عرصه و حرائم محوطه‌ها و بناهای واجد ارزش تاریخی و معماری به نحوی باید اجرا شود که از گذرهای حاشیه بنا قابل رؤیت نباشد. همچنین استقرار و نصب هرگونه عناصر تأسیسات (آب، برق، تلفن و ...) در بدنه‌های بناهای واجد ارزش تاریخی و معماری ممنوع است و ... (مهندسین مشاور نقش جهان پارس، ۱۳۹۰).

طرح پردیسان نیز یکی از طرح‌هایی است که در سال ۱۳۷۸ هجری شمسی با تخصیص اعتبار به سازمان میراث فرهنگی و با هدف توسعه و گسترش ایران گردی و جهانگردی آغاز شد تا با همکاری سازمان ایران گردی و جهانگردی نسبت به خرید، اجاره و مشارکت افراد حقیقی و حقوقی برای مرمت کاروانسراها، خانه‌های قدیمی و دیگر اماکن و تبدیل آن‌ها به واحدهای پذیرایی اقدام شود. از پروژه‌های طرح پردیسان در یزد می‌توان به باغ صدری در تفت، مجموعه خانه‌های ابرکوه در ابرکوه، باغ پهلوان پور در مهریز، باغ حجت‌آباد وزیر در نزدیکی یزد و مجموعه خانه‌های اردکان اشاره کرد (فدایی‌نژاد و دیگران، ۱۳۹۳). از سایر مصادیق اجرایی این طرح در سایر شهرها می‌توان از کاروانسرای سعدالسلطنه در قزوین، کاروانسرای پیام در تبریز، حمام نور در تبریز، چلی اوغلو در سلطانیه، خانه شاپوری در شیراز، خانه ملک در مشهد و خانه عامری‌ها در کاشان نام برد.

مرمت و تغییر کاربری خانقاه چلی اوغلو به عنوان اقامتگاه سلطانیه در سال ۱۳۷۹ در قالب طرح پردیسان سازمان میراث فرهنگی آغاز شد و طراحی و اجرای آن بر عهده مهندسان مشاور مرمت و معماری زندیگان بوده است. این طرح شامل عملیات متنوعی از بازگرداندن جرزهای رانش یافته تاریخی به حالت پایدار تا احداث ساختمانی جدید برای امکانات رفاهی مجموعه در زیرزمین بوده است (www.zandigan.com). از اصول به کار گرفته شده در این طرح به منظور تغییر کاربری می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- رعایت اصل بازگشت‌پذیری در مداخله‌های صورت گرفته

در عناصر اصیل و تاریخی؛

- قابلیت تشخیص قسمت‌های مرمت و بازسازی شده از قسمت‌های اصیل بنا؛

- قابلیت تشخیص بخش‌های تخریب شده به وسیله تغییر در

جنس، رنگ، بافت و ... در پوشش‌های کف، دیوار و سقف؛

- قابلیت تشخیص قسمت‌های الحاقی همانند دیوار، کف و سقف؛
- قابلیت باز و جدا شدن قسمت‌های الحاقی بدون آسیب به کالبد اصلی بنا؛

- انجام تدابیر در نظر گرفته شده به شیوه و روش خود بنا یا هماهنگ با آن برای پرهیز از وارد نمودن تنش‌های کششی به بنا؛
- اجرای سیستم‌های تأسیساتی الحاقی در خارج از بنا، زیر کف‌ها در مسیر بندکشی‌ها و دور از منظر (مهندسین مشاور زندیگان). خانه عامری‌ها نیز از جمله مکان‌هایی است که در طرح پردیسان گنجانده شد و در سال ۱۳۷۹ زیر نظر سازمان میراث فرهنگی کشور، اقدامات جهت تغییر کاربری آن آغاز شد تا به اقامتگاه گردشگران تبدیل شود. دکتر امیرمسعود انوش‌فر از طراحان و مجریان این پروژه، بازتعریف معماری و طراحی ایرانی بر اساس شرایط امروز را رویکرد اصلی در تغییر این خانه عنوان کرده و اصول مورد توجه برای تغییر کاربری و تغییرات کالبدی منطبق با آن را چنین برشمرده است:

۱- هماهنگی فرم‌های جدید با بنا و معماری بومی کاشان؛

۲- رعایت سبک با توجه به دوره تاریخی و قدمت بنا؛

۳- ساده‌گرایی اشیاء به دلیل ادای احترام به بنا؛

۴- احیا و ارتقا کیفی طراحی‌های بومی؛

۵- بهره‌گیری از صنایع دستی کاشان و احیاء مشاغل در حال انقراض؛

۶- طراحی برای اشیایی که با دوره بنا هماهنگی ندارند؛

۷- فرهنگ‌سازی استفاده مجدد از اشیاء منسوخ شده؛

۸- پرهیز از طراحی شلوغ موسوم به قهوه‌خانه‌ای، حفظ اصالت بنا در کنار کاربرد معماری امروز و به نوعی متعادل‌سازی آن‌ها در کنار یکدیگر؛

۹- عدم استفاده از وسایل نامرغوب وارداتی و جایگزینی با تولیدات داخلی و بومی؛

۱۰- طراحی فضاهای جدید برای کاربری امروزی.

همچنین طراحی تمامی عناصر با الهام از گذشته، طراحی ساده و مینیمالیستی، اتخاذ رویکردی متعادل و بینابین سنتی و مدرن در طراحی‌ها، استفاده از صنایع دستی محلی در جهت رونق آن از جمله اصول مورد تأکید در تغییر کاربری این بنای با ارزش به شمار می‌آید (استاد طاهری و دیگران، بی‌تا).

با بررسی اسناد، قوانین و ضوابط ملی مرتبط با موضوع مورد نظر، اصول پیشنهادی برای استفاده مجدد تطبیقی از میراث معماری استخراج شده و در جدول صفحه به صورت خلاصه تدوین گشته است.

جدول ۱- استفاده مجدد از میراث معماری در قوانین، اسناد و طرح‌های ملی، منبع: نگارنده

سال	نام قانون، مصوبه یا طرح	اصول پیشنهادی
۱۳۶۸- ۱۳۷۲	قانون برنامه پنج‌ساله اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران	- بهبود و گسترش پژوهش، حفاظت، احیاء و استفاده مجدد و معرفی میراث فرهنگی کشور
۱۳۷۴- ۱۳۷۸	قانون برنامه پنج‌ساله دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران	- تخصیص بخشی از بودجه به منظور بازسازی و تجهیز ساختمان‌های قدیمی
۱۳۷۸	قانون بودجه سال ۱۳۷۸ کل کشور	- توسعه و گسترش ایران‌گردی و جهانگردی با همکاری سازمان ایران‌گردی و جهانگردی نسبت به خرید، اجاره و یا مشارکت با افراد حقیقی و حقوقی برای مرمت کاروانسراها، خانه‌های قدیمی و سایر اماکن و تبدیل آن‌ها به واحدهای پذیرایی
از سال ۱۳۷۹	ضوابط مرمت و تغییر کاربری خانقاه چلبی اوغلو در قالب طرح پردیسان سازمان میراث فرهنگی	- رعایت اصل بازگشت‌پذیری در مداخله‌های صورت گرفته - قابلیت تشخیص قسمت‌های مرمت و بازسازی شده از قسمت‌های اصیل بنا - قابلیت تشخیص بخش‌های تخریب شده به وسیله تغییر در جنس، رنگ، بافت و ... - قابلیت تشخیص قسمت‌های الحاقی همانند دیوار، کف و سقف - قابلیت باز و جدا شدن قسمت‌های الحاقی بدون آسیب به کالبد اصلی بنا - انجام تدابیر در نظر گرفته شده به شیوه و روش خود بنا یا هماهنگ با آن برای پرهیز از وارد نمودن تنش‌های کششی به بنا - اجرای سیستم‌های تأسیساتی الحاقی در خارج از بنا، زیر کف‌ها در مسیر بندکشی‌ها و دور از منظر
از سال ۱۳۷۹	ضوابط مرمت و تغییر کاربری خانه عامری‌ها در قالب طرح پردیسان سازمان میراث فرهنگی	- هماهنگی فرم‌های جدید با بنا و معماری بومی - رعایت سبک با توجه به دوره تاریخی و قدمت بنا - ساده‌گرایی اشیاء به دلیل ادای احترام به بنا - بهره‌گیری از صنایع دستی محلی و احیاء مشاغل در حال انقراض - طراحی اشیائی که با دوره بنا هماهنگی ندارند - فرهنگ‌سازی استفاده مجدد از اشیاء منسوخ شده - حفظ اصالت بنا در کنار کاربرد معماری امروز و به نوعی متعادل‌سازی آن‌ها در کنار یکدیگر - عدم استفاده از وسایل نامرغوب وارداتی و جایگزینی با تولیدات داخلی و بومی - طراحی فضاهای جدید برای کاربری امروزی
۱۳۸۰- ۱۳۸۴	قانون برنامه پنج‌ساله سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران	- توجه به موضوع احیاء و تغییر کاربری ساختمان‌های تاریخی و توجه به نقش بهره‌وری اقتصادی از آن‌ها
۱۳۸۴- ۱۳۸۸	قانون برنامه پنج‌ساله چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران	- ایجاد صندوق احیاء و بهره‌برداری از بناها و اماکن تاریخی - فرهنگی به منظور اعطای مجوز کاربری و بهره‌برداری مناسب از بناها و اماکن تاریخی قابل احیاء با استفاده از سرمایه‌گذاری بخش خصوصی داخلی و خارجی
۱۳۸۸	مصوبه شورای شهر تهران درباره احیاء بافت تاریخی شهری	- استفاده از تسهیلات تشویقی، در خصوص اماکن تاریخی واجد ارزش با لحاظ ضوابط شهرسازی و در چارچوب مفاد طرح‌های تفصیلی مناطق شهری و ضوابط سازمان میراث فرهنگی جهت هرگونه تغییر کاربری متناسب با بنای تاریخی به منظور حفظ، مرمت، احیاء و بهره‌برداری از این اماکن و بازگرداندن حیات دوباره به آن‌ها - ایجاد انگیزه در جذب مشارکت بخش خصوصی در تغییر کاربری، حفظ، مرمت، احیاء و بهره‌برداری از فضاها و اماکن تاریخی به واسطه ترویج و اشاعه عمومی تسهیلات تشویقی و طرح‌های حمایتی
۱۳۸۹	قانون حمایت از احیاء، بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده و ناکارآمد شهری	- تعریف طرح‌های احیاء، بهسازی و نوسازی، در چارچوب طرح‌های توسعه شهری و به منظور اجراء برنامه‌های احیاء، بهسازی و نوسازی و دربرگیرنده کاربری‌های جدید و موردنیاز محدوده معینی از بافت‌های فرسوده و ناکارآمد شهری

سال	نام قانون، مصوبه یا طرح	اصول پیشنهادی
۱۳۹۰	ضوابط و مقررات مربوط به عرصه و حرائم بناها و محوطه‌های تاریخی اصفهان	<ul style="list-style-type: none"> - تعیین کاربری‌های قابل استقرار در بناها و محوطه‌های واجد ارزش تاریخی و معماری - الزامی نبودن تأمین پارکینگ به دلیل ملاحظات تاریخی و حفظ ارزش‌های کالبدی - تاریخی - ممنوعیت تغییر کاربری از بناهای واجد ارزش تاریخی و معماری برخلاف ضوابط اداره کل میراث فرهنگی و ممنوعیت استقرار فعالیت‌های خطرناک در پیرامون بنا - رعایت ضوابط و مقررات ایمنی و دستورالعمل‌های مربوط در خصوص حریق بدون آسیب و تظاهر در نما - ممنوعیت تخریب و تعریض درب ورودی بنای تاریخی بدون نظر اداره کل میراث فرهنگی و مجوز شهرداری - غیرقابل رؤیت بودن کلیه تأسیسات روی بام در عرصه و حرائم محوطه‌ها و بناهای واجد ارزش تاریخی و معماری از گذرهای حاشیه بنا - ممنوعیت استقرار و نصب هرگونه عناصر تأسیساتی در بدنه‌های بناهای واجد ارزش
۱۳۹۰-۱۳۹۴	قانون برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران	<ul style="list-style-type: none"> - حمایت از مالکیت و حقوق قانونی مالکین بناها و آثار و اشیاء تاریخی منقول در جهت حفظ، صیانت و کاربرد مناسب آن‌ها و اقدامات لازم جهت بیمه آثار فرهنگی، هنری و تاریخی - اعمال سیاست‌های تشویقی و در چهارچوب قانون حمایت از احیاء بافت‌های فرسوده توسط وزارت مسکن و شهرسازی و شهرداری‌ها - احیاء و بازسازی سالانه حداقل ده درصد (۱۰٪) از بافت‌های فرسوده شهری توسط وزارت مسکن و شهرسازی و شهرداری‌ها
۱۳۹۱	ضوابط صندوق احیاء و بهره‌برداری از اماکن تاریخی و فرهنگی	<ul style="list-style-type: none"> - توجه به کاربری اصیل اثر - در تضاد نبودن کاربری جدید با کاربری اولیه و حفظ ارزش‌های معنوی اثر - توجه به ویژگی‌های هنری از منظر کیفیت معماری و تزئینات وابسته به معماری - در نظر گرفتن حد تحمل ظرفیت ساختاری اثر - توجه به ظرفیت‌های سازه‌ای بنا و میزان مقاومت آن در برابر حوادث طبیعی - در نظر گرفتن مناظر طبیعی و فرهنگی متقابل میان اثر با پیرامون آن - عنایت به ظرفیت‌ها و محدودیت‌های اثر برای استفاده از تأسیسات به‌روز - در نظر گرفتن نکات ایمنی و امنیتی مرتبط با کاربری جدید - توجه به نسبت فضاها، بسته، نیمه‌باز و باز - توجه به تبعات مداخله و عدم تغییر سیمای عناصر کالبدی - همخوانی کاربری جدید اثر با شرایط اجتماعی و فرهنگی پیرامون آن - ممنوعیت تغییر کاربری بناها و اماکن تاریخی فرهنگی آئینی - توجه به ظرفیت‌ها و محدودیت‌های ایجاد شده از سوی طرح‌های بالادستی - تناسب میان شأن هنری و معماری اثر با طراحی مبلمان و عناصر کالبدی جدید - پاسخگویی به نیازمندی‌های فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و ... جامعه میزبان - توجیه اقتصادی کاربری پیشنهادی - امکان تحقق کاربری پیشنهادی از منظر حقوقی - اولویت حفظ اعتبار فرهنگی - تاریخی، تمامیت، اصالت مکان و ارزش‌های ناملموس - دسترس همگان به اماکن تاریخی فرهنگی به عنوان ثروتی مشترک
۱۳۹۱	سند جامع مدیریت و حفاظت بافت‌ها و بناهای تاریخی تهران	<ul style="list-style-type: none"> - احیاء مکان‌ها متناسب با ارزش‌ها، نیازها و الگوهای زندگی شهروند معاصر - نظارت بر طرح‌های احیاء و بهره‌برداری از آثار تاریخی به لحاظ تناسب با شأن اثر - ایجاد تمایز و تزریق فعالیت‌های اقتصادی جدید، معاصر و روزآمد متناسب با شأن و ظرفیت بافت
۱۳۹۳	سند ملی راهبردی احیاء، بهسازی و نوسازی و توانمندسازی بافت‌های فرسوده و ناکارآمد شهری	<ul style="list-style-type: none"> - انجام اقدامات مربوط به حوزه احیاء، بهسازی و نوسازی در چهارچوب نظام هماهنگ در سیاست‌گذاری توسعه شهرها با اولویت‌بخشی به سیاست توسعه درونی - شناسایی و بهره‌گیری از ظرفیت‌های کالبدی موجود در ایجاد کاربری‌های موردنیاز با استفاده از بسته‌های حمایتی و تشویقی
۱۳۹۶-۱۴۰۰	قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران	<ul style="list-style-type: none"> اعمال سیاست‌های تشویقی و در چهارچوب قانون حمایت از احیاء بافت‌های فرسوده توسط وزارتخانه‌های راه و شهرسازی و کشور و شهرداری‌ها اعمال سیاست‌های حمایتی، حقوقی، تشویقی و اعطای تسهیلات یارانه‌ای نسبت به احیاء و بهسازی حداقل ده درصد (۱۰٪) از بافت‌های فرسوده شهری توسط دولت

نتیجه‌گیری

تدوین ضوابط و تدقیق آن‌ها سبب صحت عمل در طرح‌های استفاده مجدد خواهد شد، همان‌طور که در سال‌های اخیر و به دنبال تدوین این اصول و رعایت آن‌ها، طرح‌های موفق‌تری با رویکرد استفاده مجدد انجام شده و پاسخ‌گویی به نیازهای مردم و رونق منطقه، احیاء ارزش‌ها و بازگرداندن بنای تاریخی به حیات شهری، ایجاد فرصت‌های شغلی و جذب گردشگران را سبب شده‌اند.

مطالعه و بررسی این قوانین و ضوابط نشان می‌دهد چگونه با گذر زمان، اشاره‌هایی کلی و اجمالی به رویکرد استفاده مجدد از میراث معماری، به جزئی‌ترین ضوابط اجرایی و توصیه‌های عملی در این زمینه تبدیل شده‌اند و نقش بخش خصوصی در طرح‌های استفاده مجدد از بناهای تاریخی، پررنگ‌تر شده است. همچنین

منابع

- اداره کل قوانین و مقررات کشور (۱۳۶۹)، قانون برنامه پنج‌ساله اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، معاونت پژوهش، تدوین، تنقیح قوانین و مقررات، تهران.
- اداره کل قوانین و مقررات کشور (۱۳۷۴)، قانون برنامه پنج‌ساله دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، معاونت پژوهش، تدوین، تنقیح قوانین و مقررات، تهران.
- اداره کل قوانین و مقررات کشور (۱۳۷۸)، قانون بودجه سال ۱۳۷۸ کل کشور، معاونت پژوهش، تدوین، تنقیح قوانین و مقررات، تهران.
- استاد طاهری، محسن و دیگران (بی‌تا)، گفتگو با دکتر امیر مسعود انوش فر در باب مرمت و بازسازی خانه عامری‌ها، دوفصلنامه معماری ایرانی (۲): ۷۴-۹۲.
- ایزدی، محمدسعید (۱۳۹۶)، بازخوانی اندیشه ایران شهری در بازآفرینی بافت و احیاء ابنیه تاریخی، نشریه احیاء بناها و بافت‌های تاریخی (۱): ۲۸-۳۸.
- بانک اطلاعات نشریات علمی کشور، <http://journals.msrt.ir/files/site1/article-1282-1559-23.pdf>
- حوزه معاونت سرمایه‌گذاری و طرح‌ها، حوزه معاونت فنی و تعیین کاربری (۱۳۹۱)، سه رنگ احیاء. تهران: صندوق احیاء و بهره‌برداری از بناها و اماکن تاریخی و فرهنگی، مؤسسه فرهنگی هنری پیشین پژوه، www.chre.ir (دسترسی ۱۳۹۷/۹/۲۷).
- زارعی، حسین (۱۳۹۶)، قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، دوران، تهران.
- سازمان نوسازی شهر تهران (بی‌تا)، <http://nosazi.tehran.ir/Default.aspx?tabid=717>.
- سپهری، حمیدرضا (۱۳۹۶)، احیاء: جریان یافتن زندگی جدید در کالبد قدیم، نشریه احیاء بناها و بافت‌های تاریخی، (۱): ۴۵-۴۷.
- سند جامع مدیریت و حفاظت بافت‌ها و بناهای تاریخی تهران (۱۳۹۱)، معاونت شهرسازی و معماری شهرداری تهران، <https://shahrsazi.tehran.ir/Portals/0/shahrsazi-tehran-sanad-nahai.pdf> (دسترسی ۱۳۹۷/۱۰/۳).
- سند ملی راهبردی احیاء، بهسازی و نوسازی و توانمندسازی بافت‌های فرسوده و ناکارآمد شهری (۱۳۹۳)، وزارت راه و شهرسازی، شرکت بازآفرینی شهری، http://udrc.ir/component/rsfiles/download-file/files?path=Sanad_melli.pdf (دسترسی ۱۳۹۷/۹/۲۸).
- شیرنگ، محمد (۱۳۸۲)، قانون برنامه پنج‌ساله سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، رهام، تهران.
- صمدی، یونس (۱۳۸۳)، مجموعه قوانین، مقررات، آیین‌نامه‌ها، بخشنامه‌ها و معاهدات میراث فرهنگی کشور، سازمان میراث فرهنگی کشور، تهران.
- ضوابط و مقررات مربوط به عرصه و حرائم بناها و محوطه‌های تاریخی، سازمان مسکن و شهرسازی استان اصفهان، <http://new.isfahan.ir> (دسترسی ۱۳۹۷/۹/۲۸).

- عطائی شاد، حمید؛ رفیعیان، مجتبی؛ رنجبر، احسان (۱۳۹۶)، بررسی اثرگذاری سیاست استفاده مجدد از ابنیه تاریخی بر بازآفرینی بافت تاریخی شهر کاشان. دوفصلنامه علمی - پژوهشی مرمت و معماری ایران (۱۴): ۱۰۳-۱۱۵.
- فدایی نژاد، سمیه؛ حناچی، پیروز (۱۳۹۳)، بررسی و تبیین سیر تحول سیاست‌ها و برنامه‌های حفاظت از میراث فرهنگی، بازه‌ی زمانی سال ۱۳۵۷ تا ۱۳۹۱، دوفصلنامه معماری ایرانی، (۵): ۲۱-۳۷.
- قانون اساسی نام‌های سازمان میراث فرهنگی کشور (۱۳۶۶)، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، <http://rc.majlis.ir> (دسترسی در ۱۳۹۷/۹/۲۸).
- قوانین برنامه پنج‌ساله اول تا ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، <http://rc.majlis.ir> (دسترسی در ۱۳۹۷/۹/۲۹).
- منصور، جهانگیر (۱۳۸۴)، قانون برنامه پنج‌ساله چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، دوران، تهران.
- منصور، جهانگیر (۱۳۹۱)، قانون برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، دوران، تهران.
- مهندسین مشاور زندیگان (بی‌تا)، <http://zandigan.com/new/chalabi>.
- مهندسین مشاور نقش جهان پارس (۱۳۹۰)، ضوابط و مقررات مربوط به عرصه و حرائم بناها و محوطه‌های تاریخی، سازمان مسکن و شهرسازی استان اصفهان، <http://www.isfahan.ir/Dorsapax/userfiles/file/moavenet/m-pdf.۱۳/shahrsazi/Baznegari>
- نشریه قوانین و مقررات رسمی کشور، ۲۰۱۱۲۸ www.rooznamehrasmi.ir/Files/Laws/Nashrie

یکپارچه‌سازی مفهوم میراث فرهنگ و بازآفرینی فرهنگ- مبنا در شهر خلاق

نویسنده

• مریم پورذکریا؛ کارشناسی ارشد مرمت ابنیه و بافت‌های تاریخی - گرایش میراث معماری، پردیس هنرهای زیبا، دانشگاه تهران.

چکیده

بازآفرینی فرهنگ-مبنا در شهرهای خلاق نزدیک به دو دهه است که مورد توجه برنامه‌ریزان شهری-منطقه‌ای قرار گرفته است. در این رویکرد، میراث در مفهوم توسعه به عنوان یک ثروت اجتماعی-فرهنگی یاد می‌شود. با تکیه بر ادبیات مربوط به بازآفرینی فرهنگ-مبنا و شهرهای خلاق، این مقاله سعی دارد تا یکپارچه‌سازی میراث فرهنگی شهری با فرهنگ و خلاقیت و استراتژی‌های تصویب شده برای مشارکت ذینفعان در برنامه‌ریزی فرهنگی پایین-به-بالا را مورد بررسی قرار دهد. در این پژوهش از رویکرد کیفی و مطالعات کتابخانه‌ای استفاده شده است و دو مدل حمایت عمومی و نوآوری فرهنگی-اجتماعی برای بازآفرینی میراث فرهنگی تعریف شده است. همچنین خیابان سی تیر تهران که به تازگی مورد بازآفرینی قرار گرفته، به عنوان نمونه معرفی شده است. نتایج نشان می‌دهد که بازآفرینی فرهنگ-مبنا در یک شهر خلاق فرهنگی از طریق ارتقای گردشگری فرهنگی و خلاق موجب پیشرفت صنایع فرهنگی وابسته، فرهنگ شهروندی، ایجاد درآمد و رونق اقتصادی خواهد شد.

کلمات کلیدی: میراث فرهنگی، بازآفرینی فرهنگ-مبنا، شهر خلاق، صنایع فرهنگی، گردشگری خلاق.

Integrating the notion of cultural heritage and culture-led regeneration in a creative city

• Maryam Pourzakarya

Abstract

Culture-led regeneration in creative cities has been taken into consideration by urban-regional planners for nearly two decades. In this approach, heritage is referred to as a socio-cultural wealth in the development concept. Building on the related literature on culture-led regeneration and creative cities, this paper seeks to explore the integration of urban cultural heritage with culture and creativity and strategies approved for stakeholder participation in down-to-up cultural planning. In this research, a qualitative approach and library studies have been used and two models of public support and socio-cultural innovation for the regeneration of cultural heritage have been defined. The recently regenerated 30th Tir Street of Tehran has also been introduced as an example. The results show that culture-led regeneration in a cultural and creative city by promoting cultural and creative tourism will lead to the improvement of associated cultural industries, citizenship culture, income progress and economic prosperity.

Keywords: Cultural Heritage, Culture-led Regeneration, Creative City, Cultural Industries, Creative Tourism

رویکرد بازآفرینی توجه به حفظ ارزش‌های فرهنگی و ثروت‌های بومی-تاریخی، انتقاد از ساخت‌وسازهای تک-کاربری به جای چند-کاربری، توجه توأمان به اقدامات کیفی و کمی، مشارکت گروه‌های اجتماعی در فرآیند بازآفرینی و غیره مشهود می‌باشد (پورا احمد و دیگران، ۱۳۸۹). رویکرد بازآفرینی به بهبود وضعیت اقتصادی، اجتماعی و محیطی شهر توجه دارد و طیف وسیعی از فعالیت‌ها را در بر دارد که قابلیت زیست‌جدیدی به مناطق مخروبه، ساختمان‌های پاک‌سازی شده، زیرساخت‌ها و ساختمان‌های تحت بازسازی که به پایان عمر مفیدشان رسیده‌اند، می‌دهد (صباغی، ۱۳۹۲). بازآفرینی فرهنگی شهری زمانی اتفاق می‌افتد که فرهنگ باعث کیفیت مجدد مناطق شهری، توسعه زیرساخت‌ها و خدمات و جذب سرمایه‌گذاری، استعدادها، ساکنان جدید و جاری شدن بازدیدکنندگان می‌شود (Della Lucia & others, ۲۰۱۷). فرهنگ شامل مجموعه‌ای از بخش‌هایی است که هر دوی کالاهای فرهنگی، "صنایع فرهنگی" (KEA, ۲۰۰۶)، و کالاهای غیرفرهنگی، "صنایع خلاق" (DCMS, ۲۰۰۱)، را تولید می‌کنند و به طور مداوم در حال توسعه و خاص در کشور و مکان هستند.

● **صنایع فرهنگی:** واژه صنایع فرهنگی نخستین بار در انتقاد به تجاری‌سازی انبوه و بازساخت مفاهیم فرهنگی ارائه شد. اصطلاح صنعت فرهنگی به دلیل توجه به فعالیت‌های تجاری همیشه در تنش با مفهوم هنر بوده است (Pratt, ۲۰۰۸). این واژه بعدها در گستره وسیع‌تری از بحث مزایای اقتصادی هنر به واسطه تحریک جریان گردشگری، اشتغال و ارتقای تصویر شهر به کالاهای فرهنگی قابل بازتولید و تجاری اطلاق شد و تا امروز این معنا ادامه دارد.

● **صنایع خلاق:** واژه صنایع خلاق برای اولین بار توسط دولت بریتانیا بعد از پیروزی حزب کارگر مورد استفاده قرار گرفت (DCMS, ۲۰۰۱). شامل کالاهای غیرفرهنگی با ارزش نمادین و تجربی بالا، ارزش‌های ناملموس، دانش در زمینه‌های محلی، مهارت‌ها و تفکرات خلاق مردم و فناوری اطلاعات و ارتباطات برای تولید ارزش در دانش، تجربه و اقتصاد دیجیتال است.

میراث فرهنگی، هسته فرهنگی ارزشمندتری است؛ زیرا بر مواد غیرقابل بازتولید (به عنوان مثال موزه، سایت‌های باستان‌شناسی،

تغییر جوامع پسا-صنعتی به سمت اقتصاد نمادین، تغییر مکان میراث فرهنگی و خلاقیت به عنوان موتورهای نوآوری اجتماعی، توسعه اقتصادی و بازآفرینی و کاتالیزورهای فرم‌های جدید گردشگری شهری را تسریع کرده است (Hall, ۲۰۰۴). با توجه به پژوهش‌های انجام شده، به نظر می‌رسد که خلاقیت در شهرها متمرکز شده و بیشتر خوشه‌های میراث فرهنگی نیز در درون شهرها یافت می‌شود (Hutton, ۲۰۰۴). فعالان بخش عمومی، بر خلاف عدم ریسک‌پذیری فعالان بخش خصوصی، نقش مهمی در بازآفرینی فرهنگی شهری، تأمین نیازهای فیزیکی و اجتماعی، سرمایه‌گذاری در کاتالیزورهای فرهنگی و استراتژی‌های مبتنی بر مصرف و تجربه داشته‌اند (Della Lucia & others, ۲۰۱۷). در بازآفرینی فرهنگ-مبنا، فعالیت‌ها و پروژه‌های توسعه فرهنگی سازگار با بافت تاریخی از یک سو و مرمت و حفاظت از میراث شهری از سویی دیگر، توأماً مورد تأکید قرار می‌گیرند. بدین ترتیب، مفهوم توسعه با مفهوم میراث همراه است. در این دیدگاه، از میراث به عنوان ثروت یاد می‌شود، تا جایی که تکیه بر ثروت اجتماعی و حفاظت از میراث طبیعی هم‌زمان در نظر گرفته می‌شوند (امین‌زاده؛ دادرس، ۱۳۹۱). فعالیت‌های فرهنگی از یک طرف می‌تواند با جذب طبقه متوسط و فروشندگان به منطقه، مشتریان جدیدی را ایجاد کند و به علاوه منجر به حیات اقتصاد محلی نزول یافته گردد. امروزه فعالیت‌های فرهنگی جایگاه مهم‌تری از سوی سیاست‌گذاران و سرمایه‌گذاران کسب کرده‌اند به گونه‌ای که حکومت‌های شهری توجه شایانی به سرمایه‌گذاری فرهنگی و نهادهای هنری به عنوان معیارهای توسعه اقتصادی دارند (ایزدی و دیگران، ۱۳۹۵).

در این پژوهش سعی شده است تا از طریق روش کیفی و مطالعه نظریات مرتبط با بازآفرینی فرهنگ-مبنا و شهر خلاق مورد بررسی قرار گیرد. هدف از این پژوهش شناسایی نقش میراث فرهنگی در توسعه فرهنگی شهرها از طریق مشارکت بخش عمومی و خصوصی و همچنین گردشگری فرهنگی و خلاق می‌باشد.

۱- میراث فرهنگی در بازآفرینی فرهنگ-مبنا

آرشیوها و غیره) و دارایی‌های فرهنگی معنوی (ارزش‌ها، دانش‌ها، و غیره)، هر دو هنری-فرهنگی و حرفه‌ای-سازنده، تکیه دارد (Hall, 2004). ارزش‌گذاری از طریق میراث فرهنگی، پیوندی قوی با هویت و اصالت شهر برقرار می‌کند (Scott, 2006). همان‌طور که رقابت بین شهری جهانی شده باعث می‌شود که شهرها خلاق، منعطف در بازارهای هدف و نوآوران مؤثر در شکل‌گیری تصویر خود باشند، دستورات عمل‌های اصلی شهری می‌تواند به تکمیل میراث فرهنگی - یا جبران کمبود آن - تبدیل شود و بدین ترتیب با موفقیت، شهر را در نقشه جهانی قرار دهد. معماری و رویدادهای نمادین، در حال حاضر یکی از مهم‌ترین کاتالیزورهای فرهنگی است که برای اصلاح هویت شهری، افزایش جنب‌وجوش و جذب افراد خلاق و گردشگران استفاده می‌شود (Evans, 2003). با این حال، توسعه آن‌ها ممکن است خطر از دست دادن اعتبار شهر و بازتولید سریالی مناظر شهری را دربرداشته باشد.

ترویج یکپارچه‌سازی فراگیر میراث فرهنگی و بازآفرینی فرهنگ-مبنا به منظور دستیابی به توسعه شهری پایدار، نوآورانه و رقابتی، مستلزم دخالت طیف وسیعی از ذینفعان است که - به میزان بیشتر یا کمتر - دارای اختیار و مسئولیت برای تجسم کردن و پیاده‌سازی توسعه و بازآفرینی مبتنی بر فرهنگ می‌باشند (Scott, 2004). تنوع خصوصیات ذینفعان باعث شکل‌گیری هر دو میراث ملموس (ساختارها، سیستم‌ها، خدمات) و میراث ناملموس شهری (نمادها، ارزش‌ها، هویت و تصویر) می‌شوند که ذینفعان شهری در طول زمان آن‌ها را قبول خواهند کرد (Noordman, 2004). گذر از مشکلاتی مانند ساخت تصویر شهری و یا برندسازی به منظور مشارکت گسترده جامعه نیازمند تغییر از رویکردهای بالا-به-پایین به رویکردهای پایین-به-بالا می‌باشد. به وسیله ترکیب میراث فرهنگی با خلاقیت و مشارکت ذینفعان در بازآفرینی فرهنگ-مبنا می‌توان یک چهارچوب مفهومی متشکل از دو مدل بازآفرینی فرهنگی را شناسایی نمود (Della Lucia & others, 2017):

- مدل حمایت عمومی: در این مدل، سیاست‌گذاران بر میراث از طریق رویکردهای بالا-به-پایین اهرم‌گذاری کرده و ایجاد ارزش از طریق گردشگری فرهنگی سنتی اتفاق می‌افتد.

حمایت عمومی یک مدل بازسازی فرهنگی درون شهری - میراث تمایل به تمرکز در هسته تاریخی دارد - و همچنین مدیریت سازمان فرهنگی عمومی، به منظور حفظ میراث فرهنگی شهری است.

- مدل نوآوری فرهنگی - اجتماعی: در این مدل، ذینفعان شهری در فرآیندهای فراگیر دخیل هستند که در این فرآیندها، ارزش‌ها افزایش یافته و از نوآوری در دارایی‌های ملموس و ناملموس شهری از طریق یکپارچه‌سازی این منابع با موهبت‌های ناملموس جدا می‌گردد؛ گردشگری خلاق یک بخش خاص از این فرآیندها است. رویکردهای پایین-به-بالا که منافع گوناگون و اختلافات احتمالی را متعادل می‌سازند، باعث رشد بهتر این الگو می‌شوند.

برنامه‌ریزی بالا-به-پایین، بازآفرینی شهر را به وسیله تأمین مالی و کنترل آژانس‌های غالباً عمومی، ارتقا می‌بخشد. برنامه‌ریزی پایین-به-بالا شامل طرح‌های خصوصی است که از تمایل و توانایی فعالان مستقل محلی برای شرکت در روند تحولات شهری نشأت می‌گیرد. این مدل‌های برنامه‌ریزی می‌توانند از هر دو راهبرد صریح و ضمنی استفاده کنند - اولی که به واسطه اهداف مشخص تعریف شده است، و دومی آزادانه‌تر و آزمایشی می‌باشد.

۲- میراث فرهنگی در شهر خلاق

شهرهای خلاق، زمینه‌های شهری پویا هستند که با تکیه بر تلاطم‌های فکری، تجربیات و نوآوری‌ها تلاش می‌کنند تا جوامعشان را به دلیل اصالت، منحصربه‌فرد بودن، تازگی و تنوع فرهنگی و انسانی به فضاهای بهتری برای محل زندگی، کار و یا بازی تبدیل کنند (Bradford, 2004). محور اجتماعی-فرهنگی شهر که در طول زمان با تاریخ، سرمایه فرهنگی و نهادهای خلاق شکل گرفته است، منبع اصلی خلاقیت است (Cooke & Lazzeretti, 2008). تاریخ یک شهر با توجه به هر دو میراث فرهنگی ملموس و ناملموس قابل ملاحظه است؛ پایتخت فرهنگی شهر یک شکل از سرمایه اجتماعی است که از طریق وابستگی‌های متقابل و تجارت در داخل و بین جوامع شهری کارگران خلاق ایجاد می‌شود؛ مؤسسات خلاق

شامل سازمان‌های علمی و فرهنگی می‌باشند که می‌توانند به فضاهای رسمی و غیررسمی برای تعامل اجتماعی متصل شوند (Hutton, 2004).

یکی از رویکردهای ارتقای میراث فرهنگی در شهرهای خلاق، توسعه گردشگری خلاق است. ارتباطات اولیه بین گردشگری و خلاقیت از طریق ارزیابی فعالیت‌های خلاق مانند شرکت در اجراها و صنایع دستی خلاق شکل می‌گیرد. میراث فرهنگی اشکال بسیاری دارد و بسیاری از آثار تاریخی مانند بناهای یادبود، ساختمان‌های تاریخی، موزه‌ها، "منظره شهر"، سایت‌های باستان‌شناسی، و همچنین محیط‌های تاریخی در شهرها، کافه‌های هنرمندان و غیره را در بر می‌گیرد. شهرهای "قدیمی" مانند لندن شاهد یک تغییر و تحول عمیق بر اساس فرهنگ‌های خلاق می‌باشند. این جهت‌گیری جدید نه تنها باعث پویایی شهر شده، بلکه دارای ارزشی نمادین با نشان دادن توان تاریخی این مکان‌ها به عنوان سنگ بنای آینده‌ای جدید و روشن می‌باشد.

پیوند میراث فرهنگی شهرها با برنامه‌ریزی شهر خلاق به مردم فرصت می‌دهد تا هویت خود را به شهر متصل کنند (Lazrak & Others, 2011).

در موارد بسیاری، گردشگری شهری به دلیل وجود فضاها و فرصت‌هایی برای عرضه منابع جدید فرهنگ شهری نظیر جاذبه‌ها و مناطق میراث فرهنگی، به عنوان پتانسیلی برای بازآفرینی این گونه نواحی دیده شده است. گردشگری غالباً برای تشویق بازآفرینی اقتصادی در شهرها مورد استفاده قرار گرفته است؛ زیرا به عنوان یک صنعت رو به رشد شناخته شده و در نتیجه، می‌تواند اشتغال فراوانی را به همراه خود به ارمغان آورد (نوریان؛ فلاح‌زاده، ۱۳۹۴). در توسعه مفاهیم، "خلاقیت هنری و فرهنگی" به عنوان عاملی که بر بسیاری از مناطق دیگر شامل صنعت، اشتغال، رفاه اجتماعی، آموزش و پرورش، مراقبت‌های پزشکی و محیط‌زیست تأثیر می‌گذارد در نظر گرفته می‌شود (Sasaki, 2010).

جدول ۱- شاخص‌های شهر خلاق از نظر ساساکی، منبع: امینی و دیگران، ۱۳۹۴.

شاخص	توضیح
استعدادهای خلاق	فعالیت‌های هنری و تعداد هنرمندان، دانشمندان، مهندسان و صنعت‌گران.
کیفیت زندگی	درآمد، سرگرمی‌ها و امور فرهنگی، فضای شهری و امکانات رفاهی و محیط‌زیست مناسب.
صنایع خلاق	تعداد شرکت‌ها و کارکنان مشغول در صنایع فرهنگی خلاق مثل صنایع دستی، موسیقی، فیلم، هنر و غیره.
زیرساخت‌های خلاق	تعداد و میزان دسترسی به دانشگاه‌ها، مدارس فنی، مؤسسات پژوهش، کتابخانه‌ها و فرهنگستان‌ها.
میراث فرهنگی	تعداد و شرایط حفاظت از دارایی‌ها و میراث فرهنگی ملموس و غیرملموس مستند بخش‌های دولتی.
فعالیت‌های شهروندان	وضعیت فعالیت‌های سازمان‌های غیرانتفاعی و مردم نهاد و مشارکت زنان در جامعه.
حاکمیت خلاقانه	مشارکت مثبت شهروندان، توانایی سیاست‌گذاری و استقلال مالی.

۳- بازآفرینی مبتنی بر فرهنگ در بافت تاریخی سی‌تیر تهران

محدوده تاریخی سی‌تیر با قدمتی بیش از مشروطه ایران، در مجاورت عناصر اصلی و مهم شهر مثل میدان توپخانه، سفارتخانه‌ها و بانک ملی قرار دارد. خیابان سی‌تیر، با هویت تاریخی غنی، عناصر فرهنگی گوناگونی را به یکدیگر متصل کرده است. این خیابان از موزه ایران باستان و مجموعه باغ ملی شروع شده و از کنار موزه آبگینه و کلیسا می‌گذرد و در نزدیکی

آتشکده آدریان به اتمام می‌رسد. عناصر شاخص دعوت‌کننده مانند موزه آبگینه و آتشکده، جاذب گردشگر هستند و در معرفی بافت و تصویر ذهنی نقش بسزایی دارند. وجود عناصر با محتوای فعالیت فرهنگی، ظرفیت خلق کالبدی متناسب با محیطی فرهنگی را ایجاد می‌کنند. موقعیت قرارگیری محدوده در شهر تهران نیز به گونه‌ای است که می‌تواند شأن یک مرکزیت فرهنگی-هنری را به مجموعه بدهد (فتاحی؛ نقی‌زاده، ۱۳۹۵).

شکل ۱- خیابان سی تیر در تهران و نمایی از فروشندگان غذای خیابانی در این مکان. منبع: URL.

با خلاقیت و استراتژی‌های حکومتی برای جذب جوامع شهری می‌باشد، هدایت می‌شود. کالاهای فرهنگی و غیرفرهنگی که از آن‌ها به عنوان صنایع خلاق و فرهنگی نام برده می‌شود، بر مبنای فرهنگ و ارزش‌های نمادین فرهنگی شکل گرفته است. این نوع صنایع با ایجاد خوشه‌های فرهنگی در داخل شهرها، مخصوصاً در ناحیه تاریخی مرکزی موجب رشد جریان گردشگری و ارتقای اقتصاد فرهنگی خواهد شد.

به منظور مشارکت ذینفعان در برنامه‌ریزی‌های سیاست‌گذاران شهری دو مدل حمایت عمومی به منظور ترویج گردشگری فرهنگی از طریق بازآفرینی فرهنگی و مدیریت سازمان‌های فرهنگی و مدل نوآوری فرهنگی - اجتماعی به منظور ترویج گردشگری خلاق از طریق یکپارچه‌سازی دارایی‌های معنوی و رویکردهای مدیریتی پایین - به بالا تعریف شده است. خیابان سی تیر با بهره‌گیری از رویکرد بازآفرینی فرهنگی از طریق ایجاد مکان‌هایی برای فروشندگان غذای خیابانی موجب ارتقای گردشگران فرهنگی، بازدیدکنندگان و شهروندان شده است. نتایج نشان می‌دهد که توجه به میراث فرهنگی و رویدادهای فرهنگی به عنوان سرمایه اجتماعی - اقتصادی موجب تقویت منظر شهری، زیرساخت‌های فرهنگی و افزایش سرزندگی شهر خواهد شد. با این وجود، پژوهش‌های بیشتری به منظور رفع محدوده‌های موجود در زمینه نقش مؤثر میراث فرهنگی در بازآفرینی بافت‌های تاریخی در عین جلوگیری از اعیان‌سازی و کالاسازی فرهنگی نیاز می‌باشد.

اخیراً ابتدای این خیابان سنگ‌فرش شده با حضور غرفه‌های سیار غذای خیابانی، به خیابان گردشگری فرهنگی تهران تبدیل شده است که جاذبه جدیدی برای شهروندان و گردشگران محسوب می‌شود. این خیابان در شب نیز به محلی برای گذران اوقات فراغت بازدیدکنندگان تبدیل شده است. اگرچه راه‌اندازی فست‌فودهای سیار مورد استقبال مردم می‌باشد، اما مورد انتقاد فعالان هویت تاریخی تهران قرار گرفته است. حفاظت‌کنندگان میراث فرهنگی معتقد هستند که راه‌اندازی چنین بازارچه‌ای در کنار موزه ملی ایران جدا از خطرات استفاده از کپسول‌های گاز و اختلال در رفت‌وآمد خودروها، به هویت گردشگرپذیر این خیابان آسیب می‌زند. با وجود این مشکلات این خیابان در جوار موزه ایران باستان به دلیل حضور گردشگران بسیار، به یکی از مکان‌های گردشگری فرهنگی و خلاق تبدیل شده است. همچنین ایجاد اشتغال در رونق اقتصادی - فرهنگی از دیگر پیامدهای این بازآفرینی می‌باشد.

نتیجه‌گیری

اگرچه اهمیت بازآفرینی فرهنگی و ساخت شهر خلاق برای توسعه نوآورانه و جامع شهری به طور گسترده‌ای توسط دانشگاهیان و سیاست‌گذاران شناخته شده است، نقش میراث فرهنگی در این رویکردها نیازمند پژوهش‌های بیشتری است. این مقاله به معرفی مدل‌های مطرح شده در زمینه بازآفرینی فرهنگی با تکامل پویای شهر پرداخته است. این فرآیند توسط عوامل متعددی که تسهیل‌گر یکپارچه‌سازی میراث فرهنگی شهری را

- امین‌زاده، بهناز؛ دادرس، راحله (۱۳۹۱)، بازآفرینی فرهنگ‌مدار در بافت تاریخی شهر قزوین با تأکید بر گردشگری شهری، مطالعات معماری ایران، دو فصلنامه معماری ایرانی، ۲، ۱۰۸-۹۹.
- امینی، داوود؛ مختاری ملک‌آبادی، رضا؛ مرصوصی، نفیسه؛ علی‌اکبری، اسماعیل (۱۳۹۴)، تبیین معیارهای بومی‌سازی شاخص‌های مکانی فضای شهر خلاق با رویکرد ایرانی - اسلامی، فصلنامه علمی-پژوهشی مطالعات شهر ایرانی اسلامی، (۲۲)، ۳۹-۲۳.
- ایزدی، پگاه؛ هادیانی، زهره؛ حاجی‌نژاد، علی؛ قادری، جعفر (۱۳۹۵)، واکاوی زمینه‌های تحقق‌پذیری رویکرد بازآفرینی شهری فرهنگ‌محور (بافت تاریخی-فرهنگی شهر شیراز)، جغرافیا (فصلنامه علمی-پژوهشی و بین‌المللی انجمن جغرافیای ایران)، ۱۴(۵۱)، ۴۸۲-۴۶۱.
- پوراحمد، احمد؛ حبیبی، کیومرث؛ کشاورز، مهناز (۱۳۸۹)، سیر تحول مفهوم‌شناسی بازآفرینی شهری به عنوان رویکردی نو در بافت‌های فرسوده شهری، فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات شهر ایرانی اسلامی، (۱)، ۷۳-۹۲.
- صباغی، عاطفه (۱۳۹۲) تدوین سازوکار به کارگیری بازآفرینی شهری در مواجهه با بافت‌های فرسوده شهری، مطالعه موردی: محله جولان شهر همدان، نشریه پژوهش‌های شهری هفت حصار، (۴)، ۴۵-۵۶.
- فتاحی، شیوا؛ نقی‌زاده، محمد (۱۳۹۵)، تبیین رویکرد بازآفرینی شهری فرهنگ-مینا در بافت تاریخی مرکز شهر تهران؛ نمونه موردی: محدوده سی تیر، کنفرانس بین‌المللی مهندسی معماری و شهرسازی، تهران، دبیرخانه دائمی کنفرانس.
- نوریان، فرشاد؛ فلاح‌زاده، سجاد (۱۳۹۴)، بازآفرینی بافت قدیم شهر آمل مبتنی بر استراتژی توسعه گردشگری و برنامه‌ریزی راهبردی سناریویی، نشریه هنرهای زیبا - معماری و شهرسازی، ۲۰(۳)، ۴۳-۵۸.
- Bradford, N. (۲۰۰۴). Creative Cities: Structured Policy Dialogue Report. Canadian Policy Research Networks, August ۲۰۰۴.
- Cooke, Philips & Lazzeretti, Luciana. (۲۰۰۸). Creative Cities, Cultural Clusters and Local Economic Development. Cheltenham: Edward Elgar.
- DCMS. (۲۰۰۱). Creative industries mapping document ۲۰۰۱, ۲nd edition. Department of Culture, Media and Sport, London: DCMS.
- Della Lucia, M., Trunfio, M., & Go, F. M. (۲۰۱۷). Heritage and urban regeneration. Towards creative tourism. In Tourism in the city. Towards an integrative agenda on urban tourism, Eds. N. Bellini & C. Pasaquinelli. ۱۷۹-۱۹۱. Berlin: Springer.
- Evans, Graham. (۲۰۰۳). Hard-branding the cultural city - From Prado to Prada. International Journal of Urban and Regional Research, ۲۷ (۲), ۴۱۷-۴۴۰.
- Hall, Peter. (۲۰۰۴). Creativity, culture, knowledge and the city. Built Environment, ۳۰ ۲۵۸-۲۵۶, (۳).
- Hutton, T. (2004). The new economy of the inner city. Cities, 21 (2), 89-108.
- KEA. (2006). The Economy of Culture in Europe, study prepared for the European Commission. Brussels: Directorate-General for Education and Culture.
- Lazrak, Faroek, Nijkamp, Peter, Rietveld, Piet & Rouwendal, Jan. (2011). Cultural Heritage and Creative Cities: An Economic Evaluation In Sustainable City and Creativity: Promoting Creative Urban Initiatives, Eds. Luigi Fusco Girard, Tuzin Baycan & Peter Nijkamp, 225-244. USA: Ashgate Publishing Company.
- Noordman, T. B. J. (2004). Culture in city marketing. The Hague: Elsevier.
- Pratt, Andy C. (2008). Creative Cities: the cultural industries and the creative class, Geografiska annaler: Series B - Human geography, 90 (2). 107-117.
- Sasaki, Masayuki. (2010). Urban regeneration through cultural creativity and social inclusion: Rethinking creative city theory through a Japanese case study. Cities, 27, S3-S9.
- Scott, Allen J. (2004). Cultural-products industries and urban economic development. Prospects for growth and market contestation in global context. Urban Affairs Review, 39 (4), 461-490.
- Scott, Allen J. (2006). Creative Cities: Conceptual Issues and Policy Questions. Journal of Urban Affairs, 28 (1), 1-17.
- URL1: www.mashreghnews.ir

تأثیر روان‌شناسی رنگ بر محیط شهر ایرانی - اسلام

(نمونه موردی: محورهای مسجد حکیم و محمدباقر صدر شهر اصفهان)

نویسنده

- مرتضی لطفی‌پور سیاهکلرودی، کارشناسی ارشد طراحی شهری و مدرس دانشگاه پیام نور، دانشگاه پیام نور، تهران.
- نرگس حمزه، کارشناسی ارشد مرمت شهری، پردیس هنرهای زیبای دانشگاه تهران، تهران.
- النازالسادات نایبیه، کارشناسی ارشد طراحی شهری، دانشگاه پیام نور، تهران.

چکیده

امروزه در مفاهیم جدیدی همچون روانشناسی محیط رفتارهای انسانی در رابطه با سکونتگاه یا محیط کالبدی پیرامونش مورد بررسی قرار می‌گیرد، به طوری که ضرورت توجه به این مقوله در طراحی، دستیابی به یک فضای مطلوب شهری را ممکن خواهد ساخت. یکی از زیرشاخه‌های مهم در روانشناسی محیط، نقش رنگ در آن می‌باشد که از جمله عوامل تأثیرگذار در جهت حفظ سلامت جسم و ارتقاء کیفیت زندگی انسان به شمار می‌رود. طراحان شهری می‌توانند با آگاهی از این امر دسترسی به آرامش درونی را تسهیل کنند. هدف از انجام پژوهش حاضر دستیابی به ارتباط میان روانشناسی رنگ‌ها و ادراکات محیطی آن در بسترهای شهری است. روش تحقیق از نوع توصیفی - تحلیلی و مطالعات در بخش نظری بر اساس اسناد کتابخانه‌ای و در بستر طرح بر مبنای مطالعات میدانی و از طریق پرسشنامه می‌باشد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد شهروندان خواستار تحولات در ساختار فرم‌ها و رنگ‌های شهری مبتنی بر ارزش‌های دینی و اسلامی مانند هفت‌رنگ اسلامی و یا آیات و احادیث قرآنی و یادواره‌های فرهنگی و مذهبی مانند ایثار، فداکاری، دین‌داری و ... در محیط شهری برای بالا بردن سطح فکری اذهان عمومی متناسب با فرهنگ ایرانی اسلامی می‌باشند.

واژه‌های کلیدی: روانشناسی محیط، رنگ، سلامت روان، اصفهان

The Psychology impact of color on the environment of Iranian-Islamic city

(Case study; Hakim mosque and Mohammad Baqer Sadr axis of Isfahan)

- Morteza Lotfipour Siahkalroudi, Narges Hamzeh, Elnazsadat Nayebeh

Abstract:

Today, in new concepts such as the environmental psychology environment, human behavior is examined in relation to the habitat or the physical environment surrounding it, so that the necessity of paying attention to this category in design will make it possible to achieve a favorable urban environment. One of the important sub-clauses in the psychology of the environment is the role of color in it, which is one of the important factors in maintaining the body's health and promoting the quality of human life. Urban designers can, with this knowledge, facilitate access to inner peace. The purpose of this study is to achieve a relationship between the psychology of colors and their environmental perceptions in urban areas. The research method is descriptive-analytical and studies in theoretical part are based on library documents and in the framework of the project are based on field studies through questionnaires. The results of the research indicate that citizens are demanding changes in the structure of urban forms and colors based on religious and Islamic values such as Islamic 7 colors, Quranic verses and hadiths, and cultural and religious reminders such as sacrifice, sacrifice, religiosity, etc in urban environments to raise the level to raise the intellectual level of public opinion in accordance with Iranian culture.

Keywords: environmental psychology, color, mental health, Isfahan

مبتنی بر اصول و ارزش‌های زیباشناسانه در سیما و مبلمان شهر ایرانی-اسلامی موجب آرامش معنوی و سلامت روان شهروندان بر مبنای فرهنگ دینی‌شان می‌شود. نتایج پژوهش نشان می‌دهد شهروندان خواستار تحولات در ساختار فرم‌ها و رنگ‌های شهری مبتنی بر ارزش‌های دینی و اسلامی مانند هفت‌رنگ اسلامی و یا آیات و احادیث قرآنی و یادواره‌های فرهنگی و مذهبی مانند ایثار، فداکاری، دین‌داری و ... در محیط شهری برای بالا بردن سطح فکری اذهان عمومی متناسب با فرهنگ ایرانی اسلامی و تغییر رفتار شهروندی متناسب با معیارهای اسلامی می‌باشند.

۱- ادبیات تحقیق

۱-۱- روانشناسی محیطی

از نظر روان‌شناسان مشکل اینجا بود که اصلی‌ترین معیار معماران توجه به فرم و جنبه‌های زیبایی‌شناختی آن بود و در فرآیند طراحی تأکید بیشتری بر مسائل زیبایی‌شناختی فضاهای طراحی شده داشتند نه پرداختن به مسائل مربوط به نیازهای روان‌شناسانه معماری و کارکردی آن. از این‌رو، روان‌شناسان معتقد بودند که طراحان نیازهای واقعی و روزمره استفاده‌کنندگان را قربانی زیبایی‌شناسی شخصی کنند. طراحان به تجربه دریافتند که طراحی برای ساخت محیطی همساز با خواست‌های انسان در جوامع بزرگ و با ساختی پیچیده امری ضروری است (نمازیان، قارونی، ۱۳۹۲: ۱۲۳-۱۲۲). بنابراین، گروه کوچکی از معماران به ضرورت ایجاد این زبان مشترک پی برده و در تلاش برای ساخت و ایجاد دانشی نو برای ساخت محیطی که بتواند بهتر از پیش برای مردم مأنوس باشد، برآمدند (مطلبی، ۱۳۸۰: ۵۳).

۱-۱-۱- ماهیت روانشناسی محیطی^۲

امروزه روانشناسی محیطی یکی از رشته‌های مهم و فعال در دانشگاه‌های معتبر دنیا می‌باشد. علوم رفتاری علاوه بر روان‌شناسی شامل دانش‌هایی چون انسان‌شناسی، جامعه‌شناسی و حتی علوم سیاسی و اقتصاد است (Rapoport, ۱۹۷۷). موضوع روانشناسی محیط فقط تأثیر مثبت و یا منفی محیط بر انسان و بالعکس مورد توجه قرار می‌دهد و بدون توجه به علت‌های

محیط کالبدی که توسط خود انسان ساخته شده است، می‌تواند خود یکی از عوامل تهدیدکننده برای انسان باشد. از تعامل دو حوزه علوم رفتاری و معماری، دانش میان‌رشته‌ای «روانشناسی محیطی» به تکوین رسیده و نظریه‌های طراحی بر پایه نیازها و درک انسان از محیط زندگی تدوین گردیده است، لذا می‌توان روانشناسی محیطی را عرصه مشترک معماری و علوم رفتاری قلمداد کرد (امامقلی و دیگران، ۱۳۹۱: ۲۳). روانشناسی رنگ^۱ و اینکه چگونه رنگ در زندگی انسان اثر می‌گذارد، امری مهم است که به عوامل مختلف محیطی بستگی دارد و یکی از فاکتورهای تأثیرگذار بر روی رفتار افراد مختلف محسوب می‌شود (لطفی، ۱۳۹۳: ۱). بنابراین رنگ می‌تواند یکی از ویژگی‌های مؤثر در ایجاد احساسات روانی نسبت به فضا و ایجاد کیفیت‌های مختلف محیطی باشد. رنگ عاملی است نیرومند که می‌تواند برانگیزاند یا تسکین بخشد، حس گرمی یا سردی ایجاد کند، آزرده سازد یا خوشایند باشد. رنگ می‌تواند محیط پیرامون ما را دگرگون سازد و بر خلاقیت ما بیفزاید و تبدیل به انسان‌هایی سرزنده‌تر و فعال‌تر کند و نیز ضامن سلامت روانمان باشد که نتیجه آن تغییر الگوی رفتاری انسان شهرنشین است (حسینیون، ۱۳۸۰). در واقع رنگ عنصر اجتماعی و توانمندی است که افزون بر رسالت و وظیفه پیام‌رسانی و انتقال مفاهیم، جذابیت بصری شهر را نیز به دنبال دارد. در شهر ایرانی-اسلامی کالبد شهر تجلی روح ساکنان و سازگار با طبیعت پیرامون خود بود به طوری که استفاده از مصالح بومی و طبیعت در هر اقلیمی با رنگ‌ها و نورهای گوناگون منجر به شکل‌گیری هویت جدید رنگی شهرهای امروز شده است. تغییر این رنگ‌ها باعث ایجاد استرس و آشفتگی روانی برای ساکنان شهرها می‌شود و دیگر با شهر خود احساس غریبی می‌کنند تا اینکه هویت خود و شهرشان را فراموش می‌کنند (شیبانی، ۱۳۹۲، نقی‌زاده، ۱۳۸۷، پاکان، ۱۳۸۹).

هدف از انجام پژوهش حاضر دستیابی به ارتباط میان روانشناسی رنگ‌ها و ادراکات محیطی آن در بسترهای شهری است. و فرضیه تحقیق به نظر می‌رسد، به کارگیری عنصر رنگ

1. Psychological color

2. Environmental psychology

فیزیولوژیک بررسی می‌شود. بنا بر نظریه "کریک" روانشناسی محیطی مطالعه روان‌شناختی رفتار انسان به گونه‌ای است که به زندگی روزمره او در محیط کالبدی مرتبط باشد. در روان‌شناسی محیط به آداب، رسوم، ارزش‌ها و معیارهای اجتماعی و فرهنگی توجه می‌شود. گیفورد روانشناسی محیط را "بررسی متقابل بین فرد و قرارگاه فیزیکی وی" تعریف می‌کند. به عقیده وی، در چنین تأثیر متقابلی، فرد محیط را دگرگون می‌کند و همزمان، رفتار و تجارب وی به وسیله محیط دگرگون می‌شود (مرتضوی، ۱۳۸۰: ۳۵)

جدول ۱- تعاریف ارائه شده از روانشناسی محیطی توسط نظریه پردازان، منبع: امامقلی و دیگران، ۱۳۹۱.

نام	زمان	تعریف ارائه شده از روانشناسی محیطی
(Craik) کریک	۱۹۷۰	مطالعه روان‌شناختی رفتار انسان، به گونه‌ای که به زندگی روزمره او در محیط کالبدی مرتبط باشد.
(Graumann) گرامان	۱۹۷۶	روانشناسی محیط، مکمل روان‌شناسی عمومی فاقد محیط است.
(Canter) کانتر	۱۹۸۱	شاخه‌ای از روانشناسی است، که به مطالعه و تحلیل تعاملات، تقابلات، تجارب و کنش‌های انسان با جنبه‌های مختلف محیط اجتماعی و فیزیکی توجه دارد.
(Russell) راسل	۱۹۸۲	حیطه‌ای از روانشناسی است، که به فراهم کردن رابطه نظام‌مند بین شخص و محیط می‌پردازد.
(Holahan) هالاهان	۱۹۸۲	روانشناسی محیط، مناسبات مشترک بین محیط فیزیکی و رفتار و تجربه انسان را مورد بررسی قرار می‌دهد.
پروشانسکی (Proshansky)	۱۹۹۰	روانشناسی محیط، با تعاملات و روابط میان مردم و محیطشان سر و کار دارند.
گیفورد (Gifford)	۱۹۹۷	روانشناسی محیط، بررسی متقابل بین فرد و قرارگاه فیزیکی وی است.

تمایز مکان‌های مختلف کمک می‌کند. برای آسان‌تر دیده شدن اشیائی چون دستگیره درها می‌توان آن‌ها را با تفاوت رنگی قابل توجه نسبت به زمینه، طراحی کرد. از سوی دیگر، سطوح بزرگ رنگی و روشن، به ویژه وقتی که تفاوت سطوح روشنایی زیاد باشد، چشم را خسته می‌کند. رنگ‌های با کنتراست بالا چشم را جذب می‌کنند، ولی چیزهای بیش از حد چشم‌گیر خطای دید ایجاد می‌نمایند (لنگ، ۱۳۸۳: ۱۴۶).

ادراک رنگی را در مجموع به سه عامل مرتبط می‌دانند:

- شرایط و محیطی که رنگ در آن دیده می‌شود
- خصوصیات سطح جسم منعکس‌کننده، مانند بافت و توانایی آن برای جذب یا انعکاس نور
- توانایی فرد برای ادراک رنگ‌ها (محمودی، ۱۳۸۸).

از نظر پورتر و میکلیدس (۱۹۷۶) روان‌شناسان از تأثیر رنگ بر حس وزن (سبکی و سنگینی)، دما (گرمی و سردی)، فاصله (دوری و نزدیکی) و ابعاد (بزرگی و کوچکی) آگاه‌اند (حسینیون، ۱۳۸۰).

۱-۲- محیط و ادراک محیطی^۱

محیط، مفهومی است پیچیده و مرکب که ابعاد گوناگون دارد. داده‌های فضایی، جنبه‌های اجتماعی، فرهنگی، فیزیکی، معماری، نمادی، جغرافیایی، تاریخی، و زیستی از ابعاد مهم محیط محسوب می‌شوند (مرتضوی، ۱۳۸۰: ۳۱). ادراک انسان از محیط از محوری‌ترین مقولات در روان‌شناسی محیطی و "فرایند کسب اطلاعات از محیط اطراف انسان است" (لنگ، ۱۳۸۳: ۹۷). می‌توان گفت که ادراک انسان "در مرکز هر گونه رفتار محیطی قرار دارد زیرا منبع تمام اطلاعات محیطی است" (مک اندرو، ۱۳۸۷: ۳۶). ادراک محیطی فرآیندی است که از طریق آن انسان داده‌های لازم را بر اساس نیاز از محیط پیرامون خود برمی‌گزیند. (نمازیان، قارونی، ۱۳۹۲: ۱۲۳-۱۲۲).

۱-۲- ادراک رنگ

لنگ معتقد است: «رنگ به تمایز عناصر یک مکان یا

1. Environmental perceptions

۱-۲-۱- رنگ و ادراک عمق، فاصله، وزن و دما

گروتر (۱۳۸۶) بر این باور است که می‌توان تأثیرات فضایی را به کمک رنگ‌ها تعدیل یا تشدید نمود. فرد رنگ‌های گرم را نزدیک‌تر به خود تصور می‌نماید؛ گویی این رنگ‌ها فضا را تنگ می‌کنند. برعکس رنگ‌های سرد که فضا را دورتر از آنچه هست به نظر می‌آید. همچنین رنگ‌های تیره ایجاد عمق می‌نمایند، هر چه اختلاف درجه روشنایی رنگ‌ها با زمینه کمتر باشد به نظر نزدیک‌تر می‌رسند. رنگ‌ها وزن ادراکی نیز دارند رنگ‌های روشن سبک‌ترند و رنگ‌های تیره، سنگین‌تر. رنگ سیاه به عنوان تیره‌ترین رنگ در این مورد استثناست، رنگ سیاه خالی بودن را تداعی می‌کند (فرینگ، ۱۹۷۷: ۲۳). آزمایش‌ها و تجربه ثابت

کرده که انسان می‌تواند به وسیله احساسش تا هفت درجه گرما و سرما را در محیط اطرافش حس کند. احساس تضاد سردی و گرمی یا به عبارت دیگر سرما و گرما بستگی به عوامل درونی و ذهنی دارد. به طور کلی گرند جین (۱۹۷۳) در مورد اثر رنگ بر ادراک فاصله، احساس ذهنی گرما و واکنش‌های روان‌شناختی مشاهدات زیر را داشته است (گروتر، ۱۳۸۶؛ نیومن، ۲۰۰۸). با وجود این لنگ در مورد آثار فیزیولوژیک ادراک روان‌شناختی رنگ می‌نویسد: «افرادی معتقدند تمام رنگ‌های تیره افسرده کننده هستند و تمام رنگ‌های روشن زندگی را آسان‌تر، روشن‌تر و دوستانه‌تر می‌کنند. (لنگ، ۱۳۸۳: ۱۴۶).

جدول ۲- اثرات روان‌شناختی رنگ‌ها؛ گرندجین، ۱۹۷۳ به نقل از لنگ، ۱۳۸۳. منبع: قلعه‌نویی، تدین، ۱۳۸۹.

رنگ	احساس فاصله	احساس گرما	انگیزش روانی
آبی	دورتر	سرد	پر آسایش
سبز	دورتر	سرد و خشی	خیلی پر آسایش
قرمز	نزدیک	گرم	خیلی برانگیزنده
نارنجی	خیلی نزدیک	خیلی گرم	برانگیزنده
زرد	نزدیک	خیلی گرم	برانگیزنده
قهوه‌ای	خیلی نزدیک	خشی	برانگیزنده
بنفش	خیلی نزدیک	سرد	تهاجمی - افسرده

۱-۲-۲- تأثیر ویژگی‌های فردی در ادراک رنگ

خوو (Khouw, ۲۰۰۱) معتقد است واکنش هر فرد نسبت به رنگ می‌تواند بر اساس ویژگی‌هایی مانند سن، جنس، تعلق قومی یا گروه اجتماعی-اقتصادی و حتی آب‌وهوای محلی تبیین شود. با این وجود برخی از رنگ‌ها یا خوشه‌ای از آن‌ها، واکنش‌های مشابهی را در اغلب افراد به وجود می‌آورند. بنابراین هر چند زمینه نمادین رنگ به محیط جغرافیایی، فرهنگی، حالات و خصایص روحی هر انسان بستگی دارد، اما با این وجود رنگ‌ها می‌توانند احساسات تقریباً مشابه و نزدیکی را به لحاظ روان‌شناختی در افراد مختلف برانگیزند و این همان عاملی است که متخصصان در دانش رنگ درمانی از آن بهره می‌برند. طبق نظر مادن (۲۰۰۰) رنگ‌ها نقش مهمی در ایجاد نظم روانی انسان دارند (تدین، ۱۳۹۲: ۷۹).

• جنسیت

می‌توان گفت زن‌ها در تشخیص رنگ‌ها و ادراک اندازه‌ها برتری قابل ملاحظه‌ای نسبت به مردها دارند. نیومن توانایی تمایز رنگ‌ها در زنان را بیشتر از مردان می‌داند. برای مثال زن‌ها بین رنگ صورتی تا بنفش طیف گسترده‌ای از رنگ‌ها از قبیل صورتی، سرخابی، یاسی، بادمجانی، پوست‌پیازی و نهایتاً بنفش را شناسایی می‌کنند و اختلاف بسیار ظریف رنگ‌ها را بهتر درک می‌کنند، در صورتی که این تنوع رنگ با جزئیات در مردها نیست (نیومن، ۲۰۰۸). ۹ گروهی از پژوهشگران با متمرکز شدن بر تفاوت زنان و مردان در ادراک رنگ‌ها به چند نکته دست یافته‌اند:

- ترجیح انحصاری یک رنگ در زنان کمتر از مردان است؛
- بین دو جنس در انتخاب رنگ‌های روشن و تیره تفاوتی دیده نمی‌شود؛
- زن‌ها رنگ‌های ملایم و مردها رنگ‌های زننده را ترجیح می‌دهند (Khouw, ۲۰۰۱):

• سن

هوشیارند و کمتر کسی است که تحت تأثیر رنگ قرار نگیرد. برای بهزیستی^۲ یا بهتر زیستن، رنگ‌های پیرامونی باید با شخصیت ما هماهنگ باشند» (Khouw, ۲۰۰۱). در واقع رنگ یک جنبه مهم، غیر کلامی و گسترده در محیط اطراف انسان را تشکیل می‌دهد.

۱-۳- روانشناسی رنگ‌های سرد و گرم

افرادی که رنگ سرد بر آن‌ها غالب است دارای نگرشی انزواطلبانه نسبت به دنیای بیرون هستند. سازگاری با شرایط و حالات جدید و ابراز احساسات آزادانه برای آن‌ها دشوار است. این افراد از نظر هیجانی سرد و خوددار هستند. در رابطه ذهنیت و عینیت تأکید آنان بر ذهنیت است. شخصی که رنگ گرم در او غالب است در نظام او برون‌گرا و شخصی که رنگ سرد بر او قالب است در نظام او درون‌گرا محسوب می‌شود. (استوار، ۱۳۹۱: ۴۱).

رئیس‌ی (۱۳۸۷) بر این اعتقاد است که جذابیت رنگ‌ها در سنین مختلف تغییر می‌کند. در خلال خردسالی، کاربرد رنگ‌ها بیش از آنکه با واقعیت منطبق باشد جنبه فاعلی^۱ (درونی یا ذهنی) دارد. از دیدگاه گروت (۱۳۸۶) برای بچه‌ها در سنین معینی رنگ مهم‌تر از فرم است. همچنین باور نیومن آن است که معنای نمادین رنگ‌ها در نقاشی کودکان متفاوت است. کودکان کم‌سن‌تر مجذوب رنگ‌های تند و گرم می‌شوند و به تدریج با افزایش سن رنگ‌ها به صورت سایه‌های ملایم‌تری درمی‌آیند تا در نهایت، رنگ‌های ملایم در افراد مسن‌تر از جاذبه بیشتری برخوردار می‌شوند (نیومن، ۲۰۰۸).

• شرایط روحی و روانی

خوو می‌نویسد: «اغلب افراد نسبت به قدرت روان‌شناختی رنگ

جدول ۳: روان‌شناسی رنگ‌ها، منبع: (نگارندگان: برگرفته از استوار، ۱۳۹۱، محمودی و شکیبامنش، ۱۳۸۸، قلعه‌نویی و تدین، ۱۳۸۹).

رنگ	رنگ از نظر اقسام رنگ	علاقه افراد به رنگ (از نظر جنسی و سنی)	نماد یا سمبل رنگ	جایگاه رنگ در فرهنگ ایرانی - اسلامی	اثر رنگ در فضا
قرمز	رنگ گرم	رنگ مورد اکثر افراد به ویژه کودکان است.	عشق، امید به زندگی، خطر، نشاط	نماد شهادت	ایجاد فضایی هیجان‌انگیز
نارنجی	رنگ گرم	رنگ موردعلاقه جوانان	طراوت و شادی، تجمل	نماد برکت و نعمت	در معرض تماشا بودن است و مناسب برای کاربری تجاری و بازار است
زرد	تا حدودی گرم	رنگ موردعلاقه جوانان و نوجوانان	ابدیت و جاودانگی	نماد تقدس و نورانیت	فضای زرد کنج‌کاو را برمی‌انگیزد و امید را افزایش می‌دهد
بنفش	تا حدودی سرد	رنگ موردعلاقه بانوان	رنج و همدردی	روحیه لطیف و زیباپسندی، ایمان قوی	فضای کمیاب، قدرتمند، مرموز و همراه با آرامش است.
آبی	رنگ سرد	رنگ موردعلاقه بسیاری از مردم به ویژه آقایان	آرامش و پاکی	معنویت، ایمان و ملکوت	فضایی آرام، خنک به همراه آب سرزنده و حس تنفس و پاکی هوا.
فیروزه‌ای	رنگ سرد	رنگ موردعلاقه خانم‌ها	قداست	عزت نفس	فضایی آرام‌بخش معنوی
سبز	رنگ سرد	رنگ موردعلاقه خانم‌ها	زندگی، جوانی، پول، نوگرایی، ایمنی	عقل و ایمان و رنگ تعالی و کمال است	فضای آرامش‌بخش و همراه با سلامتی و تنفس مانند حضور گیاهان در فضای شهر
سفید	رنگ خنثی	رنگ موردعلاقه دوشیزه‌های جوان	تقوا، بی‌گناهی، تازگی، صلح، پاکی	مفرح و دلگشا و روحانی (رنگ‌موردعلاقه پیامبر اسلام)	فضا را جادارتر و بی‌نهایت جلوه می‌دهد در فضای برفی ذهن به اوج تخیل می‌رسد.
سیاه	رنگ خنثی	رنگ موردعلاقه بزرگسالان	نشانه نفی زندگی، بی‌علاقگی، بدبینی، ناباوری، سوگواری و عزاداری	رنگ حجاب زنان برای عدم جلب توجه	فضا را مرده و تاریک می‌کند
خاکستری	رنگ خنثی	رنگ موردعلاقه سالمندان و میانسالان	فساد و تباهی	تعادل روحی و عصبی	به دلیل خنثی بودن آن حالت بی‌تفاوت دارد نه فضا را شاد می‌کند نه غمگین

1. Subjective
2. Well-being

۴-۱- محیط و تأثیر آن بر انسان و رفتارش

که محیط بر انسان می‌گذارد در اثر نحوه و کیفیت ادراک آدمی از محیط پیرامونش شکل می‌گیرد (نقی‌زاده، ۱۳۸۷). آموس راپاپورت (۱۹۷۷) سه نظریه متداول در حوزه نحوه تعامل میان محیط کالبدی و رفتار انسان را بیان می‌کند.

مجموعه‌ای از قابلیت‌های محیط^۱ در یک موقعیت ویژه، محیط بالقوه‌ای را برای رفتار انسان در آن مکان ایجاد می‌کند. فرآیندهای ادراک، شناخت و رفتار فضایی تحت تأثیر شایستگی‌های فردی و گروهی و ساختار محیط ساخته شده‌اند (لنگ، ۱۳۸۳). تأثیری

جدول ۴- نظریه‌های تأثیر محیط کالبدی بر رفتار انسان، منبع: راپاپورت، ۱۹۷۷.

طرفداران اولیه	ویژگی اصلی	گرایش رفتار- محیط
معماران و شهرسازان دوره مدرن	تغییر در منظر و عناصر معماری محیط، به تغییر در رفتار اجتماعی منجر می‌شود.	جبرگرایی محیطی
جامعه‌شناسان و دانشمندان جغرافیای شهری	محیط معمولاً باعث بروز رفتار نمی‌شود، بلکه زمینه‌ای برای وقوع رفتار است و افراد بر اساس معیارهای فرهنگی دست به انتخاب زده و رفتار می‌نمایند.	اختیارگرایی محیطی (امکان‌گرایی)
روان‌شناسان محیط	تأثیر محیط کالبدی بر رفتار، یک تأثیر احتمالی است و بر حسب ویژگی‌های محیط احتمال وقوع رفتاری خاص در برخی از محیط‌ها نسبت به برخی دیگر بیشتر یا کمتر است.	احتمال‌گرایی

(کجباف، ۱۳۸۷). از جهت رنگ‌شناسی تعادل روانی زمانی در انسان به وجود می‌آید که ارتباط بین انسان، رنگ و طبیعت متعادل باشد در آن صورت اثر مثبت بر روح و روان انسان خواهد گذاشت و در غیر این صورت با عدم جایگزینی صحیح رنگ در مکان خاص خود و به‌کارگیری نادرست آن در محیط‌های انسانی صدمات روحی شدیدی بر انسان وارد خواهد آمد (استوار، ۱۳۹۱: ۲۸). رنگ بر نیازهای روحی روانی و جسمی، شرایط یادگیری، کنترل رفتار خشمگینانه، احساسات، درمان افسردگی، اختلالات یادگیری و سطح انرژی اثر دارد و برای کنترل نبض، تپش قلب، فشارخون، اشتها و حتی خواب مفید است (عرب اول، دنیای رنگ‌ها، ۱۳۸۸: ۲۴۷).

از دیرباز تأثیر روان‌شناختی رنگ‌ها در اشخاص مختلف مورد توجه دانشمندان بوده است؛ مثلاً ثابت شده که اتاق‌های آبی در بیمارستان‌ها یا شیشه‌های آبی رنگ روی بیماران تأثیر مثبتی به جای می‌گذارد و یارنگ‌های سبز و آبی خستگی را کاهش می‌دهند. رنگ‌های سبز و آبی از رنگ‌های سردند و آبی رنگ آرامش است (استوار، ۱۳۹۱). رنگ‌های بنفش و ارغوانی از رنگ‌های مجلل و فاخرند و بنفش رنگ وقار و عفت نفس است. قرمز تیره و بنفش تیره و سیاه قابلیت دید کمتری دارند و فضا را محدودتر نشان می‌دهند.

رنگ نامناسب دیوارها یا مبلمان شهری رفتار را به طور غیرمستقیم تحت تأثیر قرار می‌دهد. محیط می‌تواند حتی بعد از آن که ما آن را ترک گفتیم، بر حالات خلقی ما اثر بگذارد (مک اندرو، ۱۳۷۸: ۱۱۵).

۴-۱-۱- اثر رنگ بر رفتار محیطی^۱

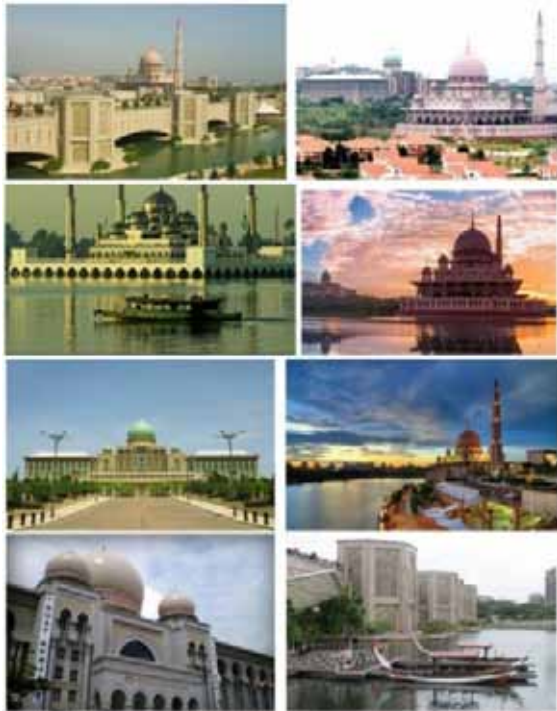
محیط کالبدی شامل مکان‌های زمینی و جغرافیایی، محیط اجتماعی شامل نهادهای متشکل از افراد و گروه‌ها، و محیط رفتاری مجموعه عواملی است که فرد با آن واکنش نشان می‌دهد (احدی، ۱۳۹۲: ۲). رنگ‌ها آن‌چنان در روح و روان آدمی اثر می‌گذارد که موجب تغییر رفتار وی می‌شوند و این نوع تغییر به تحول در خصوصیات و شخصیت افراد منجر می‌گردد، یک رنگ بخش میانی مغز را تحریک می‌کند و در نتیجه بر اعصاب و روان انسان اثر می‌گذارد (استوار، ۱۳۹۱: ۲۸). رنگ‌ها به دلیل وظیفه رسالت و پیام‌رسانی و انتقال مفاهیمشان مهم‌ترین نقش را در الگوی رفتاری انسان شهرنشین داشته‌اند (صلواتی، ۱۳۹۱: ۱).

۴-۱-۲- اثر رنگ طبیعت بر سلامت و سلامت

روان در شهر ایرانی اسلامی

انسان و رنگ زیرمجموعه‌ای از نظام کل و جهان می‌باشند، لذا انسان و رنگ و طبیعت دائماً در تعامل باهم بوده و در نهایت انسان محصور در چهاردیواری طبیعت را تحت تأثیر قرار می‌دهند

1. Environmental capabilities
2. Environmental behavior

شکل ۱- شهر پوتراجایا در مالزی، منبع: URL ۱.

۲-۲- میکونوس در یونان

میکونوس یکی از جزایر زیبای یونان و یکی از مهم‌ترین مقصدهای گردشگری یونان است که در شمال شرق این کشور و در میان دریای اژه قرار گرفته و تمام ساختمان‌های آن به رنگ سفید است. گرچه این جزیره چند رنگ نیست ولی سفیدی بناهای آن در میان رنگ آبی دریا و آسمان هارمونی خاصی به این شهر می‌بخشد. این جزیره در شب نیز بسیار تماشایی است چراکه رنگ سفید ساختمان‌ها در دل تاریکی شب می‌درخشد و جلوه خاصی به این شهر می‌دهد.

پس از بررسی نمونه‌های فوق، اصول زیر استخراج شد:

- استفاده از رنگ یکسان در جزئیات (قاب پنجره، پوشش درها و پنجره‌ها) برای ایجاد وحدت و یکپارچگی؛
- توجه به سابقه تاریخی رنگ‌ها در سطح شهر و حفظ رنگ‌های قدیمی و باارزش در فرهنگ و آداب‌ورسوم مردم شهر و در هویت محلی؛
- استفاده از طیف‌های رنگی گرم، ملایم و شاد که حس خودمانی بودن و سرزندگی فضا را تقویت می‌نماید.
- حضور گسترده رنگ در برگزاری مراسم و اعیاد آیینی و مذهبی، که به تقویت حس مکان کمک شایانی می‌نماید.

تلفیق رنگ سیاه، و زرد تأثیر بصری زیادی دارد و برای مشخص کردن موانع و محدوده‌های خطر استفاده می‌شود. از دیدگاه روانشناسی چهار رنگ آبی، سبز، قرمز و زرد نمایانگر نیازهای اساسی انسان و روان او هستند. این روانشناسی رنگ هنگامی که در مکانی و در هنری دینی به کار می‌رود، نمادگرایی بیش‌تری می‌یابد. رنگ‌های سبز گیاهان آبی آسمان و دریاها و کرم و اخرا خاک‌های حاصلخیز برای سلامت جسمی و روحی افراد تأثیر به‌سزایی دارد که باید برای حفظ این رنگ‌ها در طبیعت کوشید و با از بین بردن آن‌ها مبارزه کرد.

در ادامه بر اساس حوزه سلامت و سلامت روان در شهر ایرانی اسلامی و شناسایی عوامل تشکیل‌دهنده رنگ به بررسی چند نمونه خارجی پرداخته خواهد شد:

۲- نمونه خارجی

۲-۱- پوتراجایا در مالزی

مبنای طراحی شهری پوتراجایا بر اصل باغ - شهر با تکیه بر حفظ ۳۸ درصد از منطقه برای فضای سبز و با تأکید بر تقویت چشم‌اندازهای طبیعی می‌باشد. اگرچه مالزی یک کشور چندقومیتی با مالایی‌ها، چینی‌ها، هندی‌ها و گروه‌های اوراسیایی است، اما معماری پوتراجایا تا حد زیادی به سبک عربی مدرن نزدیک است و معماری ساخت آن نیز ترکیبی از معماری اسلامی و مدرن غربی است که به‌کارگیری عناصری از معماری غربی در آن، بیانگر توجه مردم مالزی به معماری جهانی است. وجود چهار ساختمان اسلامی در چهار طرف خیابان اصلی شهر نمایشگر صلابت اسلام در مالزی است. در مرکز این شهر دریاچه مصنوعی ایجاد شده که پل‌های زیبایی بر روی آن ساخته‌اند که از معماری‌های مختلف بهره‌گیری شده است. به عنوان مثال پل پوترا از معماری پل خواجه ایران الگوبرداری شده و طول آن ۴۳۵ متر است کلاً این شهر دارای ۸ پل بسیار زیبا می‌باشد. مسجد شهر پوتراجایا که در حاشیه دریاچه مصنوعی قرار دارد، مسجدی است با گنبد صورتی رنگ و نقش و نگار برجسته طرح اسلامی بر آن که چهار گنبد کوچک‌تر، گنبد اصلی را احاطه کرده‌اند و گلدسته‌ای به ارتفاع ۱۱۶ متر که بلندترین مناره جنوب شرقی آسیاست. کاخ دادگستری یکی از زیباترین بناها در پوتراجایا است و طراحی این بنای زیبا به صورت تلفیقی از معماری اسلامی، با الهام از بنای تاج محل در هندوستان، انجام گرفته است. طیف رنگی غالب بر آثار معماری این شهر نیز به تبعیت از همین الگوهای معماری شکل گرفته است (داوری‌نژاد مقدم، ۱۳۹۱: ۱۰۴).

شکل ۲- شهر میکونوس در یونان، منبع: URL ۲.

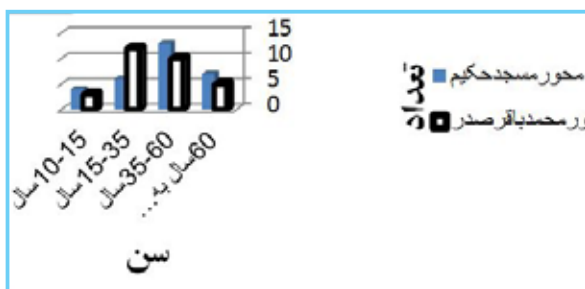
شکل ۳. میدان مسنا در شهر نیس فرانسه

۳- شناخت بستر طرح

منطقه از شمال به جاده خورزوق، از جنوب به خیابان بهارستان، از غرب به بزرگراه کاوه و از شرق به خیابان مطهری ملک شهر منتهی می‌شود محور محمدباقر صدر یک خیابان شرقی-غربی در این محله است که یکی از مهم‌ترین خیابان‌های این شهرک محسوب می‌شود و لذا به عنوان محور مورد مطالعه و مقایسه در این پژوهش قرار گرفته است. به جهت دستیابی به نتایج دقیق‌تر و رسیدن به تفسیر با دقت تر، لازم است برخی از متغیرها مورد بررسی و ارزیابی توصیفی قرار بگیرند. در اینجا به بررسی توزیع نمونه‌گیری انجام شده از نقطه‌نظر جنسیت و سن در هر دو محور در محله شهرک نگین و حکیم می‌پردازیم.

محله حکیم در منطقه ۳ اصفهان و حدوداً در بخش مرکزی اصفهان قرار دارد و از شمال به خیابان جمال‌الدین عبدالرزاق، از غرب به خیابان چهارباغ عباسی، از جنوب به خیابان سپاه (سپه) و از شرق به خیابان هاتف محدود است. مسجد حکیم یک خیابان شمالی-جنوبی در شهر اصفهان است که یکی از مهم‌ترین خیابان‌های این محله محسوب می‌شود بنابراین محور مورد مطالعه و مقایسه در این پژوهش قرار گرفته است.

محله دیگر شهرک نگین (به عنوان بافت جدید) می‌باشد در این شهرک در منطقه ۱۲ شهرداری، منطقه‌ای حاشیه‌ای است که در منتهی‌الیه شمال اصفهان قرار گرفته است. محدوده این

شکل ۵- نمودار اطلاعات توصیفی توزیع سن نمونه، منبع: نگارندگان.

نتیجه‌گیری

رنگ‌ها کنار یکدیگر در محیط شهری باید به گونه‌ای باشد که یک چیدمان صحیح و به جا به وجود آورد و محیط و منظری مناسب با عملکردی درخور استفاده‌ی ساکنان که متضمن افزایش سلامت روان آنان باشد. هنرمند سنتی در ارتباط خود با قوانین ابعاد و اندازه رنگ‌ها و آمیزه‌های بصری آن‌ها، به باطنی‌ترین سطح صورت‌سازی رنگ دست می‌یابد و بدین روش مفاهیم و ذهنیات والای نهفته در فرهنگ اسلامی را به مخاطب منتقل می‌کند. رنگ‌های اولیه، سرخ، زرد، سبز و آبی است. این چهار رنگ در نزد هنرمندان سنتی با طبایع اربعه و با چهار عنصر اصلی همخوانی دارند که دوبه‌دو با یکدیگر متضاد و در عین حال سازگار هستند.

در هنر سنتی ایران، به فرم و جزئیات اشکال سازنده‌ی آن، بیش از سایر عوامل در نمود جایگاه و مفاهیم آسمانی و ماورایی آثار، توجه شده است. با وجود این برای اثبات دقیق‌تر این فرضیه به نتایج حاصل از پرسش‌های پرسشنامه پژوهش حاضر در دو محور محمدباقر صدر (بافت جدید) و مسجد حکیم (بافت قدیمی) استناد می‌نماییم. از نظر پاسخ‌دهندگان در محور مسجد حکیم به دلیل وجود عناصر نشانه‌ای مانند بازار حکیم و مسجد حکیم با رنگ و فرم ایرانی اسلامی نسبت به محور محمدباقر صدر شناسایی مسیرها نیز از طریق رنگ بیشتر بوده است. این نشان می‌دهد که از نظر مردم وجود عناصر شاخص رنگی با مفاهیم دینی در کاهش سردرگمی و افزایش سلامت روانی اثر دارد. همچنین از نظر اکثر پاسخ‌دهندگان رنگ‌ها در نماهای بدنه یا جداره دو محور هماهنگی لازم را ندارد مصالح ناهماهنگ در جداره محور محمدباقر صدر و در محور مسجد حکیم بافت قدیمی با مصالح سنتی مصالح جدید نیز دیده می‌شود و همچنین رنگ‌پردگی

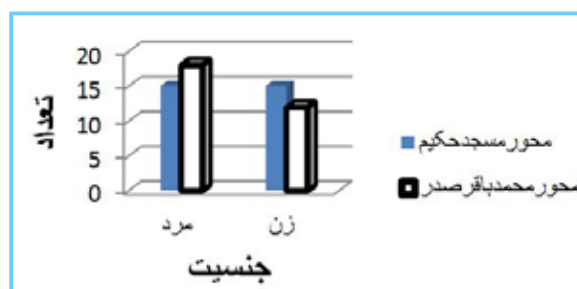

شکل ۳- نقشه منطقه بندیش اصفهان و حوزه‌های مورد مطالعه، منبع: نگارندگان.

۴- نتایج و یافته‌ها

۴-۱- توزیع نمونه برحسب جنسیت

با مطالعه انجام شده در خیابان محمدباقر صدر در شهرک نگین و خیابان مسجد حکیم در محله حکیم اصفهان، توزیع آماری جنسیت شرکت‌کنندگان، مورد ارزیابی قرار گرفته است و در شکل ۴ مندرج می‌باشد. با بررسی مقادیر به دست آمده درمی‌یابیم که در محور خیابان مسجد حکیم در محله حکیم به عنوان یک بافت سنتی شهر، به تعداد مساوی از زنان و مردان در این مصاحبه پرسشنامه‌ای شرکت نموده‌اند و در محور محمدباقر صدر در شهرک نگین به عنوان یک بافت جدیدتر شهری بیشترین شرکت‌کنندگان از مردان می‌باشند.

شکل ۴- نمودار اطلاعات توصیفی توزیع جنسیت نمونه، منبع: نگارندگان.

۴-۲- توزیع نمونه برحسب سن

با مطالعه انجام شده در دو محور محمدباقر صدر و محور مسجد حکیم اصفهان، توزیع آماری سن شرکت‌کنندگان، مورد ارزیابی قرار گرفته است و در شکل ۵ مندرج می‌باشد. با بررسی مقادیر به دست آمده درمی‌یابیم که در محور مسجد حکیم به عنوان یک بافت سنتی شهر، بیشترین شرکت‌کنندگان در گروه سنی ۳۵-۶۰ سال و در محور محمدباقر صدر به عنوان یک بافت جدیدتر شهری بیشترین شرکت‌کنندگان در گروه سنی ۱۵-۳۵ سال می‌باشند.

مصالح نما، تابلوها و ... به دلیل باران اسیدی و قدمت بالای این محور می‌باشد که بیشترین دلیل آلودگی بصری و در پی آن کاهش سلامت روانی شهروندان است. همچنین در دو محور ترجیح می‌دهند از مصالح متناسب با اقلیم شهر (مانند آجر) با رنگ‌های ملایم که آرامش روانی بیشتری نسبت به رنگ‌های تیره دارند استفاده شود. از نظر پاسخ‌دهندگان دلیل عدم جذابیت بصری رنگ‌ها را در محور محمدباقر صدر که اکثر شرکت‌کنندگان از جوانان هستند نبود رنگ‌های شاد و سرزنده را مهم‌ترین دلیل برای نبود جذابیت بصری و کمبود سلامت روانی می‌دانند. در محور حکیم اکثر شرکت‌کنندگان که افراد میان‌سال و مسن هستند عدم حضور رنگ‌های فیروزه‌ای، سبز و ... متناسب با اقلیم و فرهنگ دینی شهر و الگو نگرفتن از رنگ در میدان نقش جهان که در نزدیکی این محور است می‌دانند.

از نظر پاسخ‌دهندگان رنگ مبلمان شهری در دو محور به زیبا نبودن مبلمان‌ها و کمبود آرامش بصری و ذهنی از نظر ترکیب رنگ آن‌ها اشاره کردند و خواستار عدم رنگ‌آمیزی با رنگ‌های تند و زننده و هماهنگی رنگی برای کاهش اغتشاش بصری شدند همچنین در دو محور علاقه‌مند به استفاده از رنگ‌های شاد و سرزنده متناسب با فرهنگ مردم در تمام مبلمان‌ها و استفاده کمتر از رنگ‌های استاندارد مانند صندوق صدقات و صندوق پست هستند در واقع مردم انتظار دارند این عناصر شهری را نیز با رنگ‌های متفاوت نیز ببینند. از نظر آن‌ها استفاده بیش‌تر از طیف رنگ‌های سبز و زرد و آبی در مبلمان شهری آرامش بیشتری

منابع

- امامقلی، عقیل، آیوازیان، سیمون و دیگران (۱۳۹۱)، روانشناسی محیطی: عرصه مشترک معماری و علوم رفتاری، فصلنامه علوم رفتاری، شماره ۱۴.
- استوار، مسیب (۱۳۹۱)، رنگ، تهران: انتشارات رازنامه.
- تدین، بهاره (۱۳۹۲)، بررسی نقش رنگ در ارتقاء کیفیت فضای شهری (با رویکرد ادراک محیطی؛ نمونه مطالعاتی: خیابان سپه اصفهان)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد.
- حسینیون، سولماز (۱۳۸۰)، کاربرد رنگ در شهر، ماهنامه شهرداری‌ها. شماره ۲۳.
- داوری‌نژاد مقدم، مسعود، شعبانی، منصوره (۱۳۹۲)، روان‌شناسی رنگ و کاربرد آن در شهر، نشریه علمی در دنیای ترویجی مطالعات رنگ. شماره ۳.
- صلواتی، مرجان (۱۳۹۱)، تأثیر گرافیک محیطی در ارتباطات شهری (تحقیقات رنگ در شهر تهران و تأثیر آن در زیبایی فضای شهر)، فصلنامه علمی پژوهشی هنرهای تجسمی نقش‌مایه. شماره ۷.

ایجاد می‌کند می‌توان نتیجه گرفت که این رنگ‌ها متضمن سلامت روان آنان می‌باشد. پاسخ‌دهندگان خواستار کاهش کاغذهای تبلیغاتی کوچک در کنار تابلوها بودند چرا که بیشترین آلودگی بصری و آشفته‌گی روانی را ایجاد می‌کنند. همچنین از نظر آن‌ها استفاده از رنگ‌های سفید، سبز و قرمز در مبلمان شهری با فرهنگ و آداب‌ورسوم ایرانیان همخوانی دارد و کاربرد این رنگ‌ها می‌تواند در شهر ایرانی اسلامی می‌تواند متضمن سلامت روان شهروندان باشد چرا که سبز نماد سرسبزی و طراوت و سلامتی و رنگ سفید نماد پاکی، صلح و آرامش و رنگ قرمز نماد خون شهیدان، ایثار و فداکاری در فرهنگ غنی ایران زمین هستند.

بدون شک اثر به‌کارگیری رنگ‌ها در شهر سیمای آرامش بخشی به انسان عطا کرده، به طوری که پشتوانه معنوی برای ارتباط خانوادگی و به ارمغان بردن این حس به درون خانه می‌شود، بنابراین رنگ در سیما، منظر و مبلمان شهری نه‌تنها یک ویژگی اساسی بلکه تشکیل‌دهنده بخشی از میراثی که مافوق ارزش‌های زیباشناسی ناب است و یک ارزش فرهنگی به لحاظ انسان‌شناسی تلقی می‌شود کاربرد اصول اولیه زیبایی در طراحی فضاهای شهری نشاط، شادابی و آرامش بصری را به شهروندان القا می‌کند. با توجه به اینکه عنصر رنگ همواره در تمدن ایران باستان و فرهنگ ایرانی-اسلامی دارای جایگاه خاصی توان از این عنصر به عنوان یکی از عناصر کارآمد و مهم در سیما، منظر و مبلمان شهری استفاده کرد.

- عرب اول، دنیای رنگ‌ها (۱۳۸۸)، انتشارات مرز پرگهر. سال هشتم، شماره ۲۴۷.
- قلعه‌نویی، محمود، تدین، بهاره (۱۳۸۹)، تهیه طرح جامع رنگی، مقاله مدیریت شهری. شماره ۲۶، صص ۲۴۱-۲۵۷.
- کجباف، محمدباقر (۱۳۸۷)، کاربرد رنگ و روان‌شناسی آن در آرمان‌شهر اسلامی، فصلنامه معماری و شهرسازی آرمان‌شهر. سال هشتم، شماره ۱۵.
- گروتز، یورگ کورت (۱۳۸۶)، زیبایی‌شناسی در معماری، ترجمه جهان‌شاه پاکزاد و عبدالرضا همایون. انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، تهران.
- لطفی، پریرسا، ارشدی، بابک (۱۳۹۳)، روانشناسی محیط و رنگ با تکیه بر معماری پایدار، کنگره بین‌المللی پایداری در معماری و شهرسازی - شهر مصدر، امارات متحده عربی، دب و ابوظبی، کانون سراسری انجمن‌های صنفی مهندسان معمار ایران، دانشگاه آزاد اسلامی - واحد امارات.
- لنگ، جان (۱۳۸۳)، آفرینش نظری معماری، ترجمه علیرضا عینی‌فر، چاپ دوم. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- محمودی دیگللو، کوروش، شکیبامنش، امیر (۱۳۸۸)، اصول و مبانی رنگ‌شناسی در معماری و شهرسازی، چاپ سوم. تهران: نشر طحان.
- مرتضوی، شهرناز (۱۳۸۰)، روانشناسی محیط و کاربرد آن، تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
- مطلبی، قاسم (۱۳۸۰)، روانشناسی محیطی دانشی نو در خدمت معماری و طراحی شهری، مجله هنرهای زیبا. شماره ۱۰.
- مک اندرو، فراسیس تی (۱۳۸۷)، روانشناسی محیطی، ترجمه غلامرضا محمودی، تهران: انتشارات زرباف.
- نقی‌زاده، محمد (۱۳۸۷)، مبانی هنر دینی در فرهنگ اسلامی: تجلیات عینی و کالبدی، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
- نقی‌زاده، محمد (۱۳۸۷)، شهر و معماری اسلامی (تجلیات و عینیات)، تهران: انتشارات مانی.
- نمازیان، علی، قارونی، فاطمه (۱۳۹۲)، حلقه گمشده روان‌شناسی محیط در آموزش معماری، نشریه علمی-پژوهشی انجمن علمی معماری و شهرسازی ایران. شماره ۵.
- Khouw. N, (2001). The Meaning of color for Gender. Retrieved. March 12 .2008, from www.color.matters.com.
- Rapoport, A. (1997). The Meaning of the Built Environment: A Non- Verbal Communication Approach, Beverly Hills, CA: Sage
- Wissing, M. D& Fourie, A. (2000). Spirituality as a Component of Psychological Wellbeing. 27 The International Congress of Psychology July, Stockholm, Sweden.
- World Health Organization. (2000). World Health Organization Report thesis, university of South Africa.
- URL 1: www.ahoopa.blogfa.com,dorfamagency.com
- URL 2: www.dl3.upload.ir

هشدار نوتردام؛ آموزه‌های بر نقش ایمنی در حفاظت از میراث جهانی

نویسنده

• مرتضی لطفی پور سیاهکلرودی

کلیسای نوتردام پاریس در ۱۵ آوریل ۲۰۱۹ در شعله‌های آتش سوخت و زبانه‌های آتش که از فاصله‌ای دور در پاریس قابل مشاهده بود، این نماد مذهبی و تاریخی فرانسه را ویران کرد؛ اتفاقی که واکنش‌های بین‌المللی را در پی تخریب این میراث جهانی به دنبال داشت.

تصویر ۲. بازدید گردشگران از محوطه کلیسای تاریخی نوتردام

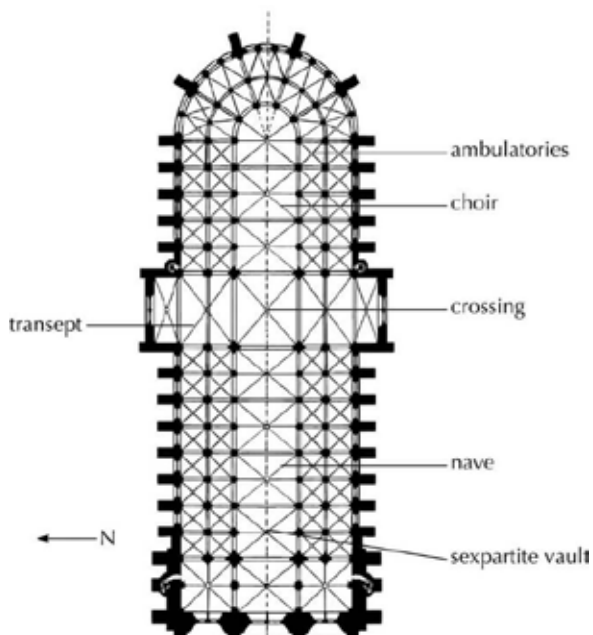
تصویر ۱. نمای کلیسای نوتردام از رود سن

سال ۱۱۹۶ تکمیل گشت، اما کل روند ساخت آن دو قرن به طول انجامید. در زمان مرگ اسقف موریس دو سولی در سال ۱۱۹۶، بخش‌های زیادی از کلیسا تکمیل شده بود و سالن اصلی هم در حال اتمام بود. در سال ۱۲۰۰ کار بر روی ضلع غربی آغاز شد که شامل پنجره مدور بزرگ و برج‌ها بود. ساخت باقی بخش‌های این بنا حوالی سال ۱۲۵۰ تکمیل شد. همچنین در دهه ۱۲۵۰ بازویی‌های کلیسا توسط معمارهایی به نام ژان دوشیل (Jean de Chelles) و پیر دو مونتروی (Pierre de Montreuil)، به سبک جدیدی از معماری گوتیک تغییر شکل یافتند. عناصر باقیمانده‌ی دیگر نیز به مرور طی قرن بعدی کامل شدند. کلیسای جامع نتردام به خاطر طبیعت‌گرایی مجسمه‌های گوتیکی و همچنین آثار عالی ویترای (شیشه‌های رنگی)، نمایانگر رشد و توسعه‌ای می‌باشد که طی دوران قبلی معماری رومانسک و مجسمه‌سازی رومانسک شکل گرفت. در دوران انقلاب فرانسه (دهه ۱۷۹۰) خسارت‌های قابل توجه‌ای به کلیسا وارد شد که بعدها در اواسط دهه ۱۸۴۰ با نظارت متخصص بازسازی، اوژن ویوله لودوک نوسازی گسترده‌ای روی آن صورت گرفت. در سال ۱۹۹۱ این بنا به فهرست میراث جهانی یونسکو اضافه شد.

ویکتور هوگو در اثر سال ۱۸۳۱ خود به نام «گوژپشت نتردام» که فیلم مشهوری نیز از روی آن ساخته شده‌است، این کلیسا را محور داستان‌گویی خود قرار داد که اقبال مردمی به آن را احیا کرد. خانه عشق رویایی ویکتور هوگوست که نه تنها تمام فرانسه که شاید بخش بزرگی از جماعت دنیا را به خود درگیر کرده. آنها که رویای شان روزی قدم زدن در محوطه این کلیسای تاریخی بود و آنها که عاشق تجسم قصه عشق ناکام گوژپشت نوتردام نشین بوده اند. این کلیسا که در «ایل دو لا سیتیه» (Île de la Cité) -جزیره‌ای واقع در رودخانه سن- و در مرکز شهر پاریس، پایتخت کشور فرانسه قرار دارد در زبان فرانسه به معنی «بانوی من» است و سالانه بیش از ۱۳ میلیون نفر از آن دیدن می‌کنند. نتردام که تا مدت‌ها به عنوان بزرگ‌ترین کلیسای اروپا شناخته می‌شد، در واقع زیباترین اثر در معماری گوتیک نیز به شمار می‌آید. برای تزئین داخل و خارج کلیسای نوتردام صدها مجسمه کوچک و بزرگ از سنگ یا چوب تراشیده شده است.

نوتردام پس از آنکه پاپ الکساندر سوم ایده‌ی ساخت یک کلیسای جامع جدید را بنا نهاد به دستور موریس دو سولی (Maurice de Sully) و کمی بعد از انتصابش به مقام اسقف پاریس در سال ۱۱۶۰ ساخته شد. هر چند قسمت اعظم بنا قبل از مرگ وی در

معماری بنا در نظر گرفته نشده بودند، بلکه بعد از مشاهده ترک و شکستگی دیوارهای نازک بالا تحت فشار وزن سقف به آن اضافه شدند. علاوه بر پشت‌بندها، ستون‌های متعدد دیگری نیز برای این منظور در نظر گرفته شد. یکی از علل شهرت نتردام، مجسمه‌های بیرونی و ناودان‌هایی از موجودات عجیب و غریب بودند که به عنوان ستون‌های حمایتی و لوله‌های خروج آب باران نیز کاربرد داشتند.

تصویر ۴. پلان کلیسای نوتردام که از نماد صلیب تبعیت می‌کند.

منار مخروطی و ساعت این کلیسا سقوط کرد. آتش‌سوزی اخیر باعث فرو ریختن برج ناقوس این کلیسای متعلق به قرون وسطی شد هرچند که به گفته مقامات فرانسوی بسیاری از گنجینه‌های فرهنگی این کلیسا نجات داده شده و ساختمان این بنا از نابودی کامل حفظ شده و در آینده‌ای نزدیک بازسازی آن آغاز خواهد شد. در همین راستا به نقل قول از رئیس جمهوری فرانسه کلیسای نوتردام ظرف ۵ سال آینده به وضع سابق خود باز خواهد گشت. با توجه به اینکه کلیسای نوتردام که در میانه یک پروژه ۲۰ ساله بازسازی و مرمت قرار داشت مقامات فرانسه در همان ساعات اول آتش‌سوزی اعلام کردند که احتمالاً آتش‌سوزی به دنبال حادثه‌ای در جریان عملیات بازسازی و ترمیم کلیسا رخ داده است.

بنای کلیسا ۱۲۸ متر طول و سالن اصلی آن ۱۲ متر عرض دارد. نقشه صلیبی‌شکل، سالن مرتفع، قسمت بازویی و برج از معماری رومانسک قرن ۱۱ وام گرفته شده‌اند، اما طاق‌های نوک‌تیز و سقف شیاردار آن کاملاً گوتیکی هستند. کلیسای نوتردام در واقع اولین کلیسای جامعی بود که در آن از پشت‌بندهای مایل بیرونی برای حمایت از دیوارهای بلند استفاده شده بود. این پشت‌بندها از اول در

تصویر ۳. طاقی‌های داخلی کلیسای نوتردام

سر در ورودی استوار و محکم نوتردام با تندیس‌های سنگی بسیار زیادی تزئین شده که تمرکزشان بیشتر در درب مرکزی است که روز قضاوت را به تصویر کشیده‌اند. طراحی قسمت ورودی با نوارهای افقی به ایجاد تعادل بین برج‌های مرتفع ۶۹ متری کمک زیادی می‌کند. ورودی‌های قسمت بازویی کلیسا با نقش برجسته‌های عالی و بی‌بدیلی تزئین شده‌اند. درب جنوبی تصویری از زندگی استفان مقدس به همراه سایر قدیسیین منطقه را به نمایش می‌گذارد، در حالی که در تزئینات درب شمالی، تصاویری از کودکی مسیح (ع) و قصه‌ای از تئوفیلوس کار شده است.

واقعه از آنجا شروع شد که ابتدا داربست اتاق زیر شیروانی کلیسای جامع نوتردام پاریس دچار حریق شد و پس از مدتی سقف،

تصویر ۶. حریق بر پیکره کلیسای نوتردام

- اهمیت به فاکتور ایمنی در حفاظت آثار و ابنیه تاریخی: حادثه نوتردام، هشدار است برای همه کسانی که دل در گرو حفاظت و پاسداری از میراث تمدنی بشر دارند. تجربه ای تلخ و گران قیمت که به روشنی گویای آن است که موضوع «ایمنی» و در مقیاسی بالاتر مفهوم «HSE»، نه به عنوان یک بعد حاشیه ای که به عنوان یک اصل باید در حفاظت و باززنده سازی آثار و ابنیه تاریخی و میراثی مورد توجه جدی قرار گیرد. چه بسا که به حاشیه رفتن اصل «ایمنی» با توجه به فرسودگی کالبدی و تاسیساتی رخنه کرده بر پیکره بناهای تاریخی مان، موجب از دست رفتن تمامیت اثری گردد که برای مرمت جزء جزء آن تلاش ها صورت گرفته است.
- قریب به ۲۰ روز پس از حادثه آتش سوزی کلیسای نوتردام فرانسه، حادثه ای مشابه در بازار تاریخی تبریز روی داد که هیئت تحریریه ضمن اطلاع از آن در حین فرآیند چاپ فصلنامه، تاسف شدید خود را از این حادثه اعلام می دارد. این بازار تاریخی که اهمیت و دل بستگی به آن برای ایرانیان و به ویژه مردم آذربایجان شرقی چیزی کم از نتردام برای مردم فرانسه نداشت به گفته مسئولین امر، قریب به ۲۰ میلیارد تومان خسارت نقدی برجای گذاشت و وقوع آن بار دیگر توجه به فاکتور ایمنی در حفاظت از آثار و ابنیه تاریخی را بیش از گذشته در برابر دیدگانمان نمایان ساخت.

- حادثه کلیسای نوتردام با تمام اندوه و افسوس که به همراه داشت از نظر نگارنده حامل ۴ نکته اساسی بود:
- تفهیم و هماهنگی مردم در همکاری با نیروهای امدادی: از نکات جالب توجه این حادثه عدم ایجاد اختلال مردم در روند کاری نیروهای مردمی بود. با وجود اینکه تعلق خاطر مردم پاریس به کلیسای نوتردام امری غیر قابل انکار است لکن این عشق و علاقه مردمی هرگز موجب حضور نامناسب مردم در موقعیت حادثه و ممانعت و اختلال در فرآیند امداد رسانی نیروهای امدادی نشد، موضوعی که در حادثه مشابه آتش سوزی پلاسکوی تهران بارها شاهد آن بودیم.
- همیاری و مشارکت مردمی در بازسازی کلیسای نوتردام: با وجود اینکه از زمان بروز حادثه و شوک بزرگی که از این جهت به مردم فرانسه وارد شد زمان زیادی نمی گذرد، لکن در همین مدت اندک بنا به اعلام مسئولان کلیسا، بالغ بر ۹۰۰ میلیون یورو اعانه مردمی برای بازسازی کلیسا جمع آوری شده است که این نشان از تعلق خاطر همراه با حس مسئولیت نسبت به یک میراث جهانی شناخته شده دارد.
- اهمیت به عناصر نمادین:

از نکات جالب توجه در حادثه کلیسای نوتردام اظهار تاسف شدید مردمی نسبت آسیب دیدن سیستم صوتی معلق بود که در قسمت فوقانی کلیسا قرار داشت و پخش صدای آن جزء خاطرات جمعی شهروندان پاریس و سایر بازدیدکنندگان محسوب می شد.

هفت سؤال اساسی در مورد آتش سوزی کلیسای نوتردام پاریس

روزنامه لوموند (LE MONDE) - انتشار مقاله: توسط Decoders مورخ ۱۶ آوریل ۲۰۱۹

مترجم

• مینو عارفی پور، کارشناس ارشد دانشگاه نیس - فرانسه

کمک شیلنگ های آشنشسانی (که تنها سی و یک متر بود، در حالی که پیکان نود و شش متر ارتفاع داشت). با این حال، آنها موفق شدند آتش را در طول شب مهار کنند و عمق فاجعه را کاهش دادند. اقدامات آتش نشانی در اولین لحظات چشمگیر نبود. زیرا در این نوع ساختمانها، آتش نشانان فرانسوی تاکتیک هایی برای مبارزه با آتش سوزی از داخل ساختمان دارند و از خارج ساختمان اقدام نمی کنند تا ابنیه تاریخی را حفظ کنند. همانطور که در روزنامه Le Parisien سرگرد دلهای (Delhaye)، کارشناس آتش نشانی، توضیح می دهد: "اگر ما از بیرون ساختمان اقدام کنیم، خطر سرایت شعله های آتش و گازهای داغ به داخل را داریم که می تواند به ۸۰۰ درجه برسد و تخریب را افزایش دهد." تحقیقات متعددی برای شناسایی و درک شرایط و منشا این تراژدی در حال انجام است، اما درست نیست آن را ناشی از «شکست» تیم نجات بدانیم.

این آتش سوزی مهیب که کلیسای جامع نوتردام پاریس را ویران کرد، باعث موجی از احساسات جهانی شد و همچنین در این میان سوالاتی مطرح گردید:

۱- آیا تاکنون در این کلیسا آتش سوزی رخ داده است؟

به نظر بسیاری از کارشناسان، کلیسای نوتردام پاریس یک «معجزه» بود: این کلیسای جامع در طول هشت قرن از تاسیس خود، تاکنون آتش سوزی بزرگ را تجربه نکرده بود. با این حال، طبق توضیحات ادن والت (Odon Vallet) مورخ مذهبی در شبکه تلویزیونی BFM-TV، قبل از اختراع صاعقه گیر، در سال ۱۷۵۲، آتش سوزی مربوط به رعد و برق در کلیساها رایج بود. البته بدون ذکر اینکه کلیسا در طول تاریخ از جنگهایی که به خود دیده، در امان مانده است. در ۲۴ مه ۱۸۷۱ کلیسای نوتردام در آستانه یک تراژدی بود. در طول ماجرای کمون پاریس، مبارزان چند نیمکت و صندلی را با یک بشکه نفت آتش زدند. از ابتدا با مداخله تعدادی از کارآموزان داروخانه هتل دیو (Hôtel-Dieu)؛ آتش به سرعت تحت کنترل قرار گرفت، آنها برای خاموش کردن شعله های تهدید آمیز وارد کلیسای جامع شدند.

۲- آیا آتش نشان ها نمی توانستند سریعتر اقدام کنند؟

خیلی زود است که به جزئیات و شرایط آتش سوزی پی ببریم. بنظر می رسد آتش سوزی زمانی اعلام شد که دامنه آتش در زیر شیروانی، اطراف داربست ساختمانی بوده قبل از اینکه کل سقف واز جمله مناره اصلی را دربر بگیرد، که در نهایت کاملاً نابود شد. آتش نشانان پاریس به سرعت در صحنه حضور پیدا کردند و به مشکلاتی برخورد کردند، مخصوصاً برای دسترسی به سقف با

۳- چرا از هواپیمای آب پاش استفاده نکردند؟

این سوال را اوایل شب حادثه دونالد ترامپ، رئیس جمهور آمریکا، در توییتر مطرح کرد: «شاید استفاده از هواپیمای آب پاش بتواند آتش را مهار کند». در واقع، موانع بسیاری در راه بود: هواپیماهای آتش نشانی مستقر در جنوب فرانسه، جایی که آنها اغلب کار می کنند، بنابراین باید آنها را بسمت پاریس حرکت می دادند، که چند ساعت طول می کشید و مشکل دیگر آنها در تامین آب از رود سن بود. بویژه این هواپیماها طوری طراحی شده اند که چندین تن آب را در یک زمان می ریزند. این روش موثرتر آتش سوزی های جنگل است. اما می توانست موجب آسیب جدی به ساختمان شده و احتمالاً بر ساختمان های همسایه تأثیر بگذارد.

۴- چرا در اطراف ساختمان کلیسا داربست ساختمانی وجود داشت؟

کارهای مهم ساختمانی در سال ۲۰۱۸ برای مرمت کلیسای جامع آغاز شد. طول مدت این پروژه ۶۰ میلیون یورویی، در حدود بیست سال پیش بینی شده و ضرورت انجام آن توسط متخصصان مورد تایید قرار گرفته بود. داربست ها در آوریل ۲۰۱۸ بنا شد. در ابتدا هدف بازسازی مناره بود که سقف سربی آن بسیار آسیب دیده و خاصیت ضدآب خود را از دست داده بود. به گفته فرک پاگنوسات، «یک مشکل فنی» وجود داشت و لازم بود ۵۰۰ هزار لوله فولادی با وزن حدود ۵۰۰ تن بود، تامین شود. یک هفته قبل از آتش سوزی، شانزده مجسمه مسی مقدس را به علت پیش بینی شرایط کار ساختمانی و تعمیرات از محل مناره خارج کرده بودند. این پروژه در سالهای بعد با بازسازی راهرو، طرفین کلیسا و قسمت جامه دان مقدس ادامه داشت. نمای بیرونی و دو برج گوتیک قبلاً در دهه ۱۹۹۰ بازسازی شده بودند.

۵- چگونه آتش در اسکلت چوبی کلیسا گسترش پیدا کرد؟

تاکنون منشاء آتش سوزی ناشناخته است، در هر صورت آتش سوزی اسکلت چوبی که از قرن سیزدهم میلادی برپا بوده را فرا گرفته است. این اسکلت به دلیل تعداد زیاد و انسجام درختان که در ساخت آن استفاده می شد «جنگل» نامیده می شود. حتی بعضی از تار و پودها از یک اسکلت قدیمی تر گرفته شده بود، در نتیجه چوب آن بسیار خشک بود. برای محدود کردن خطرات، برق بر روی اسکلت چوبی نصب نشده بود. در این نوع پیکربندی ساختمانی، آتش می تواند با یک جرقه از یک نقطه داغ شروع شود (فرضیه جوش کاری بیشتر محتمل است) و یا با تماس با یک ماده فلزی ایجاد شود و می تواند چندین ساعت قبل از شعله های کوچک در تار و پود پیش رفته باشد. یک متخصص مرکز ملی پیشگیری و حفاظت در یک مقاله در مانیتور توضیح می دهد: «از آنجا که

این مواد در فضاهای محدود استفاده می شود، در ابتدا احتراق به علت کمبود اکسیژن، آهسته است و ردیابی آن بسیار دشوار می باشد». در عوض، هنگامی که فعال می شود، آتش می تواند بسیار سریع گسترش یابد. این نوع آتش «با تاخیر» نشان می دهد که اغلب آتش سوزی های شبانه که در ساختمان ها اتفاق می افتد، سرمنشأ آن در فعالیت های روزانه ساختمان ایجاد می شود.

۶- چه مواد دیگری سوخته شده است؟

در کلیسای نوتردام پاریس، بر روی اسکلت چوبی، سقف سربی به وزن ۲۱۰ قرار گرفته بود. با این حال، این ماده در دمای ۳۲۷,۵ درجه سانتیگراد سوخت و تقریباً به طور کامل در آتش ذوب شد، در اینجا دمای آتش بیش از ۸۰۰ درجه سانتی گراد تخمین زده شد. علاوه بر سقف، در تزیین شیشه پنجره های رنگارنگ کلیسا، سرب بکار رفته بود. برای پشتیبانی اکثر قسمت های فلزی ساختمان از جوش های سربی استفاده می شود. قسمت هایی که از تضعیف بنای ساختمان هراس داریم، حتی اگر سنگ آهک که اکثریت ساختار اصلی بنا را تشکیل می دهد، مقاوم به آتش باشد. داربست، که از فولاد گالوانیزه ساخته شده بود، در آتش نسوخت. در واقع فولاد می تواند تغییر شکل پیدا کند اما در دمای کمتر از ۱۴۵۰ درجه سانتیگراد ذوب نمی شود. از سوی دیگر، گرما را منتقل می کند و می تواند در صورت تماس با سایر عناصر قابل اشتعال باعث گسترش آتش شود.

۷- چه کسی هزینه ضرر و زیان را می پردازد؟

از آنجا که دولت به عنوان مالک حدود ۹۰ کلیسای جامع از جمله نوتردام پاریس است، خود مسئول تعمیرات ساختمان، در حال حاضر با ارزش یک میلیارد یورو. در واقع، ساختمان کلیسا بیمه نیست. یک اصل ضمنی وجود دارد که طبق آن دولت بیمه گر خود است. اگر قانونی وجود نداشت که بنیان های چنین اصولی را به طور صریح تدوین کند، چنانچه وزارت مالی از سال ۱۸۸۹ اظهار داشته، «از آنجا که دولت مالک دارایی های زیادی است، پس باید بیمه گر خود باشد. اگر دولت از بیمه خود به طور دقیق آزاد است، رقم سالیانه حق بیمه که خزانه داری مجبور به پرداخت آن است در صورت بیمه تمام ساختمان های خود، غیر قابل محاسبه است. با این وجود استفاده از مشارکت بیمه گران غیر ممکن نیست. آتش سوزی که کلیسای جامع را نابود کرد، در واقع می توانست به نوسازی ساختمان مربوط شود؛ یک پروژه که پنج شرکت در آن دست داشتند که همگی تحت پوشش بیمه قرار داشتند. با این حال، سقف این پوشش نباید بیش از چند میلیون یورو باشد.

نیم نگاه به مناطق تاریخی در ایالات متحده آمریکا

پژوهشگر

● محمد امین حسینی

در فهرست ثبت اماکن تاریخی ذکر شده اند، اما فهرست بندی آنها معمولاً برای صاحبان این املاک در خصوص اینکه باید با ملک های تعیین شده چه کار کنند، الزامی به همراه نیاورده است. مناطق تاریخی سطح کشور می توانند از معیار های مشابه (بدون اعمال محدودیت) پیروی کنند، و یا ممکن است مستلزم پیروی از برخی استانداردهای نوسازی تاریخی باشند. تعیین منطقه ی تاریخی محلی، تا حد زیادی ارائه دهنده بیشترین حفاظت قانونی برای املاک تاریخی است، چراکه اکثر تصمیم گیری های مربوط به بهره برداری از زمین، در سطح محلی صورت می گیرد. مناطق محلی به طور کلی توسط دولت یا شهرداری اداره می شوند.

در ایالات متحده، یک منطقه ی تاریخی عبارتست از مجموعه ای از ساختمان ها، املاک، اشیاء یا سایت هایی که توسط یکی از نهاد ها در سطوح مختلفی مانند تاریخی یا معماری تعیین شده اند. در یک منطقه ی تاریخی، ساختمان ها، سازه ها و سایت ها معمولاً به دو دسته تقسیم می شوند: سهیم و غیر سهیم. این مناطق به طور گسترده، از لحاظ بزرگی با یکدیگر متفاوتند؛ به این شکل که برخی از آنها دارای صدها سازه و برخی دیگر دارای تعداد کمی از آنها هستند.

دولت فدرال ایالات متحده آمریکا از طریق وزارت کشور و با حمایت سازمان پارک های ملی، مناطق تاریخی را تعیین می کند. مناطق تاریخی که دولت فدرال آن ها را تعیین کرده است،

تصویر ۱. ناحیه تاریخی سیکامور در ایالت ایلینویز

تاریخچه

هایی را برای دفاع از حقوق املاک برگزار کردند که موجب شد املاک شخصی بدون جبران مالی یا رضایت صاحبانشان، به عنوان پوشش تاریخی تعیین نشوند.

انواع املاک

مناطق تاریخی دارای ۲ نوع املاک سهیم و غیر سهیم هستند. به طور کلی املاک سهیم، می تواند یک ملک، سازه یا هر چیزی باشد که به یک پارچگی تاریخی یا ویژگی های معماری که یک منطقه تاریخی از آن برخوردار است، می افزاید؛ منطقه ی تاریخی ای که بصورت محلی یا فدرالی به عنوان منطقه ای که دارای ویژگی های منحصر بفرد است، به ثبت رسیده باشد. نهاد های مختلف (معمولا دولتی) در ایالات متحده و در سطوح ایالتی و ملی، هریک تعاریف مختلفی از املاک سهیم ارائه می دهند، اما در همه آنها یک ویژگی اساسی وجود دارد؛ به طور کلی املاک سهیم، بخش های جدایی ناپذیری از زمینه ی تاریخی و ویژگی یک منطقه ی تاریخی هستند.

علاو بر دو نوع طبقه بندی مربوط به مناطق تاریخی، املاک ذکر شده در ثبت ملی اماکن تاریخی، در پنج دسته ی گسترده طبقه بندی شده اند که شامل ساختمان، سازه، سایت، منطقه و اجسام می شود و هریک از این موارد از تعریف خاصی در رابطه با ثبت ملی برخوردار است. تمام موارد بالا به مناطق تاریخی ذکر شده در ثبت ملی اضافه شده اند.

اولین منطقه تاریخی ایالات متحده در سال ۱۹۳۱ در شهر چارلستون واقع در کارولینای جنوبی، بیش از سه دهه قبل از انتصاب دولت فدرال، تاسیس شد. دولت چارلستون با یک حکم محلی، "ناحیه ی قدیمی و تاریخی" را تعیین کرد و هیئت بازرسی معماری را برای نظارت بر آن تشکیل داد. شهر بندری نیوآرلینز نیز در سال ۱۹۳۷ کمیسیون به نام ویو کر "vieux carré" تشکیل داد و به آن مجوز حفاظت از بخش تاریخی منطقه ی فرانسوی این شهر را ارائه کرد. بدین ترتیب مناطق دیگر نیز به این اقدام توجه ویژه ای نشان دادند. به عنوان مثال شهر فیلادلفیا، حکم حفاظت تاریخی خود را در سال ۱۹۵۵ به تصویب رساند.

قدرت نظارتی کمیسیون های محلی و مناطق تاریخی به منزله ی استفاده ی مشروع از قدرت پلیس دولتی، به ویژه در شرکت حمل و نقل مرکزی پن (Penn) و شهر نیویورک (۱۹۷۸) مورد حمایت قرار گرفته است. دیوان عالی، حفاظت از منابع تاریخی را که هدف کاملاً مجاز دولتی است، قانونی اعلام کرد. در سال ۱۹۶۶، دولت فدرال پس از دریافت گزارش ایالات متحده، سازمان ثبت ملی اماکن تاریخی را ایجاد کرد. گزارش کنفرانس شهرداران ایالات متحده حاکی از آن بود که آمریکایی ها از «بی ریشگی» رنج می برند. تا دهه ی ۱۹۸۰، هزاران ناحیه ی تاریخی توسط فدرال تعیین شده بود. بعضی از ایالات مانند آریزونا، رفراندوم

تصویر ۲. واکر هال، بخشی از ناحیه تاریخی دانشگاه پردیس فلوریدا

سطح فدرال

فهرست ثبت ملی اماکن تاریخی، در واقع تاییدیه دولت برای یک منطقه ی تاریخی است. با این وجود، این ثبت نام نوعی وضعیت افتخاری با دربرداشتن برخی انگیزه های مالی فدرال است. سازمان ثبت ملی اماکن تاریخی، یک منطقه ی تاریخی را بر اساس قانون فدرال ایالات متحده که اخیرا در سال ۲۰۰۵ تجدید نظر شده، تعریف می کند. بر طبق این تعریف یک منطقه ی تاریخی عبارتست از:

یک منطقه ی قابل تعریف جغرافیایی، شهری یا روستایی، دارای تراکم، پیوند یا مجموعه ای از سایت ها، ساختمان ها، سازه ها یا اشیائی که با وقایع گذشته یا به لحاظ زیبایی شناختی با برنامه یا توسعه ی فیزیکی پیوند خورده اند. این منطقه می تواند دارای عناصر منحصر بفردی نیز باشد که از لحاظ جغرافیایی جدا از هم اند اما از نظر تاریخی به هم مرتبط اند.

منطقه هایی که با دستورالعمل های ایالات متحده تاسیس شده اند، به طور کلی روند تعیین را از طریق اعلام نامزدی به سازمان ثبت ملی اماکن تاریخی آغاز می کنند. بخش منابع فرهنگی ایالات متحده، سازمان ثبت ملی اماکن تاریخی را به عنوان سازمان مسئول حفاظت به رسمیت شناخته است. یک منطقه یا ملک که از طریق سازمان ثبت ملی تعیین شده اند، زمانی می توانند مورد حمایت واقع شوند که تهدیدی متوجه دولت فدرال باشد. در غیر این صورت، نامگذاری و فهرست بندی سایت، ملک یا منطقه در ثبت ملی، هیچ حمایتی را به همراه نخواهد داشت. به عنوان مثال اگر شرکت الف قصد تخریب یک خانه ی فرضی مثلا خانه ی اسمیت را داشته باشد و این شرکت تحت قرارداد با دولت ایالتی ایلینویز باشد، در این صورت از طرف دولت فدرال از هیچ گونه حمایتی بهره مند نخواهد شد. در صورتیکه شرکت الف با دولت فدرال قرار داد داشت، خانه ی اسمیت تحت حمایت و محافظت دولت بود.

به طور کلی معیارهای پذیرش در ثبت ملی دائما اعمال می شوند، اما در این بین ملاحظاتی برای استثناهایی در خصوص معیارها وجود دارد. مناطق تاریخی بر روی بعضی از استثناها تاثیرگذارند. معمولا ثبت ملی، سازه های مذهبی، منتقل شده، بازسازی شده یا املاکی که طی ۵۰ سال گذشته دچار تغییراتی

شده اند را در شمار فهرست بندی قرار نمی دهد. با این حال، اگر یکی از املاک در یکی از این گروه ها قرار بگیرد و از طرفی جزء جدایی ناپذیری از منطقه ای باشد که بر اساس معیارها است، در این صورت استثنا شامل حال این منطقه خواهد شد و منطقه به ثبت خواهد رسید. فهرست بندی مناطق تاریخی مانند همه ی نامزد های ثبت ملی، می توانند بر اساس عدم تایید مالک از لیست کنار گذاشته و رد شوند. در مورد مناطق تاریخی، باید اکثر مالکان به منظور لغو نامگذاری در ثبت ملی اماکن تاریخی، اعتراض خود را اعلام کنند. اگر چنین اعتراضی رخ داده باشد، تنها ثبت ملی واجد شرایط برای تعیین این نامگذاری است.

تصویر ۳. خانه هلوستون، بخشی از منطقه تاریخی فلوریدا

سطح دولتی

اکثر دولت های ایالات متحده، فهرست بندی مشابه با سازمان ثبت ملی اماکن تاریخی دارند. فهرست بندی دولتی می تواند منافع مشابهی در مقایسه با نامگذاری های فدرال، همچون ضمانت های کیفی و رانشگر های مالیاتی را به همراه داشته باشد. علاوه بر این، املاک می توانند تحت قوانین خاص دولت محافظت شوند. حال این قوانین می توانند مشابه یا متفاوت با دستورالعمل های فدرال که ثبت ملی را اداره می کند، باشند. فهرست بندی دولتی یک منطقه تاریخی در "ثبت دولتی اماکن تاریخی" که معمولا توسط دفتر دولتی، حفظ و نگهداری تاریخی انجام می شود، می تواند چیزی بیش از یک ثبت افتخاری باشد. مثلا در نوادا، فهرست بندی در ثبت دولتی اماکن تاریخی، برای صاحبان اموال هیچ محدودیتی اعمال نمی کند. در مقابل در تینسی قانون ایالتی ایجاب می کند که صاحبان املاک در مناطق تاریخی،

هنگام ایجاد تغییر در املاک خود از مجموعه ای از دستورالعمل های وزارت کشور ایالات متحده پیروی کنند. با این حال بر اساس پیمان حفاظت ملی و تاریخی سال ۱۹۶۶، تمام ایالت ها باید اداره ی حفاظت تاریخی داشته باشند، البته اینطور نیست که همه ی کشور ها نیز موظف به نامگذاری "منطقه ی تاریخی ایالتی" باشند. برای مثال از سال ۲۰۰۴، ایالت کارولینای شمالی چنین نامگذاری نداشته است.

تصویر ۴. خانه دانکان، بخشی از منطقه تاریخی ویسکانسین

هر محله در نظر می گیرند، هر چند که کمیسیون های کوچکتر به استاندارد های داخلی متکی هستند. در خصوص اکثر تغییرات جزئی، مالکان می توانند با کارگزاران حفاظت محلی در اداره ی شهرداری مشورت کنند و برای اعمال تغییرات دستورالعمل ها مجوز بگیرند. با این وجود تغییرات عمده مستلزم دریافت گواهی می باشند. این تغییرات ممکن است توسط کمیسیون تاریخی یا هیئت بررسی معماری تصمیم گیری شوند. فرآیند دریافت این مجوز با در نظر گرفتن تمام جنبه های روند صحیح با اطلاع رسانی رسمی، جلسات دادرسی و تصمیم گیری آگاهانه و عادلانه تکمیل خواهد شد.

بر طبق سرویس پارک های ملی، مناطق تاریخی، امثال یکی از قدیمی ترین انواع حفاظت برای اموال تاریخی هستند. شهر چارلستون واقع در کارولینای جنوبی مسئول راه اندازی جنبش مناطق تاریخی در روزگار مدرن است. در سال ۱۹۳۱ چارلستون حکمی را تصویب کرد و در آن "منطقه ی قدیمی و تاریخی" که توسط هیات نظارت معماری اداره می شد را تعیین و نامگذاری کرد. آخرین حکم چارلستون در بردارنده ی حمایت گسترده ای است که مناطق تاریخی محلی، تحت قانون محلی از آن برخوردارند. در این حکم اینطور آمده است که هیچ گونه تغییری در ویژگی های معماری که از طرف مردم و از سمت خیابان قابل مشاهده باشد، نباید انجام شود. منطقه های تاریخی محلی در نیوآورلینز، ساوانا در جورجیا، ده سال پیش یا حتی قبلتر به ثبت رسیده اند.

مناطق تاریخی محلی به دلیل محدودیت هایی که برای صاحبان املاک ایجاد میکنند، می توانند به عنوان محل سکونت مورد استفاده قرار بگیرند. قوانین محلی می توانند ساکنان را ملزم به رعایت دستورالعمل های منطقه ی تاریخی محلی کنند.

مسئله ی مناطق محلی تاریخی و تاثیر آن بر ارزش ملک، نگرانی بسیاری از صاحب خانه ها است. این تاثیرات به طور گسترده با به کارگیری روش های مختلفی از جمله تجزیه و تحلیل قبل و بعد و ارزیابی مقایسه ای محله ها با وضعیت تعیین شده (بعنوان منطقه تاریخی) یا تعیین نشده، مورد مطالعه قرار گرفته است. بررسی های اخیر توسط محققان مستقل در تعدادی از ایالت ها از جمله نیوجرسی، تگزاس، ایندیانا، جورجیا، کلرادو، مریلند، کارولینای شمالی و جنوبی، کنتاکی، ویرجینیا و جاهای

سطح محلی

مناطق تاریخی محلی در مقابل هر نوع خطری که یکپارچگی تاریخی آنها را تهدید کند، معمولاً از بیشترین حمایت های قانونی برخوردارند، چراکه بسیاری از تصمیمات در زمینه ی بهره برداری از زمین در سطح محلی صورت گرفته است. بیش از ۲۳۰۰ منطقه ی تاریخی محلی در ایالات متحده وجود دارد. مناطق تاریخی محلی می توانند در شهرستان یا سطح شهرداری اداره شوند؛ البته هر دو نهاد در تصمیم گیری های مربوط به بهره برداری از زمین مشارکت می کنند.

ناحیه های تاریخی محلی با بررسی منابع تاریخی و مشخص کردن مرزهای مناسبی که مطابق با تمام جنبه های روند قانونی است، شناسایی می شوند. اجازه ی صاحبان اموال باید بسته به حکم محلی یا قانون ایالتی کسب شود، با این وجود همه ی صاحبان باید مطلع شوند و به همه ی آنها فرصتی به منظور به اشتراک گذاری نظراتشان داده شود. اکثر مناطق محلی با دستورالعمل های طراحی محدود شده اند که تغییرات وارد شده به املاک موجود در منطقه را کنترل می کنند. بسیاری از کمیسیون های محلی دستورالعمل های خاصی را برای کل مجموعه ی

دیگر به انجام رسیده است. اقتصاد دانی به نام دونوان رایپکما می گوید: "نتایج این مطالعات به طور قابل ملاحظه ای ثابت هستند. ارزش املاک در مناطق محلی تاریخی به میزان قابل توجهی سریع تر از بازار در اکثر موارد افزایش یافته است و در مقایسه با نرخ برابر با بازار در بدترین شرایط نیز افزایش داشته است. به طور خلاصه، مناطق تاریخی ارزش املاک را افزایش می دهند." طبق نتایج مطالعه ای در سال ۲۰۱۱ با نام مناطق محلی تاریخی در ایالت کنتیکت و ارزش املاک، ارزش املاک در هر منطقه ی محلی تاریخی به طور میانگین از ۴ درصد به بیش از ۱۹ درصد در سال افزایش دارند. به همین منوال در نیویورک، در سال های ۱۹۸۰ و ۲۰۰۰، قیمت هر فوت مربع از املاک واقع

در مناطق محلی تاریخی به طور چشمگیری نسبت به املاک دیگر در مناطق تعیین نشده، افزایش داشته است. شایان ذکر است که املاک واقع در مناطق محلی تاریخی نسبت به املاک واقع در مناطق عادی، در برابر رکود اقتصادی مقاومت بهتری از خود بروز داده اند. اطلاعاتی که در مورد اجرائیه سند رهنی خانه های رهنی خانواده های مستقل در مقایسه با محله های تعیین نشده به دست آمده، نشان میدهد که املاک تعیین شده به طور قابل توجهی کمتر دچار اجرائیه سند رهنی شده اند. تعیین منطقه محلی تاریخی موجب حفظ ارزش املاک از نوسانات شدید شده و ثبات آنها را در بازار مسکن فراهم می آورد.

تصویر ۵. املاک در ناحیه تاریخی سنترال پارک وست، بخشی از هر دو منطقه تاریخی فدرال و محلی

کلیدی یکپارچگی سایت های بزرگتر و برجسته تر به شمار می آیند. حافظان بافت های تاریخی به این نکته پی برده اند که مناطق باید قابلیت پوشش دهندگی بیشتری داشته باشند و به منظور تعریف شخصیت تاریخی یک منطقه تاریخی، می بایست شبکه ای از سازه ها، خیابان ها، فضای باز و مناظر را با یکدیگر ترکیب کنند. در سال ۱۹۸۱، صندوق وحدت ملی برای حفاظت تاریخی، ۸۸۲

اهمیت

مفهوم اصلی یک منطقه تاریخی در آمریکا، در واقع یک منطقه ی حفاظت شده بود که توسط سایت های تاریخی منحصر به فرد و هائز اهمیتی احاطه شده باشد. با پیشرفت و تکامل امر حفاظت تاریخی، افراد متخصص در این زمینه به این درک رسیدند که سازه هایی که به عنوان مناطق حائل عمل می کنند، در واقع عناصر

ثبت ملی اماکن تاریخی در سال ۱۹۶۶ بر اساس این گزارش، به این امر کمک کرد تا حس جهت گیری صحیحی که شهرداران به دنبال آن بودند، به تدریج به آنها القا شود. همچنین شهرداران توصیه کردند که هر برنامه ی حفاظت تاریخی نه فقط بر روی ویژگی های منحصر به فرد، که بر مناطق و محل هایی که معنای خاصی برای جامعه دارند نیز تمرکز کند. در حال حاضر مناطق تاریخی محلی، ایالتی و فدرال هزاران فهرست بندی املاک تاریخی در تمام سطوح دولت را تشکیل می دهند.

شهر و شهرک که از برخی ویژگی های منطقه بندی های تاریخی برخوردارند را شناسایی کردند. هدف از قوانین محلی نیز به طور خاص حفاظت از مناطق تاریخی است. قبل از سال ۱۹۶۶، مسئله حفاظت در ایالات متحده در دوران ابتدایی خود به سر می برد. همان سال، کنفرانس شهرداران در ایالات متحده گزارشی تاثیر گذار منتشر کرد که طی آن اعلام نمود آمریکا از نوعی حس بی ریشگی رنج می برد. آنها برای القای حس جهت گیری به سمت ریشه دار شدن، حفاظت تاریخی را پیشنهاد کردند. ایجاد سازمان

منابع

- Datel, Robin Elisabeth. "Preservation and a Sense of Orientation for American Cities," *Geographical Review*, Vol. 75, No. 2. (Apr., 1985), pp. 125-141. Retrieved April 4, 2007.
- National Register Historic Districts Q&A Archived 2010-03-22 at the Wayback Machine., South Carolina Department of Archives and History. Retrieved February 19, 2007.
- Historic and Scenic Preservation Local Option Property Tax Reimbursement, Maine Historic Preservation Commission. Retrieved February 19, 2007.
- Ordinance No. 2001-02, (PDF), Daville, California ordinance, California Office of Historic Preservation. Retrieved February 19, 2007.
- Iowa City Historic Preservation Handbook, (PDF), Iowa City Urban Planning Division. Retrieved March 26, 2007.
- Title 36: Section 60.3, Parks Forests and Public Property, Chapter One, Part 60. National Register of Historic Places. Retrieved February 19, 2007.
- Strengths of Local Listing, Working on the Past in Local Historic Districts, National Park Service. Retrieved February 20, 2007.
- "About the Register," National Register of Historic Places, National Park Service. Retrieved April 4, 2007.
- Federal, State and Local Historic Districts, Toolbox, FAQ, National Park Service. Retrieved February 19, 2007.
- Whaley, Sean. "State adds Goldfield to historic places registry," *Las Vegas Review-Journal*, December 24, 2005. Retrieved April 4, 2007.
- Kreyling, Christine. "Something Old, Something New," *Planning*; August/September 2006, Vol. 72 Issue 8, p34-39, 6p. Retrieved April 4, 2007.
- Nicholson, Scott. "Commissioners Address Alcohol Sales In Valle Crucis," *The Mountain Times*, August 5, 2004. Retrieved April 4, 2007.
- Bringing Preservation Home, Working on the Past in Local Historic Districts, National Park Service. Retrieved February 19, 2007.
- "Local laws as neighborhood guardians," Working on the Past in Local Historic Districts (Section B), National Park Service. Retrieved October 5, 2009.
- Miller, Julia. "Providing for Economic Hardship Relief in the Regulation of Historic Properties." *Preservation Law Reporter* 15 PLR 1135, no. 1996
- Early Models Archived 2007-02-05 at the Wayback Machine., Working on the Past in Local Historic Districts, National Park Service. Retrieved February 20, 2007.
- Brown, Kay. "Old Savannah," *Chicago Defender*, November 17, 1973, p.22, col.3. Retrieved April 4, 2007.

استراتژی های بازیابی انطباقی برای بناهای میراثی؛ یک رویکرد جامع

چکیده

ساختمان های میراثی از لحاظ انتقال هویت فرهنگی برای نسل های آینده بسیار مهم اند. ساختمان های میراثی دیگر نمی توانند با کارکردهای اصلی و اولیه خود عمل کنند. بنابراین پیشنهاد برای حفظ اهمیت ساختمان های میراثی اجتناب ناپذیر است. هدف تحقیق ارائه یک بررسی جامع از عوامل موثر بر تصمیم سازی "بازیابی انطباقی" و توسعه یک مدل جامع برای استفاده مجدد از ساختمان های میراثی است. در ابتدا داده های بر اساس پیمایش در مباحث نظری و ادبیات تحقیق و تحلیل محتوا جمع آوری شده و در پایان مدل پیشنهادی بر اساس نتایج حاصل شده است. از این مدل می توان برای ارائه استراتژی های بازیابی انطباقی برای ساختمان های میراثی رها شده و استفاده نشده استفاده کرد. از سوی دیگر می توان از این مدل برای ارزیابی مناسب بودن استفاده جدید از بناهای میراثی و تعیین مشکلات و چالش ها در تصمیم گیری استفاده کرد. به منظور تصمیم گیری در مورد استراتژی بازیابی انطباقی برای ساختمان های میراثی، باید همه عوامل تاثیرگذار را به طور کلی در نظر گرفت. این مدل یک رویکرد کیفی را پیشنهاد می کند و استراتژی های استفاده مجدد سازگار با توجه به تصمیم گیرندگان و مسائل مربوط به سیاست ارائه می دهد.

واژگان کلیدی: حفاظت، ساختمان های میراثی، استراتژی های بازیابی مجدد، تصمیم گیری، سازگاری

Adaptive reuse strategies for heritage buildings: A holistic approach

- Damla Mısırlısoya, Ka' gan Günc
- Eastern Mediterranean University, Faculty of Architecture, Famagusta/Cyprus, via Mersin 10, Turkey

Abstract

Heritage buildings are crucial in terms of transferring the cultural identity for further generations. Where heritage buildings can no longer function with its original use, proposing a new function is inevitable in order to preserve the significance of the heritage building. The purpose of the research is to provide a comprehensive review of the factors affecting adaptive reuse decision-making and to develop a holistic model for adaptive reuse strategies for heritage buildings. Firstly, the data has been collected through literature survey and content analysis. Then, selected adaptive reuse examples have been investigated in the light of the defined factors. At the end, the model proposal has been developed according to the results. The model can be used to propose adaptive reuse strategies for the abandoned or disused heritage buildings. On the other hand, it can be used to evaluate the appropriateness of the new use for re-functioned heritage buildings and to define the problems in the decision-making. In order to decide the most appropriate adaptive reuse strategy for the heritage buildings all the factors must be taken into consideration holistically. The model proposes a qualitative approach and the adaptive reuse strategies can be developed according to the decision makers and policy issues of the related context.

Keywords: Architectural conservation Heritage buildings Adaptive reuse strategies Decision-making Sustainability

۱) مقدمه و اهداف تحقیق

ساختمان های میراثی هائز اهمیت بسیاری هستند چراکه نمایانگر ادوار گذشته اند و به ما تصویر کلی از دوره های پیشین را ارائه می کنند. ساختمان های میراثی به جای اینکه تخریب شوند، باید مورد حفاظت و توجه قرار بگیرند چراکه نشانگر سبک زندگی مردم و فرهنگ دوره ی خاصی از تاریخ هستند. حفظ و نگهداری از ساختمان های میراثی و ایجاد کاربری جدید برای آنها با در نظر گرفتن موقعیت، اندازه و ظرفیتشان می تواند به نسل های آینده در شناخت اینکه از کجا آمده اند، کمک های فراوانی کند.

اگر عمر ساختمان طولانی تر از کاربری آن است، استفاده ی مجدد و تطبیقی از آن همراه با یک کاربری جدید لازم و ضروری است. با این وجود، پیشنهاد کاربری جدید باید از لحاظ حفظ اهمیت فرهنگی از این اثر تاریخی مناسب باشد. هنگامیکه ساختمان های میراثی برای کاربری های متفاوت در نظر گرفته می شوند، این کاربری جدید و تغییرات دیگر باید حافظ اصالت و ویژگی های خاص معماری آنها باشند تا به این ترتیب واسطه ای برای انتقال اطلاعات اشتباه به نسل های بعدی نشوند.

با استناد به تاریخ، ساختمان های متعددی برای کاربری های مختلف مورد استفاده قرار گرفته اند. اما امروزه مردم نسبت به محیط زیست حساس تر و آگاه تر اند، بنابراین انتخاب استفاده ی جدید برای ساختمان های میراثی باید با دقتی بیشتر و حرفه ای تر انجام شود. استفاده ی تطبیقی، چالش های دشواری را برای طراحان با خود به همراه می آورد. تغییر در کاربری ساختمان ها، مقررات جدید و شرایط نظارتی جدیدی را به دنبال دارد. تصمیم گیری در مورد استفاده ی جدید از یک ساختمان میراثی، یک مسئله ی دشوار در روند تصمیم گیری است، چراکه عوامل زیادی در این روند دخیلو هائز اهمیت اند. یافتن مناسب ترین کاربری در این زمینه، بزای حفظ اهمیت فرهنگی ساختمان میراثی، مهم و ضروری است. در واقع تمام عوامل باید در روند تصمیم گیری مورد توجه قرار بگیرند تا با در نظر گرفتن ابعاد مختلف استفاده ی مجدد و تطبیقی، مناسب ترین کاربری را برای ساختمان ها بیابیم.

یک سازگاری و انطباق موفقیت آمیز، آن انطباقی است که ساختمان موجود و زمینه ی تاریخی آن را محترم شمارد و یک لایه ی معاصر به ساختمان میراثی اضافه کند؛ تا اینکه بخواهد ویژگی تاریخی آن را به کلی از بین ببرد. استفاده ی مجدد و تطبیقی از

یک ساختمان میراثی، روندی چالش برانگیز است، چراکه ارزش های میراثی، ویژگی های فیزیکی و ظرفیت ساختمان میراثی باید به شکلی جامع و کامل تجزیه و تحلیل شود.

مشکل اصلی موجود در پروژه های استفاده مجدد و تطبیقی، تصمیم گیری تصادفی در خصوص کاربری جدید برای یک ساختمان میراثی، بدون تجزیه و تحلیل عمیق آن است. تصمیم گیری در خصوص استفاده ی جدید، باید بر اساس یک روش تحلیلی و علمی انجام شود تا مناسبترین استراتژی برای پروژه ی استفاده ی مجدد و تطبیقی به دست آید. در غیر این صورت ممکن است ساختمان های میراثی، به دلیل مشکلات اقتصادی و اجتماعی پس از مدتی رها شوند، یا استفاده ی جدید به اصالت آنها آسیب جدی وارد کند. بودجه ی زیادی به حفاظت از ساختمان های میراثی اختصاص یافته است، بنابراین برای یک پروژه استفاده مجدد و تطبیقی موفق، ساختمان های میراثی می بایست از نظر اقتصادی، اجتماعی و فیزیکی پایدار باشند. متأسفانه روش واضح و روشنی برای تصمیم گیری در خصوص استفاده ی مجدد و تطبیقی از ساختمان های میراثی وجود ندارد. تصمیمات، بیشتر بر روی جنبه های محیط زیستی، فیزیکی و کاربردی ساختمان های میراثی تاکید دارند و از جنبه های اقتصادی و فرهنگی ساختمان های میراثی حمایت کمتری می کنند.

بر این اساس، این تحقیق بر روی ۲ هدف تمرکز می کند. اولین هدف عبارت است از ارائه یک بررسی جامع از عوامل موثر بر استفاده مجدد و تطبیقی از ساختمان های میراثی و شناسایی عوامل مربوط به روند تصمیم گیری. تحقیقات مربوط به زمینه ی استفاده مجدد و تطبیقی از ساختمان های میراثی، به منظور شناسایی عوامل موثر بر تصمیم گیری برای استفاده مجدد از این دست ساختمان ها مورد بررسی قرار گرفته اند. هدف دوم، ایجاد یک مدل جامع برای تعیین مناسب ترین کاربری برای ساختمان های میراثی، با توجه به عوامل شناسایی شده است. در واقع مدل، جهت توسعه ی استراتژی های استفاده مجدد و تطبیقی برای ساختمان های میراثی مورد استفاده قرار می گیرد و با توجه به عوامل شناسایی شده، پیشنهاد شده است.

این تحقیق، مدلی را برای توسعه ی استراتژی های استفاده مجدد و تطبیقی از ساختمان های میراثی که متروکه اند یا نادیده گرفته شده اند، ارائه می دهد. این مطالعه، رویکردی جامع برای شناسایی عوامل موثر بر تصمیم گیری درباره ی استفاده مجدد

و تطبیقی از ساختمان‌ها را ارائه می‌دهد. این مدل به تصمیم‌گیرندگان در یافتن مناسب‌ترین استراتژی برای استفاده از ساختمان‌های میراثی، با در نظر گرفتن تمام عوامل در کنار هم، به منظور دستیابی به پروژه‌های استفاده مجدد و تطبیقی موفق کمک می‌کند.

۲) روش

در وهله‌ی اول، داده‌ها از طریق مجموعه‌ای از اطلاعات مکتوب جمع‌آوری شده و در کنار آن، تجزیه و تحلیل محتوا برای شناسایی عوامل نیز به انجام رسیده است. همچنین با تجزیه و تحلیل این اطلاعات، عوامل موثر بر تصمیم‌گیری در خصوص کاربری مناسب برای استفاده مجدد از ساختمان‌های میراثی نیز مشخص شده‌اند. تحقیقات و مطالعات مربوط به هر یک از عوامل، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند و این عوامل نیز شناسایی شدند. در ادامه کار، نمونه‌های موفق از ساختمان‌های میراثی که مجدداً مورد استفاده قرار گرفته بودند، با توجه به عوامل تعریف شده مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند. ۱۶ ساختمان میراثی از کشور‌های مختلف که مجدداً مورد استفاده قرار گرفتند، به عنوان نمونه‌های مطالعات میدانی انتخاب شدند. مشاهدات از طریق بررسی سایت‌ها به انجام رسیده و روند تصمیم‌گیری در مورد ساختمان‌های میراثی، بر طبق عوامل تعریف شده مورد تحقیق قرار گرفته است. برای اطمینان از مشاهدات و تحقیقات، مصاحبه‌هایی با تصمیم‌گیرندگان پروژه‌های منتخب ترتیب داده شده است. در نهایت، مدل با توجه به عوامل مشخص شده و مذاکرات انجام شده پس از بررسی مطالعات میدانی، تکمیل و توسعه یافته است.

۳) بررسی اطلاعات موجود در خصوص استفاده مجدد از ساختمان‌های میراثی

ساختمان‌ها ممکن است به دلایل مختلفی دیگر مورد استفاده قرار نگیرند و اصطلاحاً از کار بیفتند. دلایلی مثل تغییر شیوه‌های صنعتی و اقتصادی، تغییرات جمعیتی، افزایش هزینه‌های حفظ و نگهداری و بیش از همه اینها، به این دلیل که آنها دیگر برای کاربری اصلی خود مناسب نیستند و کاربری جدیدی هم برای آنها در نظر گرفته نشده است. استفاده‌ی مجدد و تطبیقی در گذشته تنها به این دلیل اتفاق می‌افتاده است که تخریب و احداث

ساختمان‌های جدید مستلزم زمان، انرژی و هزینه‌ی بیشتری نسبت به استفاده‌ی مجدد از آنها بوده است، بنابراین نتیجه‌ی می‌گیریم که با پدیده جدیدی روبرو نیستیم. استفاده‌ی مجدد و تطبیقی در دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۹۰ به دنبال افزایش نگرانی‌ها در خصوص محیط زیست، مورد بحث و گفتگو قرار گرفت.

استراتژی‌های استفاده مجدد و تطبیقی به ارتقاء توسعه‌ی محیط زیست پایدار کمک می‌کند. از طرفی دیگر، حفاظت از معماری، تضمین‌کننده منافع اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی برای جوامع شهری است. بنابراین نقش حفاظت از معماری، از حفاظت به بخشی از بازسازی و پایداری شهری تغییر یافته است. استفاده مجدد و تطبیقی، مزایای اجتماعی را از طریق احیاء نقاط آشنا و بخشیدن زندگی جدید به ساختمان‌های میراثی، منافع محیط زیستی و اجتماعی را برای جوامع تضمین و همچنین به حفظ میراث ملی کمک‌های به‌سزایی می‌کند. امروزه جامعه نسبت به مسائل زیست‌محیطی آگاه‌تر و حساس‌تر است و تخریب ساختمان‌های میراثی به منزله‌ی پسماند‌های محیط زیستی و همچنین تخریب هویت ملی، میراث فرهنگی و ارزش‌های اجتماعی-اقتصادی است.

از اواسط قرن ۹ تا به امروز، این باور گسترش یافت که ساختمان‌های میراثی، با ارزش و گرانبها هستند و باید حفظ و نگهداری شوند. ساختمان‌های میراثی، نماد‌های فرهنگی و میراثی یک کشور محسوب می‌شوند، بنابراین نقش مرکزی و کلیدی در زندگی فردی و اجتماعی ایفا می‌کنند. استفاده مجدد و تطبیقی از ساختمان‌ها در همه محیط‌ها، اقدامی رو به رشد است. افزایش عمر یک ساختمان از طریق استفاده مجدد و تطبیقی از آن، به کاهش مواد مصرفی، حمل و نقل، مصرف انرژی و آلودگی کمک به‌سزایی می‌کند. همچنین سهم قابل توجهی در ایجاد پایداری دارد. ۴ درصد از ساخت و سازها در اروپای مرکزی، استفاده مجدد و تطبیقی از ساختمان‌های تاریخی است، تا اینکه آنها را از بین ببرند و ساختمان‌های جدیدی بنا کنند.

تصمیم‌گیری در خصوص استفاده مجدد و تطبیقی، شامل مجموعه‌ای از ملاحظات و مواردی است که عبارتند از: موقعیت جغرافیایی، میراث، اموال معاری و روند بازار. برای استفاده مجدد، ابتدا باید الگوی تاریخی مورد تحقیق و بررسی قرار بگیرد و می‌بایست یک برنامه‌ی حفاظت با یک برنامه مدیریتی با یکدیگر هماهنگ و ادغام شوند. استفاده مجدد از ساختمان‌های میراثی،

روندی پیچیده است که شرکت کنندگان را ملزم می کند به درک روشنی از اینکه چگونه مناسب ترین آینده و برنامه ریزی را برای یک ساختمان در مکان و زمانی خاص تعیین کنند، برسند. استفاده مجدد و تطبیقی از ساختمان ها، می تواند آنها را به مکان هایی قابل دسترس تر و استفاده تری تبدیل کند، همچنین باعث ایجاد فضاهایی می شود که از پایداری بالایی برای زندگی برخوردار اند. موفق ترین پروژه های استفاده مجدد و تطبیقی، یک لایه معاصر به ساختمان اضافه می کند که برای آیندگان با ارزش است، همچنین باعث حفظ اهمیت ساختمان های میراثی شده و از آنها نگهداری می کند.

۴ تکمیل و توسعه مدل

ایجاد و توسعه ی مدل شامل ۲ بخش است: در ابتدا عوامل موثر بر تصمیم گیری در خصوص استفاده مجدد و تطبیقی از ساختمان ها مشخص شده اند. شایان ذکر است که عوامل زیادی بر روند تصمیم گیری در پروژه ای تصمیم گیری تاثیر می گذارند. تحقیقات مربوط به این زمینه مورد بررسی قرار گرفته اند و تجزیه و تحلیل محتوا به منظور شناسایی این عوامل نیز به انجام رسیده است. این عوامل در ۵ گروه دسته بندی شده اند که عبارتند از: اعضا و دست اندرکاران، تجزیه و تحلیل ساختمان مورد نظر: کاربری اصلی ساختمان و ویژگی فیزیکی، ارزش های میراثی، نیاز های منطقه، اقدامات در خصوص حفاظت، ظرفیت استفاده مجدد و تطبیقی از ساختمان، تغییرات کاربردی در مرحله دوم، ۱۶ نمونه از پروژه های موفقیت آمیز در زمینه استفاده مجدد از ساختمان های میراثی به عنوان نمونه انتخاب شدند تا از آنها برای شناخت عوامل موثر بر تصمیم گیری کمک بگیریم و سپس این مراحل را طی کنیم. این نمونه ها با مد نظر قرار دادن ۵ گروه دسته بندی بندی شده در بالا، به طور گسترده مورد بررسی قرار گرفته اند. پروژه های استفاده مجدد که در محیط های فرهنگی مختلفی قرار داشتند، از طریق سایت ها و از نظر عوامل موثر بر روند تصمیم گیری، به ترتیب مورد مشاهده و بررسی قرار گرفتند. همچنین این مشاهدات با انجام مصاحبه هایی با افرادی که در روند تصمیم گیری دخیل اند، همراه بود. در ادامه، این رویکرد با عوامل پیش بینی شده که بر روند تصمیم گیری موثر بودند، با یکدیگر مقایسه و سپس به مدل نهایی اعمال شدند.

۴-۱ شناسایی عوامل موثر بر تصمیم گیری در

خصوص استفاده مجدد و تطبیقی از ساختمان ها

متخصصان در جستجوی بهترین معیار های حفاظت و نگهداری از ساختمان های میراثی هستند، با این وجود این معیار ها تقریباً نامشخص و نامحدودند چراکه هر ساختمان میراثی، خود دارای شرایط ویژه ای است که همین امر، مشکلات آن با ساختمان های دیگر را متمایز می کند. بدلیل فقدان یک روش معین و ثابت، این مسئله تاثیر جدی بر ساختمان های میراثی دارد. ساختمانی که با تغییر کاربری، مجدداً از آن استفاده می شود، باید چه از نظر داخلی و چه از نظر خارجی ارزیابی شود و البته چنین ارزیابی ای باید به روشی جامع و کامل باشد.

عوامل متعددی وجود دارند که بر تصمیم گیری در خصوص استفاده مجدد و تطبیقی موثر هستند و برای دستیابی به یک پروژه ی موفق، می بایست به شکلی جامع و کامل مورد توجه قرار بگیرند. جنبه های مشخص شده، در واقع عواملی هستند که بر روند استفاده مجدد و تطبیقی تاثیر می گذارند. این عوامل از طریق تجزیه و تحلیل محتوا، از منبع مربوط به هر یک از عوامل به دست آمده اند و در حال حاضر مطالعاتی وجود دارند که بر روی موضوع روند تصمیم گیری درباره استفاده مجدد و تطبیقی کار می کنند؛ این مطالعات رویکرد جامع و عوامل یکپارچه ای را جهت اجرای موفقیت آمیز پروژه های استفاده مجدد و تطبیقی ارائه می دهند. پیش از همه، باید اعضای حاضر در تیم تصمیم گیری مشخص شوند. اعضای حاضر می توانند سهامدارانی باشند که در تصمیم گیری برای استفاده مجدد از ساختمان، ایفای نقش می کنند. این اعضا عبارتند از: کاربران، تهیه کنندگان، سرمایه گذاران و تنظیم کننده ها که درباره آنها در بخش بعدی توضیح خواهیم داد. به منظور یافتن مناسب ترین کاربری برای استفاده مجدد از ساختمان، دیدگاه همه اعضا باید در روند تصمیم گیری تعریف و مشخص شود.

در مرحله ی دوم، باید تجزیه و تحلیل ساختمان موجود به انجام برسد که شامل کاربری اصلی آن، ویژگی های فیزیکی، ظرفیت های استفاده مجدد و نیاز های منطقه است. کاربری اصلی ساختمان های میراثی و تاریخی که در زمره آن وجود دارد، مسائلی هستند که باید عمیقاً مورد سوال قرار بگیرند. در ادامه، ویژگی های فیزیکی ساختمان باید مورد بررسی قرار بگیرد. ساختمان باید به اندازه میراثی که از آن برخوردار است، تفسیر و

گردشگران مورد استفاده قرار می‌گیرند. علاوه بر این، برخی از آنها برنده‌ی جوایز معماری در دوره‌های مختلف شده‌اند.

با توجه به نتایج مربوط به مصاحبه‌ها با اعضای تیم، در برخی موارد ساختمان متروکی وجود دارد که کاربری خاصی برای آن وجود ندارد و مناسب‌ترین کاربری برای آن در نظر گرفته می‌شود. اما در برخی موارد مانند فروشگاه باستارد (Bastard) و موزه‌ی قرن بیستم، کاربری در زمینه‌ای خاصی وجود دارد و مناسب‌ترین ساختمان‌ها برای کاربری مورد نظر جستجو شده‌اند. یا به عنوان مورد سوم، ساختمانی وجود دارد که کاربری آن برگرفته از تاریخ آن ساختمان است. تغییر کاربری ساختمان به دلیل ارزش میراثی آن، رویکرد صحیحی نیست (مانند گالری‌های هنری بررا و امبروزیانا) در این موارد، ساختمان و انطباق با کارکرد اصلی همراه با رویکردی معاصر است که می‌تواند با کاربری‌های جایگزین پشتیبانی شود. این موضوع را می‌توان تحت ۳ عنوان خلاصه کرد: وجود ساختمان / عدم وجود کاربری، وجود ساختمان و کاربری باهم، وجود کاربری / عدم وجود ساختمان. ثانیاً، این قضیه در میان است که ساختمان میراثی در فهرست ثبت شده یا ثبت نشده است. هنگامیکه یک ساختمان میراثی در فهرست ثبت شده باشد، به این معنی است که حفظ، نگهداری و اعمال تغییرات در آن، تحت کنترل نهاد با یکسری درجه بندی خاصی قرار دارد. با این حال این نهادها می‌توانند از کشوری به کشور دیگر متفاوت باشند. به عنوان مثال، برخی از نمونه‌هایی که در بالا ذکر شد (مانند نگارخانه‌ی تیت مدرن، فروشگاه باستارد، کتاب فروشی رستم و آسیاب روغن زیتون مصطفی ملاحلیل) از جمله ساختمان‌های ثبت نشده هستند. اما گرچه این بناها در فهرست ثبت نشده‌اند، اما اصالت ساختمان میراثی به کلی حفظ شده است. هنگامیکه ساختمان میراثی به ثبت می‌رسد، مقررات مربوط به آن، در روند تصمیم‌گیری از اهمیت بالایی برخوردار است. تهیه‌کننده باید از مقررات تعیین شده بوسیله‌ی برنامه ریزی و نهاد‌های محلی پیروی کند. هنگامیکه ساختمان میراثی فهرست نشده باشد، همچنان مدل قابل اجراست و تهیه‌کننده باید اهمیت فرهنگی ساختمان میراثی را محترم بشمارد. مدل پیشنهادی می‌تواند برای هر دو دسته اعمال شود اما تنها تفاوتی که بر روی استراتژی استفاده مجدد و تطبیقی و توسعه‌ی پروژه تاثیر گذار است، همان مقرراتی است که توسط نهاد‌هایی که مسئول حفاظت از ساختمان‌های میراثی هستند، وضع شده‌اند.

بررسی شود. همچنین نیازهای منطقه باید توسط مصاحبه‌ها و پرسش‌نامه‌هایی که تهیه می‌کنیم، مورد بررسی قرار بگیرد. تصمیم‌گیری برای کاربری جدید با توجه به نیازهای منطقه از لحاظ عمر پروژه، هائز اهمیت است.

در مرحله‌ی سوم، باید اقدامات حفاظتی انجام شود. این اقدامات در ۴ دسته طبقه بندی شده‌اند: فاز اول شامل اندازه‌گیری فوری ساختمان است. در این مرحله هیچ بازسازی صورت نمی‌گیرد. فاز دوم شامل بازسازی کامل ساختمان و تکمیل قطعات گمشده است. فاز سوم شامل پیشنهادات برای اضافه کردن بخش‌های جدید و بازسازی ساختمان است. همچنین این امکان وجود دارد که ترکیبی از ۲ یا ۳ فاز با یکدیگر وجود داشته باشد. چهارم، ظرفیت استفاده مجدد و تطبیقی از معماری برای کاربری جدید باید مورد ارزیابی قرار بگیرد. این ظرفیت‌ها تحت ۷ عنوان دسته بندی شده‌اند که عبارتند از: فیزیکی، اقتصادی، کاربری، محیط زیستی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی. در نهایت باید در مورد تغییرات کاربری ساختمان و نوع استفاده جدید تصمیم‌گیری شود. ساختمان باید بسته به هر یک از عوامل تعریف و تفسیر شود تا مناسب‌ترین استراتژی، برای یک ساختمان میراثی به دست بیاید.

۲-۴) بررسی نمونه‌های استفاده جدید و تطبیقی در محیط‌های فرهنگی مختلف

نمونه‌های استفاده جدید و تطبیقی منتخب، به منظور کمک به شناسایی عوامل ایجاد و توسعه‌ی مدل مورد بررسی قرار گرفته‌اند. محدودیت‌های خاصی در انتخاب نمونه‌ها وجود دارد:

- همه نمونه‌هایی هستند که توسط نویسندگان بازدید شده‌اند و در شهرهای مختلفی قرار دارند؛
 - همه آنها بر طبق تنوع کاربری اصلی و کاربری جدید انتخاب شده‌اند؛
 - مطالعات موردی انتخاب شده متعلق به دوره‌های تاریخی مختلفی هستند و در مقیاس‌های متفاوتی وجود دارند؛
 - حداقل یک نمونه از هر طبقه بندی اصلی وجود دارد (مسکونی، صنعتی، تجاری، مذهبی، نظامی، کشاورزی، دولتی، فرهنگی، آموزشی، بهداشتی و اداری).
- موفقیت نمونه‌ها، مطابق پایداری آنها مورد سوال قرار گرفته است. نمونه‌های انتخاب شده، از لحاظ اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی پایدار هستند و در واقع در زمینه‌ی فردی، اموال باارزش و زنده‌ای هستند که بوسیله‌ی جامعه‌ی محلی و

سوم، پس از تصمیم گیری نهایی، باید یک برنامه ی مدیریتی به منظور استفاده از ساختمان در آینده تهیه و تنظیم شود. پایداری اقتصادی سازه ی میراثی جهت حفظ آن در آینده بسیار مهم است، در غیر این صورت پروژه ی استفاده مجدد و تطبیقی با شکست مواجه خواهد شد و ساختمان دوباره به سازه ای متروکه تبدیل می شود.

این عوامل کلی که در تحقیق و بررسی نمونه های انتخاب شده، مشخص شدند، در توسعه مدل پیشنهادی مورد استفاده قرار گرفتند. به منظور پیدا کردن مناسب ترین استراتژی برای ساختمان های میراثی، همه عوامل باید باهم مد نظر قرار بگیرند. در ادامه تصمیم گیری می بایست بر اساس نتایج انجام شود.

۳-۴) مدل پیشنهادی

در واقع مدل، مرحله ای که باید در روند تصمیم گیری در خصوص استفاده ی مجدد و تطبیقی از ساختمان های میراثی طی شوند را ارائه می کند. این مدل می تواند در مورد هر ساختمان میراثی ای به کار گرفته شود، چه ساختمان میراثی متروکه و چه آنهایی که از آنان به درستی استفاده نشده است. در این مطالعه ساختمان میراثی، به عنوان اصطلاحی به کار برده شده است که در بردارنده ی میراث معماری با ارزش های میراثی خاص، از جمله ساختمان های میراثی صنعتی و معماری که متعلق به دوره ی مدرنیسم هستند، می باشد.

این مدل بر اساس نمونه های موجود در اروپا ایجاد شده است و رویکرد های استفاده مجدد و تطبیقی در زمینه های دیگر با توجه به سیاست ها و برنامه ریزی ها ممکن است تفاوت باشد. با این وجود، مدل پیشنهادی می تواند منطبق باشد و برای توسعه ی استراتژی های استفاده مجدد و تطبیقی در خصوص ساختمان ها مورد استفاده قرار بگیرد. البته همه ی اینها، با توجه به سیاست ها و برنامه ریزی های مربوط به محل مربوطه امکان پذیر است. این مدل می تواند برای پیشنهاد استراتژی های ساختمان های میراثی مورد استفاده قرار بگیرد. همچنین از آن می توان برای ارزیابی میزان مناسب بودن کاربری جدید ساختمان میراثی بهره برد؛ ساختمان هایی که پروژه ی استفاده مجدد و تطبیقی برای آنها موفقیت آمیز نبوده؛ همچنین جهت شناسایی مشکلات موجود در روند تصمیم گیری می توان از آن استفاده کرد. پنج مرحله وجود دارد که باید از وضعیت کنونی ساختمان میراثی تا مرحله ی اجرای استراتژی های جدید انجام شوند. درباره ی مراحل و

زیرمجموعه ها بر اساس تحقیقات انجام شده بر روی اطلاعات مکتوب و بررسی نمونه های استفاده مجدد و تطبیقی، تصمیم گیری شده است. این مدل رویکردی کیفی پیشنهاد می دهد. با این حال، تصمیم نهایی به متغیر هایی مانند تصمیم گیرندگان، اعضای تیم، زمینه ی ساختمان میراثی، سیاست ها و مسائل مربوطه بستگی دارد. تصمیم نهایی را می توان با توجه به این متغیر ها اتخاذ کرد.

با توجه به تحقیقات در بخش ۲،۴، سه نوع پروژه ی استفاده مجدد و تطبیقی وجود دارد. گزینه ی اول، یک ساختمان رها شده یا متروکه است و کاربری جدیدی برای آن جستجو می شود؛ در گزینه ی دوم، ساختمان و نوع کاربری آن مشخص است اما برخی از کاربری های جایگزین در حال جستجو هستند تا کاربری فعلی را پشتیبانی کند. و آخرین گزینه، یک کاربری و ساختمان مناسب برای آن وجود دارد. برای دسته ی آخر، ابتدا باید ساختمان مناسب را انتخاب و سپس مدل اعمال شود. سپس باید بررسی شود که آیا ساختمان توسط نهاد های مسئول به ثبت رسیده است یا خیر. هیچ تغییری برای اعمال مدل برای ساختمان های ثبت شده یا ثبت نشده وجود ندارد؛ تنها تفاوتی که در این بین وجود دارد این است که برای ساختمان های ثبت شده، این مقررات هستند که شاخص تصمیم گیری اند. پس از همه، هر یک از مراحل باید یک به یک طبق توضیحات زیر اعمال شوند:

۴،۳،۱) تعریف اعضا

مرحله اول مربوط به اعضای حاضر در روند تصمیم گیری است. همانطور که گفته شد، اعضای تیم را می توان به عنوان سرمایه گذارانی تعریف کرد که در روند تصمیم گیری شرکت دارند و بر روی تصمیم در خصوص استفاده ی مجدد تاثیر گذارند. این اعضا در ۴ گروه دسته بندی شده اند: کاربران، تهیه کنندگان، سرمایه گذاران و ناظران. در روند تصمیم گیری، اعضای پروژه باید مشخص شوند چراکه می توانند از پروژه ای به پروژه ی دیگر تغییر کنند. پس از مشخص شدن این افراد، مصاحبه هایی با آنها انجام می شود.

سرمایه گذار می تواند یک مالک خصوصی، شرکت، مستاجر، شهرداری و سازمان های تامین مالی باشد. کاربران می توانند به ۲ گروه کاربران اصلی و کاربران محتوایی تقسیم شوند. مشارکت کاربران در روند تصمیم گیری هائز اهمیت بسیاری است، با این

وجود در بیشتر پروژه های استفاده مجدد، نادیده گرفته می شوند. کاربران اصلی، همان کاربران ساختمان با کاربری اولیه آن هستند، با این وجود امکان ندارد که آنها را در ساختمان های قدیمی تر ببینیم. اگر هنوز هم ایندسته کاربران وجود دارند، مشارکت آنها قطعاً باید اعمال شود. کاربران محتوایی، همان سهامداران فعلی منطقه و همچنین کاربران احتمالی ساختمان هستند. باید با کاربران پرسش ها و مصاحبه هایی انجام شود و نظرات و پیشنهادات آنها را در خصوص استفاده از ساختمان مربوطه در آینده مورد سوال قرار بگیرد.

تهیه کنندگان همان افرادی هستند که در آماده سازی، حفظ و نگهداری ساختمان دخیل اند. این افراد می توانند از پروژه ای به پروژه ای دیگر تغییر کنند و شامل معمار، طراح، مهندس، کارشناس بازسازی و ترمیم و متخصص باشد. با این حال در بیشتر موارد، سرمایه گذاران پس از تصمیم گیری در خصوص استفاده جدید از ساختمان، تهیه کنندگان را استخدام می کنند. با وجود این، به این خاطر که آنها متخصص در این زمینه هستند، باید نظرات آنها پرسیده شود.

قانون گذاران شامل نهاد های محلی و برنامه ریزی می شود. این نهاد ها می توانند دولت، شهرداری یا اداراتی باشند که با موضوع حفاظت از بناهای تاریخی سر و کار دارند. اینها مقاماتی هستند که مقررات مربوط به پروژه های حفاظت و بازسازی را تنظیم و تصویب می کنند و همچنین قبل از اجرا و کنترل پروژه، آن را تایید می کنند. نام و مسئولیت این مقام ها از کشوری به کشور دیگر تغییر می کند. مشارکت قانون گذاران در روند تصمیم گیری، به منظور پیش بینی تغییرات غیر ضروری برای ساختمان های میراثی، هائز اهمیت است.

هنگامیکه اعضای تیم تصمیم گیری مربوط به مثال های ذکر شده در بالا، مورد بررسی قرار گرفتند، مشخص شد که در تمام نمونه ها، کاربران هیچ مشارکتی در روند تصمیم گیری نداشته اند. تنها برای پروژه ی فروشگاه باستارد، تهیه کننده (معمار) نقش مهمی در روند تصمیم گیری ایفا کرده است. از سوی دیگر، برای تمام ساختمان های میراثی، سرمایه گذار، اصلی ترین تصمیم گیرنده است و در برخی نمونه ها (برای ساختمان های ثبت شده) قانون گذاران از دیگر تصمیم گیرندگان مهم هستند.

۲،۳،۴ تجزیه و تحلیل سازه های موجود

مرحله ی دوم، تجزیه و تحلیل و بررسی ساختمان موجود است که شامل شناسایی کاربران اصلی، میراث معماری، ویژگی های فیزیکی آن، ارزش های میراثی و نیاز های منطقه است. شناسایی کاربری اصلی از نظر تصمیم گیری مناسب هائز اهمیت است. طبقه بندی کارکردی ساختمان های میراثی در ۱۱ عنوان زیر خلاصه شده است که عبارتند از: ساختمان های مسکونی، صنعتی، تجاری، مذهبی، نظامی، کشاورزی، دولتی، فرهنگی، آموزشی، بهداشتی و اداری. تجزیه و تحلیل ویژگی های معماری ساختمان میراثی برای پیدا کردن مناسب ترین استفاده از آن، مهم و ضروری است که شامل موقعیت جغرافیایی، ابعاد فیزیکی، سیستم ساختمانی و سازه ای و موقعیت عناصر ساختمانی، تکنیک های ساخت و ساز و مواد، تعداد طبقات و سبک و دوره ی مربوطه، شرایط فیزیکی، فضایی، نمای ساختمان و نور طبیعی آن است. همه ی این عوامل باید پیش از تصمیم گیری در خصوص کاربری جدید برای ساختمان، عمیقاً مورد تجزیه و تحلیل قرار بگیرند.

شناسایی ارزش های میراثی ساختمان، از دیگر عوامل مهم در تصمیم گیری است که مستقیماً روی روند تصمیم گیری در خصوص کاربری جدید برای ساختمان تاثیر می گذارد. در نهایت، نیاز های منطقه باید مشخص شوند تا به مناسب ترین کاربری برای ساختمان دست یابیم. ساختمان های میراثی نباید به تنهایی مورد بررسی قرار بگیرند، بلکه باید آنها را نسبت به کل منطقه مورد بررسی قرار داد.

۳،۳،۴ مرحله ۳، تصمیم گیری در مورد اقدامات حفاظتی

در مرحله ی سوم، تغییرات لازم که باید در ساختمان های میراثی اعمال شوند، مشخص می شوند. این مرحله به عنوان گام سوم تعریف شده است چراکه باید پس از تجزیه و تحلیل ساختمان موجود مشخص شود و اینکه این عاملی است که در مراحل بعدی بر روی تصمیم گیری تاثیر می گذارد. مشاهده ی وضعیت فیزیکی موجود در ساختمان نیز به طور مستقیم بر تصمیم گیری در خصوص کاربری جدید تاثیر گذار است.

ساختمان های میراثی می توانند از آن دسته ساختمان هایی باشند که رها شده اند یا با استفاده از اقدامات تعمیر و نوسازی دوباره مورد استفاده قرار بگیرند، می تواند این اتفاق بیافتد که فقط بخشی از آن، که نیاز به ترمیم و بازسازی دارد تخریب شود، همچنین می تواند یک ساختمان ویران شده باشد که نیاز

به بازسازی و اضافه کردن بخش های جدید دارد و تمام این ملاحظات به طور مستقیم بر تصمیم گیری در خصوص کاربری جدید تاثیر می گذارند، بنابراین باید مورد توجه قرار بگیرند و تصمیم گیری های لازم با توجه به تغییرات ساختمان باید از ابتدای فرآیند آغاز کار انجام شوند.

۴،۳،۴) مرحله ۴، تعریف ظرفیت های استفاده مجدد و تطبیقی مرحله ۴، چهارم، شناسایی ظرفیت های استفاده مجدد و تطبیقی ساختمان های میراثی است. ظرفیت های استفاده مجدد، به معنی شناخت مزایای واقعی است، آن هم زمانیکه استفاده ی مجدد از ساختمان میراثی به مرحله ی اجرا برسد. شناسایی ظرفیت ساختمان، از لحاظ دستیابی به مناسبترین استراتژی های ساختمان برای استفاده ی مجدد و پایدار از ساختمان هائز اهمیت است. این ظرفیت ها را می توان به این شکل تعریف کرد: ظرفیت های فیزیکی، اقتصادی، کاربری، زیست محیطی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی.

۵،۳،۴) مرحله ۵، تصمیم گیری در خصوص کاربری جدید و احتمالی

پس از ارزیابی تمام مراحل تر روند تصمیم گیری، باید تصمیمات در مورد استراتژی های استفاده مجدد اتخاذ شوند. ۳ گزینه به عنوان جایگزین های استفاده جدید برای یک پروژه تطبیقی وجود دارد: اولین گزینه استفاده از ساختمان با کاربری اصلی خودش همراه با اعمال تغییرات لازم برای سازگاری آن با نیاز های امروز است. این رویکرد زمانی انتخاب می شود که تمام ارزش های میراثی یک ساختمان بسیار مهم اندو تغییر کاربری ممکن است به قیمت خدشه زدن به اصالت ساختمان میراثی تمام شود. دومین رویکرد، استفاده از ساختمان با ۲ کاربری اصلی و جدید آن است. در این رویکرد، کارکرد اصلی ساختمان به همان شکل قبلی و توسط کاربری های اضافه شده برای افزایش پایداری ساختمان، پشتیبانی می شود. و سومین رویکرد، استفاده از ساختمان با یک کاربری کاملاً جدید است. با این حال، این استراتژی نمی تواند برای تمام انواع ساختمان های میراثی اعمال شود چراکه این کار بستگی به ارزش های میراثی ساختمان دارد. اگر ساختمان یک ساختمان ثبت شده باشد، نهاد های خاصی این تغییرات را زیر نظر می گیرند و کنترل خواهند کرد. به ویژه برای ساختمان های مذهبی، این استراتژی در برخی مواقع به علت منع مقرراتی قابل استفاده نیست.

پس از تصمیم نهایی در مورد استفاده جدید، به عنوان گام نهایی، باید یک برنامه ی مدیریتی بوسیله کارشناسان تهیه و تنظیم شود. در بسیاری از پروژه ها، مشکلاتی در خصوص رویکرد های مدیریتی نسبت به ساختمان های میراثی وجود دارد. ساختمان های محافظت شده باید منافع خود را برای کارهای تعمیر و بازسازی در آینده تامین کنند. در زمینه ی وجود برنامه های مدیریتی درست و استراتژی های پایدار فقدان زیادی وجود دارد. با این همه، هدف اصلی باید حفظ ارزش ها و اصالت ساختمان و محتوای آن باشد. با این حال؛ پایداری اقتصادی این ساختمان برای آینده ی سازه بسیار مهم است.

۵) بحث و پیشنهادات با توجه به استفاده از مدل

تصمیم در خصوص استفاده ی جدید برای ساختمان میراثی و دیگر عواملی که در مراحل قبل توضیح دادیم، باید همگی با هم مورد توجه و بررسی قرار بگیرند. مدل نشاندهنده ی مراحل گام هایی است که باید در مرحله ی تصمیم گیری دنبال شوند. با این حال، این یک مدل یک طرفه نیست. در صورت لزوم، باید به مراحل قبلی برگشت و مراحل بعدی باید قبل از تصمیم گیری دوباره ارزیابی شوند. در حقیقت همه عوامل باید مورد توجه قرار بگیرند، سپس استراتژی ها توسعه می یابند و تکمیل می شوند و پیشنهادات برای استفاده از ساختمان میراثی در آینده به دست می آیند. یکی از بزرگترین اشتباهات در پروسه ی استفاده مجدد از ساختمان های میراثی در حین عملیات، اعمال تمامی اقدامات لازم برای حفظ و نگهداری جهت پایان دادن به تغییرات و سپس تصمیم گیری در خصوص استفاده ی جدید است. این امر می تواند به تغییرات ناخواسته توسط کاربران و افزودن بخش های جدید به آن، برای سازگار کردن ساختمان با نیاز های زمانه بیانجامد.

از سوی دیگر، مشارکت کاربران در تصمیم گیری یکی از مهمترین موضوعات این پروژه است. کاربران اصلی و محتوایی، کاربران بالقوه ساختمان هستند، اما آنها در بیشتر پروژه ها نادیده گرفته می شوند. انتظارات و نیازهای بازدیدکنندگان باید قبل از تصمیم گیری نهایی تعریف و مشخص شوند. مشارکت کاربران در تصمیم گیری باعث دستیابی به استراتژی های بهتری برای آینده ساختمان خواهد شد.

این مدل ۲ هدف دارد: این مدل می تواند برای ارزیابی میزان مناسب بودن ساختمان میراثی که مجدداً از آن استفاده می شود

مورد استفاده قرار بگیرد، و همچنین می توان از آن برای مشخص کردن مشکلات موجود در روند تصمیم گیری بهره برد. هدف دوم این مدل، پیشنهاد استراتژی های جدید برای ساختمان های میراثی و متروکه است که قصد بخشیدن زندگی جدید به آنها داریم. این مدل را می توان برای مطالعات موردی مختلف و جهت تصمیم گیری مناسب استفاده کنیم.

پیشنهادات جدید برای استفاده از ساختمان های میراثی در آینده نباید تنها بر یک گروه از کاربری ها تمرکز کند. ممکن است کاربری های متنوعی برای پیشنهادات جدید وجود داشته باشد که باید بر طبق مدل پیشنهادی در مورد آنها تصمیم گرفت.

تصمیم گیری در خصوص گزینه های استفاده جدید به طور مستقیم به تصمیم گیرندگان مربوط می شود. این تصمیم گیرندگان می توانند سهامداران ساختمان باشند که جزو اعضای تیم تصمیم گیری هستند. این اعضا می توانند گرد هم جمع شوند، مدل را اعمال کنند، در مورد استراتژی های جدید بحث و گفت و گو کنند یا به عنوان گزینه ی دوم، یک کارشناس می تواند برای اعمال مدل برای ساختمان میراثی استخدام شود. تصمیم نهایی باید بوسیله ی اعضا و با توجه به پیشنهاداتی که توسط کارشناس تصمیم گیری ارائه می شود، اتخاذ شود.

این مدل برای تمام موفیت های جغرافیایی و ساختمان های میراثی مختلف مناسب است. این کار به کارشناسان در زمینه کار حرفه ای و آکادمیک کمک می کند. این مدل می تواند به وسیله ی معماران، طراحان، مهندسان، برنامه ریزان شهری و کارشناسان بازسازی در زمینه ی حرفه ای و در توسعه ی استراتژی های پروژه های استفاده مجدد و تطبیقی مورد استفاده قرار بگیرد. از سوی دیگر می توان از آن در توسعه ی مطالعه در تحقیقات بیشتر بهره برد.

۶ نتیجه گیری

در دهه گذشته، پایداری یکی از موضوعات مورد بحث در معماری و برنامه ریزی شهری است. استفاده تطبیقی از ساختمان های موجود یکی از جنبه های محیط زیست پایدار می باشد. انطباق میراث پایدار نیز به پایداری معماری و شهرها کمک خواهد کرد. استفاده مجدد و تطبیقی از ساختمان های میراثی فرآیندی چالش برانگیز است زیرا عوامل بسیاری وجود دارد که با رویکرد مرتبط اند. در حالی که کارکردهای جدیدی را برای ساختمان های

میراثی در نظر میگیریم، باید سازه ی موجود را عمیقاً تجزیه و تحلیل کنیم. نه تنها کافی است که ساختمان را به صورت فیزیکی حفظ کنیم، بلکه اصالت ساختمان ها باید با ارائه کاربری و کاربران مناسب حفظ شود.

این مقاله یک روش جامع برای توسعه استراتژی های استفاده مجدد و تطبیقی برای ساختمان های میراثی ارائه می دهد. همچنین این تحقیق بررسی جامعی در مورد مسائل استفاده مجدد و تطبیقی از ساختمان ها و عوامل موثر بر تصمیم گیری را ارائه می دهد. پیشنهاد یک مدل جهانی است که می تواند به ساختمان میراثی در هر زمینه ای اعمال شود. این مدل برای تمام انواع ساختمان های میراثی (از جمله ساختمان های صنعتی یا میراث صنعتی که متعلق به دوره مدرنیسم است) توسعه یافته است، که متروکه اند و یا از آنها به درستی استفاده نشده است.

باید در فرایند تصمیم گیری، تجزیه و تحلیل های عمیقی برای یافتن مناسب ترین کاربری برای ساختمان ها، با توجه به جنبه های استفاده مجدد و تطبیقی در ابعاد مختلف انجام شود. مهم است که ساختمان های میراثی را در شمار دارایی های زنده قرار دهیم، و نه اینکه آنها را به عنوان تکه سنگ هایی که یکی پس از دیگری در بالای یکدیگر قرار دارد و باید حفظ شوند، بیانگاریم. همچنین باید اهمیت و معنای ساختمان های میراثی را در ترکیب با جنبه های فیزیکی آن در نظر بگیریم.

برای اثبات موفقیت یک پروژه استفاده مجدد و تطبیقی از ساختمان میراثی، کافی نیست که پروژه را تنها با توجه اصول حفاظتی ارزیابی کنیم. یک طرح مدیریتی نیز باید برای انطباق ساختمان های میراثی پایدار آماده شود. یک پروژه استفاده مجدد و تطبیقی باید از لحاظ اقتصادی نیز پایدار باشد. اگر تهدیدی علیه اهمیت تغییرات کاربری سازه ی میراثی وجود نداشته باشد، باید با توجه به نیازهای منطقه مورد حمایت قرار گیرد.

استفاده مجدد و تطبیقی از ساختمان های میراثی به ارتقاء پایداری محیط زیست با استفاده از ساختمان های موجود کمک می کند. از سوی دیگر، حفاظت از هویت فرهنگی را از طریق حفاظت و نگهداری از ساختمان های میراثی و بخشیدن زندگی جدید به آنها تضمین می کند. این تحقیق در زمینه استفاده مجدد و تطبیقی از ساختمان های میراثی کمک خواهد کرد و انتظار می رود که به تحقق پروژه های استفاده مجدد و تطبیقی از ساختمان های میراثی کمک های بسزائی کند.

معرفی پروژه‌های بافت تاریخی تهران^۱

نویسنده

• ابوالفتح شادمهری

۱- طرح ساماندهی، بهسازی و نوسازی خیابان لاله‌زار (حدفاصل خیابان انقلاب تا خیابان جمهوری) و تهیه طرح اجرایی آن

اهداف: معرفی محور لاله‌زار به عنوان یکی از محورهای اصلی تاریخی/فرهنگی/تفریحی تهران قدیم، تبدیل محور لاله‌زار به مرکز منطقه‌های فرهنگ و هویت تاریخی، برقراری پیوند میان محوره‌های تاریخی تهران قدیم، تقویت استعدادها و توانایی‌های محلی (عملکرد/ معماری/سابقه ذهنی) در استفاده و توسعه عملکردهای هویت‌مند، استفاده از الگوهای معماری ایرانی و ساماندهی نظام کالبدی در راستای حفظ هویت تاریخی محور لاله‌زار، فعال‌سازی فضاها و عرصه‌های غیرفعال در محور لاله‌زار، توجه به ویژگی‌های اقلیمی تهران تاریخی و محور لاله‌زار در طراحی عرصه‌های همگانی، تلفیق ساختار مصنوع با ویژگی‌های طبیعی محور لاله‌زار با حفظ تسلط محیط طبیعی، چندمنظوره طراحی شدن تمامی امکانات و عرصه‌های محور لاله‌زار.

۲- طرح امکان‌سنجی و جانمایی استقرار کاربری‌های محرک توسعه در حصار ناصری با تأکید بر محله عودلاجان

اهداف: ضابطه‌مند نمودن و تدوین طرح اجرایی در اختصاص کاربری‌های محرک توسعه، الگوی احداث بناهای مسکونی جدید و نحوه استفاده از بناهای موجود در بافت‌های تاریخی شهر تهران علی‌الخصوص بافت تاریخی محله عودلاجان، ارتقای منزلت مکان بر اساس تمرکز بر ابعاد اجتماعی و اقتصادی محدوده، ارتقای ارزشمندی و انتظام کالبدی، ارتقای کارایی کالبدی-عملکردی، ارتقای امنیت اجتماعی و کاهش جرم و جنایت در محدوده از طریق ایجاد نظارت اجتماعی بر اساس کاربردی نمودن فضاها

در همه ساعات روز و شب، ارتقای ابعاد زیبایی‌شناختی محور و فضاها شهر آن با بهره‌گیری از مفاهیم معماری سنتی و بومی، تقویت خوانایی شهری در محدوده، ارتقای کیفیت اجتماعی محوره‌های مورد مداخله در طرح، تقویت کیفیت ایمنی حرکت پیاده و سواره در محدوده، حذف آلودگی‌های بصری، طرح الگوی نما و جداره در محدوده، تدوین و طرح جزئیات اجرایی با در نظر گرفتن الگوی مطلوب در بافت تاریخی و نیز الگوهای برجسته و فاخر موجود در محدوده موردبررسی موضوع طراحی روشنایی و نورپردازی در محدوده موردنظر، بر اساس جذابیت‌های مورد انتظار شهروندان تهرانی و نیز الزامات ارتقای امنیت، اصول ارتقای کیفیت تک بنای واقع در محدوده.

۳- طرح تهیه، تکمیل و اصلاح ضوابط و مقررات طرح تفصیلی - تدوین برنامه عملیاتی نحوه ساماندهی با رویکرد توسعه پایدار (زیر پهنه ۳۲۱ G حفاظت فرهنگی و تاریخی)

اهداف: کنترل ساخت‌وسازها در ۳۲۱ G محدود کردن ساخت‌وسازها، جلوگیری از تفکیک و تکه‌تکه شدن اراضی با ارزش تاریخی و فرهنگی، ایجاد تنوع در امکانات گردشگری شهر تهران به منظور برقراری تناسب در بهره‌برداری از امکانات بالقوه شهر اعم از آثار تاریخی و فرهنگی معماری گذشته و معاصر، گسترش و افزایش میزان جذب توریست و بالا بردن سفرهای گردشگری در شهر از طریق شناسایی و احیا (بازسازی، بهسازی و یا دوباره‌سازی) بافت ارزشمند تاریخی و فرهنگی، حفاظت و احیا از منابع طبیعی تاریخی نظیر قنوات و باغ‌های قدیمی که در ارتباط مکانی با آثار ارزشمند میراث فرهنگی قرار دارند و استفاده از آن‌ها جهت احیای محیط شهری و افزایش سطح طراوت و سرزندگی محیط شهری،

۱. در دست اجرا

باززنده‌سازی رویدادهای حائز اهمیت از طریق طراحی.

۶- طرح بهسازی، مرمت و ارتقای عملکردی چهارسوق چوبی و آرام‌سازی و طراحی شهری محیط پیرامون آن

اهداف: تأکید بر هویت چهارسوق‌های تهران تاریخی و سیمای شکل گرفته در ذهن عموم با تأکید بر هنجار زمینه‌گرایی و ارتقای آن، تأکید بر ایجاد پیوند بافت قدیم و جدید از طریق حس مکان و شکل‌گیری خاطره‌ی جمعی، تأکید بر چهارسوق‌ها به عنوان نشانه‌های شهری و محله‌ای، ارتقا جاذبه گردشگری چهارسوق‌های تاریخی، تأکید بر معاصرسازی کالبد، ارتقا ساختار فضایی موجود در همپیوندی با سایر عناصر تاریخی محله، ساماندهی بصری چهارسوق در قالب نظم‌بخشی و زیباسازی خطوط و اجزا نما، بازنمایی مکانی و هویتی، مرمت و احیای چهارسوق چوبی، افزایش مطلوبیت فضای پیاده در محدوده چهارسوق و معابر هم‌جوار با به‌کارگیری اصول طراحی همه‌شمول، تأکید بر نشانه‌های موجود در چهارسوق تاریخی و خط آسمان آن، احیای کالبدی و کالبدی-ذهنی و ذهنی-خاطره‌ای چهارسوق.

۷- طرح شناسایی و بهسازی آرامستان‌های تاریخی شهر تهران

اهداف: احیای میراث ارزشمند نهفته در آرامستان‌های تاریخی، حفظ اسناد کالبدی موجود در این آرامستان‌ها، احیای آرامستان‌های تاریخی در راستای آشنایی مردم با این میراث ارزشمند و افزایش میزان گردشگری در این حوزه.

۸- طرح مرمت و باززنده‌سازی سقاخانه‌های تاریخی تهران در محدوده حصار ناصری

اهداف: بازیابی سقاخانه‌ها به عنوان نقطه عطف در مرز بافت قدیم و جدید شهر، ایجاد نوعی نظم و کیفیت فضایی، بازتعریف قلمرو و ارتقای هویت بافت، تثبیت ارزش‌های کالبدی-فضایی موجود و ساماندهی و احیای سقاخانه‌های تهران تاریخی، ایجاد و ارتقا حس تعلق به مکان در راستای افزایش حس همبستگی و تعلق اجتماعی.

تحقق توسعه شهری پایدار با جلوگیری از تخریب بناهای تاریخی و باغ‌های تاریخی ارزشمند و استفاده مجدد از آن‌ها با تخصیص کاربری‌های متناسب و سازگار و همچنین موردنیاز شهر.

۴- طرح مرمت و باززنده‌سازی ساباط‌های تاریخی تهران در محدوده حصار ناصری

اهداف: تأکید بر ویژگی‌های منحصر به فرد ساباط‌های تهران تاریخی و ایجاد بستر و زمینه لازم برای حفظ ارزش‌های فضایی ساباط‌های تهران تاریخی و افزایش احساس تعلق شهروندان، تأکید بر هویت ساباط‌های تهران تاریخی و سیمای شکل گرفته در ذهن عموم با تأکید بر هنجار زمینه‌گرایی و ارتقای آن، تأکید بر ساباط‌های شهر به عنوان مکان‌های ویژه نمادین و نشانه‌های شهری، تأکید بر رویکرد اعتقادی ساباط‌ها در بافت قدیم در ارتباط با بافت جدید و ایجاد پیوند از طریق حس مکان و پرداختن به «تداوم رشته‌های خاطره‌ای»، ارتقا ساختار فضایی هر ساباط تهران تاریخی در همپیوندی با سایر عناصر تاریخی شهر تهران، ساماندهی بصری ساباط‌ها در قالب نظم‌بخشی و زیباسازی خطوط و اجزا نما، مرمت و احیای ساباط‌های تاریخی پابرجا در بافت فعلی تهران، بازنمایی مکانی و هویتی برای ساباط‌های تخریب شده، افزایش مطلوبیت فضای پیاده در محدوده ساباط‌های تاریخی و معابر هم‌جوار با به‌کارگیری اصول طراحی همه‌شمول، تأکید بر نشانه‌های موجود در ساباط‌های تاریخی و خط آسمان آن‌ها، احیای کالبدی و کالبدی-ذهنی و ذهنی-خاطره‌ای ساباط‌ها.

۵- طرح شناسایی و بازتعریف مکان رویدادهای تاریخی مناطق ۱ و ۲۰ شهر تهران

اهداف: احیای داشته‌های ارزشمند تاریخی تهران با تأکید بر میراث ناملموس، ارتقای کیفیت و سطح خدمات مدیریت شهری در محدوده‌ی بافت تاریخی تهران با تأکید بر ظرفیت مکان-رویدادهای تاریخی و معاصر (در پذیرش اجرای برنامه‌های سالانه‌ی مدیریت شهری)، تقویت و ایجاد جاذبه‌های گردشگری فرهنگی در محدوده‌ی مناطق ۱ و ۲۰ شهرداری تهران، توجه به اصلی‌ترین رویدادهای تاریخی در مناطق ۱ و ۲۰، تقسیم‌بندی رویدادها در قالب‌های زمانی و موضوعی، توجه به چگونگی

۹- طرح ساماندهی امامزاده یحیی و تقویت مرکز محله باغ پسته بک و الگوی احداث بناهای مسکونی جدید در بافت تاریخی محله امامزاده یحیی و تقویت راسته‌های آیینی محله امامزاده یحیی

اهداف: تأکید بر ارزش‌ها و ویژگی‌های منحصربه‌فرد مکان و ایجاد بستر و زمینه لازم برای حفظ و ارتقای ارزش‌های فضایی گذر و مرکز محله امامزاده یحیی و میدان باغ پسته‌بک، و همچنین ایجاد و افزایش حس تعلق در شهروندان، تأکید بر هویت محدوده گذر امامزاده یحیی و سیمای شکل گرفته در ذهن عموم با تأکید بر هنجار، زمینه‌گرایی، ارتقای ساختار فضایی گذر و عناصر آن در همپوندی با سایر محلات مجاور، تأکید بر امامزاده یحیی و میدان باغ پسته‌بک به عنوان نقاط گره‌گاهی و سایر نشانه‌های موجود (به ویژه آیینی)، ساماندهی جداره‌ها در قالب نظم‌بخشی و زیباسازی خطوط و اجزاء نما، ارتقای کیفیت و سطح خدمات مدیریت شهری در محدوده طرح، افزایش مطلوبیت فضای پیاده در گذر و معابر هم‌جوار با به‌کارگیری اصول طراحی همه‌شمول، تأکید بر نشانه‌های موجود در جداره و خط آسمان در محدوده طرح و ارتقاء جاذبه‌های گردشگری (تاریخی-مذهبی).

۱۰- طرح بازنگری و تکمیل پیوند بازار عودلاجان با مرکز محله حکیم و الگوی احداث بناهای مسکونی جدید در بافت تاریخی عودلاجان (طرح اجرایی)

اهداف: ضابطه‌مند نمودن و تدوین طرح اجرایی در بازنگری و تکمیل طرح پیوند بازار عودلاجان با مرکز محله حکیم، الگوی احداث بناهای مسکونی جدید و نحوه استفاده از بناهای موجود در بافت تاریخی عودلاجان، ارتقای ارزشمندی و انتظام کالبدی و نیز ارتقای کارایی کالبدی-عملکردی، ارتقای امنیت اجتماعی و کاهش جرم و جنایت در محدوده از طریق ایجاد نظارت اجتماعی بر اساس کاربردی نمودن فضاها در همه ساعات روز و شب، ارتقای ابعاد زیبایی‌شناختی محور و فضاها شهریه آن با بهره‌گیری از مفاهیم معماری سنتی و بومی، تقویت خوانایی شهری در محدوده و ارتقای کیفیت اجتماعی محور، تقویت کیفیت ایمنی حرکت پیاده و سواره در محدوده، حذف آلودگی‌های بصری، طرح الگوی نما و جداره در محدوده و ارتقای تعامل با زمینه.

۱۱- طرح تکمیل طرح شناسایی مکان رویدادهای تاریخی منطقه ۱۲

اهداف: تعیین یا تدقیق حریم بناهای تاریخی ثبت نشده، راستی‌آزمایی وضع موجود عرصه و حریم، همکاری بدنه مدیریت شهری (شهرداری) و سازمان میراث فرهنگی در تعیین حریم، انجام فرایند تعیین حریم بر پایه اطلاعات مبتنی بر GIS، لحاظ کردن هم‌زمان روندها و ویژگی‌های ساختاری شهرداری و سازمان میراث فرهنگی در فرایند تعیین حریم.

۱۲- طرح شناسایی و تدقیق لایه حرائم بناهای تاریخی در طرح تفصیلی با همکاری سازمان میراث فرهنگی

اهداف: تعیین یا تدقیق حریم بناهای تاریخی ثبت نشده، راستی‌آزمایی وضع موجود عرصه و حریم، همکاری بدنه مدیریت شهری (شهرداری) و سازمان میراث فرهنگی در تعیین حریم، انجام فرایند تعیین حریم بر پایه اطلاعات مبتنی بر GIS، لحاظ کردن هم‌زمان روندها و ویژگی‌های ساختاری شهرداری و سازمان میراث فرهنگی در فرایند تعیین حریم، - احیای داشته‌های ارزشمند تاریخی تهران با تأکید بر میراث ناملموس؛ ارتقای کیفیت و سطح خدمات مدیریت شهری در محدوده بافت تاریخی تهران با تأکید بر ظرفیت مکان رویدادهای تاریخی و معاصر (در پذیرش اجرای برنامه‌های سالانه مدیریت شهری)؛ تقویت حافظه تاریخی شهروندان با تأکید بر ارتقای مفهوم خاطره جمعی در میان شهروندان؛ تقویت و ایجاد جاذبه‌های گردشگری فرهنگی در محدوده منطقه ۱۲ شهرداری تهران.

۱۳- طرح بازنگری طرح راهبردی احیا و بهسازی محدوده تاریخی چشمه‌علی شهری

اهداف: محدوده چشمه‌علی شهری، یکی از کانون‌های اولیه شکل‌گیری سکونت در فلات ایران است که با وجود ویژگی‌های منحصربه‌فرد و بارزش تاریخی، طبیعی و ... در یک فرایند نابرابر توسعه در معرض رشد بی‌رویه مسکن بی‌کیفیت و حاشیه‌ای قرار گرفته و هم‌زمان با احداث کارخانه‌ها و کارگاه‌های متعدد صنعتی، شاهد بروز مسائل و مشکلات مختلف کالبدی و زیست‌محیطی و

به تبع آن‌ها معضلات اقتصادی و اجتماعی فراوان در عرصه کالبدی خود بوده است. به این ترتیب عوامل توسعه‌ساز نه تنها نتوانسته‌اند از امکانات بالقوه خود در جریان توسعه بهره ببرند، بلکه روندی رو به افول نیز پیدا کرده‌اند. در سطح دوم، شناخت تفصیلی محدوده در قالب نظام‌های مختلف تاریخی میراثی، محیطی طبیعی، اجتماعی، اقتصادی، کالبدی، سکونتی و سیما و منظر شهری، صورت پذیرفته و لایه‌های متعدد و متنوع آشکار و نهان شکل‌دهنده این محدوده شناسایی شده و پشتوانه کامل و دقیقی برای ارائه برنامه‌ها و طرح‌های مداخله در سطوح بعدی پروژه شکل گرفته است.

۱۴- طرح بازنگری و اولویت‌بندی اجرای طرح پیاده‌راه‌سازی تهران تاریخی (حصار ناصری)

اهداف: سامان‌دهی و بهینه‌سازی جامع شبکه جریان‌های پیاده شهری در قالب شبکه‌ای منسجم، هویت بخشی به بافت تهران تاریخی در قالب شبکه‌ای منسجم و کارآمد، اولویت‌بندی اجرای برنامه‌ها، طرح‌ها و پروژه‌های شهری بر اساس تعادل و انسجام کل شبکه تهران تاریخی و همچنین محدودیت‌های مالی و اجرایی ارگان‌های ذی‌ربط، آنالیز تمامی لایه‌های اطلاعات شهری (شبکه ارتباطی سواره و پیاده، کاربری‌ها، نشانه‌های شهری، کیفیت‌های محیطی و ...) به صورت هم‌زمان جهت تحقق بهینه سراسری (Global) و نه بهینه محلی (Local)، حفظ و تقویت عناصر شاخص کالبدی که یادآور خاطرات جمعی است، ایجاد محورهای تاریخی - گردشگری با قابلیت جذب گردشگر شهری، ایجاد عرصه‌ای عمومی و جمعی برای شکل‌گیری فعالیت‌های اجتماعی، ایجاد محورهای تفریحی - تاریخی با قابلیت جذب گردشگر مناسبی و فرهنگی، برقراری شبکه غنی و به هم پیوسته پیاده با قابلیت گردشگری تجاری و تفریحی، ایجاد بافتی تاریخی - فرهنگی با نقشی ملی، ایجاد محورهای مذهبی - تاریخی برای ارائه خدمات گردشگری در عرصه‌ی فرامنطقه‌ای.

۱۵- طرح شناسایی جداره‌های ارزشمند تاریخی شهر تهران

اهداف: تعیین معیارهای ارزشمند جداره‌های تاریخی، شناسایی و مستندسازی جداره‌های ارزشمند ثبتی و غیرثبتی ارزشمند موجود در بافت، شناسایی جداره‌های ارزشمند ثبتی و غیرثبتی ارزشمند موجود

در بافت، اولویت‌بندی و ارزش‌گذاری ویژگی‌های معمارانه و تاریخی جداره‌های تاریخی واقع در محدوده طرح، ارتقای بعد عملکردی و فعالیتی مرتبط با حفاظت و احیای جداره‌های تاریخی ارزشمند.

۱۶- طرح ساماندهی آشیانه‌های فرودگاه قلعه مرغی

اهداف: فرودگاه قلعه مرغی با وسعت بیش از ۲۸۰ هکتار، به عنوان نماد اولین فرودگاه کشور دارای ارزش‌های فرهنگی ویژه‌ای بوده و در حقیقت نشانگر انتقال دوران سنتی به صنعتی در ایران و بالأخص شهر تهران است. به همین سبب می‌باید بیانگر تغییر چهره تهران دیرین به یک کلان‌شهر صنعتی باشد. احیاء آشیانه‌های قدیمی فرودگاه قلعه مرغی و تبدیل این مکان به موزه پرواز همواره در دستور کار مدیران و متولیان شهر تهران قرار داشته، لیکن تاکنون تحقق این امر فراهم نگردیده است. به نظر می‌رسد در راستای دستیابی به هدف فوق (تبدیل این مکان به موزه پرواز) تلفیق معماری گذشته و امروزی به شیوه‌ای بدیع و با استفاده از فناوری‌های نوین راهگشا باشد. پروژه "طرح ساماندهی آشیانه‌های قدیمی فرودگاه قلعه مرغی" در دستور کار مدیریت بافت و بناهای تاریخی قرار گرفت.

۱۷- طرح شناسایی و مستندسازی جداره‌های تاریخی ری و شمیرانات و تدوین دستورالعمل بازپیرایی و طراحی در محورهای فوق

اهداف: تعیین معیارهای ارزشمند جداره‌های تاریخی، شناسایی و مستندسازی جداره‌های ارزشمند ثبتی و غیرثبتی ارزشمند موجود در محدوده ری و شمیرانات، اولویت‌بندی و ارزش‌گذاری ویژگی‌های معمارانه و تاریخی جداره‌های تاریخی واقع در محدوده طرح، ارتقای بعد عملکردی و فعالیتی مرتبط با حفاظت و احیای جداره‌های تاریخی ارزشمند.

دیدگاه صاحب‌نظران

● مصطفی حسینی کومله / دانشجوی دکتری شهرسازی؛ معاون برنامه‌ریزی شهرداری منطقه ۱۲ - میزان تحصیلات: دانشجوی دکتری شهرسازی - سمت: معاون برنامه‌ریزی شهرداری منطقه ۱۲

▲ مفهوم بهره‌برداری از بناهای تاریخی را چگونه تعریف می‌کنید؟

بهره‌برداری از بناهای تاریخی، به مفهوم پیوند بناهای ارزشمند به عنوان بخشی از میراث شهر با جریان زندگی در شهر می‌باشد. به عبارت دیگر شکل‌گیری هرگونه فعالیتی که در سازگاری با هویت و شأن تاریخی ابنیه ارزشمند منجر به باززنده‌سازی ارزش‌های تاریخی آن در ارتباط با بستر قرارگیری‌اش شود، بهره‌برداری بهینه از بناهای تاریخی را در پی خواهد داشت.

▲ در دوره مدیریت جناب‌عالی چه سیاست‌ها، برنامه‌ها و اقداماتی در راستای کاربر بست مفهوم بهره‌برداری از بناهای تاریخی تعیین شده است؟

- تلاش برای معرفی ویژگی‌ها و ارزش‌های تاریخی بناهای ارزشمند و معرفی میراث ملموس و غیرملموس شهر؛
- پرهیز از تملک و بهره‌برداری توسط شهرداری به عنوان یک دستگاه عمومی؛
- تلاش برای جلب سرمایه بخش خصوصی علاقه‌مند به فرآیند احیاء به منظور شکل‌گیری یک چرخه پایدار اقتصادی در مسیر احیای بناهای تاریخی.

▲ مهم‌ترین چالش‌های موجود در فرآیند تحقق‌پذیری سیاست‌ها، برنامه‌ها و اقدامات مرتبط با بهره‌برداری از بناهای تاریخی را در حوزه سازمانی خود چگونه تعریف و ارزیابی می‌کنید؟

- ضعف ایده پردازی در حوزه بهره‌برداری بهینه از بناهای تاریخی؛
- ریسک‌پذیری پایین بخش خصوصی به منظور سرمایه‌گذاری در حوزه‌ی احیای بناهای تاریخی به علت شرایط اقتصادی و معضلات بافت‌های تاریخی.

▲ چه راهکاری را برای برطرف نمودن چالش‌های پیشرو معرفی می‌نمایید؟

- تلاش به منظور ارتقای کیفیت عرصه عمومی در بافت‌های تاریخی؛
- برگزاری رویدادها فاخر به مناسبت‌های ملی و مذهبی در ابنیه ارزشمند در اختیار شهرداری تهران؛
- برگزاری رویدادهای سرمایه‌گذاری و معرفی فرصت‌ها و بناهای ارزشمند تاریخی.

کنفرانس بین‌المللی «حفاظت از میراث قرن بیستم؛ از معماری تا منظر»

نشست کنفرانس یونسکو UNITWIN در سال ۲۰۱۹ میلادی؛ «ارزش میراث برای گردشگری»

۱- کنفرانس بین‌المللی «حفاظت از میراث قرن بیستم؛ از معماری تا منظر»

• مکان: باغ نگارستان تهران

• تاریخ: ۳ و ۴ اردیبهشت ۱۳۹۸

مؤسسه پژوهشی فرهنگ و هنر پردیس هنرهای زیبای دانشگاه تهران با همکاری DOCOMOMO جهانی و TICCIH جهانی کنفرانس بین‌المللی «حفاظت از میراث قرن بیستم؛ از معماری تا منظر» را در تاریخ ۳ و ۴ اردیبهشت ۱۳۹۸ در محل باغ نگارستان تهران برگزار می‌نماید.

محورهای کنفرانس

مفاهیم و مبانی

- ارزش اقتصادی حفاظت و استفاده مجدد از میراث مدرن و میراث صنعتی.
- ارزش‌های اجتماعی و فرهنگی حفاظت و استفاده مجدد از میراث مدرن و میراث صنعتی.
- ارزش‌های ملموس و ناملموس میراث مدرن و میراث صنعتی.
- جایگاه اصالت و یکپارچگی در حفاظت و استفاده مجدد از میراث مدرن و میراث صنعتی.
- نقش میراث مدرن و میراث صنعتی در شکل‌گیری معنا، هویت و حس مکان.

ظرفیت‌ها و فرآیندهای حقوقی و قانونی

- ثبت میراث مدرن و میراث صنعتی در فهرست میراث جهانی.
- نقش و سهم میراث مدرن و میراث صنعتی در حفاظت.
- حفاظت و استفاده مجدد از میراث مدرن و میراث صنعتی.
- پایداری و استفاده مجدد از میراث مدرن و میراث صنعتی.
- حفاظت از منظر میراث مدرن و میراث صنعتی.
- قوانین و ساختارهای مدیریتی در حفاظت و توسعه یکپارچه میراث مدرن و میراث صنعتی.

گردشگری و اقتصاد فرهنگ

- ارزش و اهمیت میراث مدرن و میراث صنعتی در گردشگری.
- مستندسازی تجارب موفق حفاظت و استفاده مجدد از میراث مدرن و میراث صنعتی.
- نقش آفرینان مرتبط با حفاظت و توسعه میراث مدرن و میراث صنعتی در سطح ملی و بین‌المللی.

چشم‌انداز آینده

- ارزیابی محیطی و بهینه‌سازی انرژی در استفاده مجدد میراث معماری و میراث صنعتی.
- آموزش و پژوهش در حوزه میراث مدرن و میراث صنعتی.
- دیدگاه‌ها و گرایش‌های جدید در حفاظت و استفاده مجدد میراث مدرن و میراث صنعتی.
- تکنولوژی و فناوری‌های نوین در حفاظت از میراث مدرن و میراث صنعتی.

تأثیرات و ره‌آورد قرن بیستم در ایران

- تحولات شهری (شهرسازی، شهرک‌سازی ...).
- ورود معماری مدرن به ایران و تأثیرات آن (ساختمان‌ها، معماران، مصالح).
- تحولات معماری داخلی در گذار از سنت به مدرن (فضاهای داخلی و ارتباطات).
- انقلاب مهندسی در ایران (ساختمان‌های صنعتی، محصولات، تکنولوژی).

صدسالگی باوهاوس

- معماری و تئوری.
- آموزش.
- محصولات، تکنولوژی (مصالح و تکنیک‌ها).
- معماری داخلی (فضاهای داخلی، مبلمان).

از علاقه‌مندان دعوت می‌شود برای کسب اطلاعات بیشتر به وب‌سایت کنفرانس به آدرس <https://icc.ch.ut.ac.ir> مراجعه نمایند.

ششمین کنفرانس یونسکو UNITWIN در سال ۲۰۱۹ میلادی: «ارزش میراث برای گردشگری»

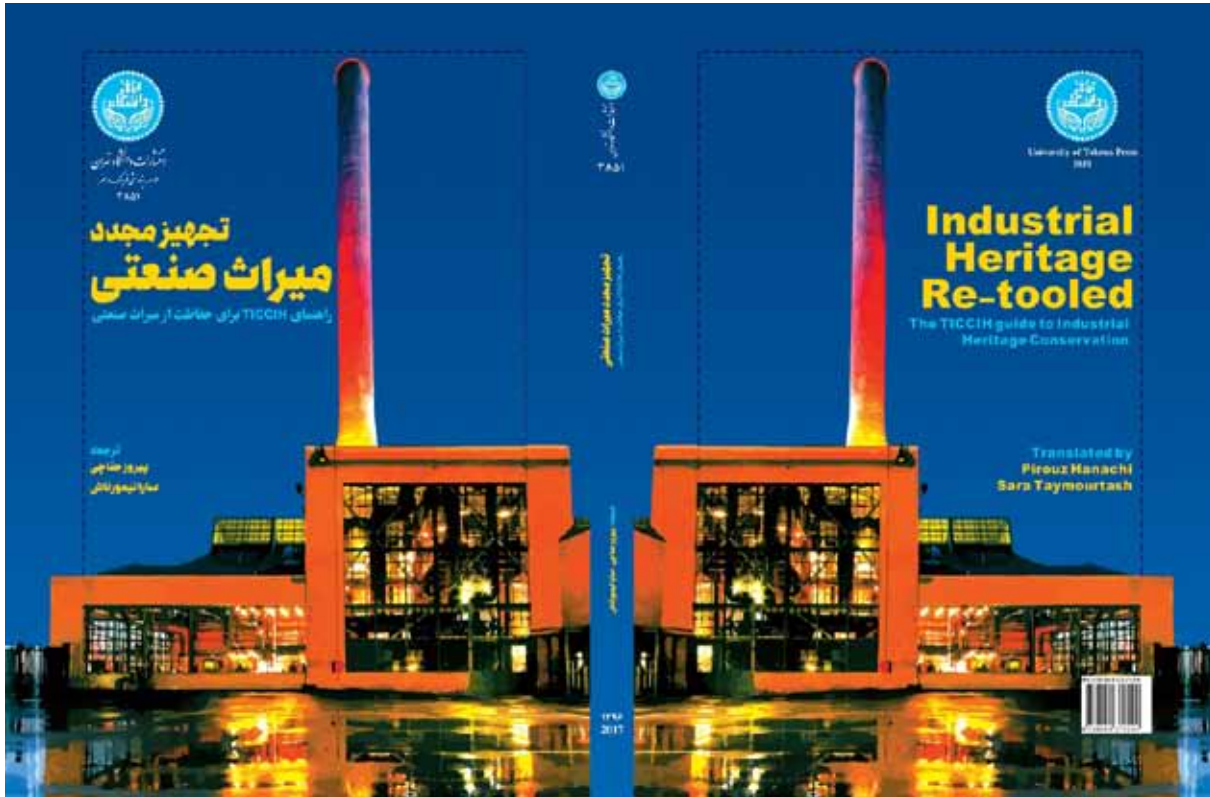

- تاریخ: هشتم تا دوازدهم آوریل سل ۲۰۱۹ میلادی
- مکان: دانشگاه لوون بلژیک

میراث و گردشگری یک تیم برنده را تشکیل می‌دهند، در صورتی که به درستی مدیریت شوند! میراث یک منبع عالی و غنی را برای گردشگری فرهنگی از یک سو ارائه می‌دهد، در حالی که به اشتراک‌گذاری ارزش‌های میراث با افراد محلی و بازدیدکنندگان باعث تحریک روند یادگیری و تجربه از سوی دیگر می‌شود. بازدیدکننده می‌تواند در بسیاری از موارد به حفاظت از میراث کمک کند در حالی که میراث به جذابیت یک مکان و به همین علت به اقتصاد محلی و هویت مکان می‌افزاید، که به نوبه خود، حفاظت از میراث را توجیه می‌کند.

تجهیز مجدد میراث صنعتی

راهنمای TICCIH برای حفاظت از میراث صنعتی

- مترجمان کتاب: پیروز حناچی، سارا تیمورتاش
- سال انتشار: ۱۳۹۶ (۲۰۱۷)
- انتشارات: انتشارات دانشگاه تهران

کتاب تجهیز مجدد میراث صنعتی (راهنمای TICCIH برای حفاظت از میراث صنعتی) اثر ارزشمند کمیته بین‌المللی میراث صنعتی با ترجمه پیروز حناچی و سارا تیمورتاش توسط انتشارات دانشگاه تهران به چاپ رسید.

در بخشی از مقدمه‌ی کتاب آمده است: میراثی منحصر به فرد اما چالش برانگیز که به دلیل پیچیدگی فنی، بار اقتصادی، مقیاس، عظمت و شرایط اجتماعی به‌علاوه‌ی استنباط گاه منفی نسبت به آن، ارزشش نادیده گرفته می‌شود. ما باید از میراث صنعتی چه بسازیم و چگونه می‌توانیم بیشترین و بهترین اقدامات را در این باره انجام دهیم؟

منشورهای بین‌المللی راهکاری برای قاعده‌مندسازی مفاهیم کلیدی و روش‌های بنیادی و در نتیجه نیل به پاسخ پرسش‌های فوق است که این امر توسط منشور نیژنی تاگیل در شاخه‌ی میراث صنعتی انجام گرفته است. این منشور برخی تعریف‌های پایه را برای دامنه و دوره‌ی زمانی موضوع پیشنهاد می‌دهد و همزمان بهترین اسلوب را به جهت درک، حفاظت و به اشتراک گذاشتن آنچه به طور ویژه

1. Industrial Heritage Re-tooled (The TICCIH guide to Industrial Heritage Conservation)

در زمینه‌ی بقایای فرهنگ صنعتی شایان توجه است، توصیه می‌کند. برای دریافت حداکثری از این «متون نظری» نیاز به تکمیل و تشریح مطالب احساس می‌شود؛ موضوعی که ایده‌ی اصلی انتشار این کتاب را شکل می‌دهد. «تجهیز مجدد میراث صنعتی»، نسخه‌ی «بسط یافته‌ی» منشور نیژنی‌تاگیل است. از نویسندگان متخصص درخواست شد که مفاد مختصر ماده‌های اصلی منشور را شفاف نموده و گسترش دهند؛ و آن‌ها را با مثال‌های به دست آمده از سایت‌های برجسته‌ی میراثی از سراسر جهان تشریح کنند.

کتاب پیش رو فقط مختص حفاظت‌گران صنعتی و مدیران میراث نیست. در تمام بخش‌های جهان که از صنعتی‌سازی متأثر شده باشد، باستان‌شناسان مصمم‌اند که با محتویات این شاخه دست به گریبان شوند؛ حال آنکه معماران و سازندگان نیز فرصت بی‌نظیری برای انطباق و استفاده‌ی مجدد از ساختمان‌های صنعتی قدیمی را نسبت به گونه‌های دیگر هم به جهت کمیت و هم تنوع یافته‌اند. انرژی نهان موجود در این بناها به طرفداران حفظ محیط‌زیست کمک می‌کند تا به اهداف توسعه پایدار خود دست یابند. انطباق و هدف‌گذاری مجدد آن‌ها امروزه اصلی‌ترین راهکار برای طراحان شهری به شمار می‌آید و از آنجا که گردشگری هسته اقتصادی بسیاری از شهرها را شکل داده شده، پتانسیل میراث صنعتی در این زمینه نیز به سرعت در حال تجلی است. به طور مشابه، امکانات آموزشی عرضه شده توسط این صنعت تاریخی منبعی محسوب می‌شود که مدارس و معلمان بایستی از آن آگاه باشند. در ضمن، «چالش شواهد» - ارزش اسنادی ذاتی مکان‌ها - در هر بخشی که صنعتی‌سازی در وضعیت گذار بوده یا هست، ناگزیر از مواجهه با تاریخ‌نگاران و دانشگاہیان خواهد بود. بنابراین این کتاب در فرمتی گویا برای دامنه‌ی گسترده‌ی مخاطبان مشتاق به رشته‌ی تحریر درآمده است.

کتاب تجهیز مجدد میراث صنعتی در پنج فصل ارزش‌ها و مفاهیم اساسی وابسته به انقلاب صنعتی، صنعتی‌سازی و میراث فرهنگی؛ همچنین راهکارهای حفاظتی و استفاده‌ی مجدد از آن را در اختیار می‌گذارد.

منظر شهری تاریخی

مدیریت میراث در قرن شهری

- مؤلفان کتاب: فرانچسکو باندیرین، رون ون اونرز
- مترجمان کتاب: پویا دولابی، پرستو عشرتی، سمیه فدائی نژاد

• سال انتشار: ۱۳۹۶ (۲۰۱۷)

• انتشارات: انتشارات دانشگاه تهران

کتاب «منظر شهری تاریخی: مدیریت میراث در قرن شهری» نوشته پروفیسور فرانچسکو باندیرین و دکتر رون ون اونرز می‌باشد. پروفیسور فرانچسکو باندیرین - معمار و برنامه‌ریز - به عنوان مدیر کل مرکز میراث جهانی از سپتامبر سال ۲۰۰۰ میلادی تا سال ۲۰۱۴ میلادی بوده است. وی استاد برنامه‌ریزی شهری دانشگاه ونیز ایتالیا و مشاور تعدادی زیادی از پروژه‌های بین‌المللی در حوزه حفاظت و توسعه شهرهای تاریخی بوده است. همکار باندیرین در نگارش این کتاب، دکتر رون ون اونرز بود. او معاون بخش آموزش و

پژوهش مدیر میراث جهانی در منطقه آسیا و اقیانوسیه و از همکاران مرکز میراث جهانی از سال ۲۰۰۰ میلادی تا سال ۲۰۱۵ میلادی بوده است و تلاش فراوانی به منظور تدوین و توسعه دستورالعمل‌های جدید برای حفاظت شهری نموده است. کتاب حاضر در تابستان سال ۱۳۹۶ توسط انتشارات دانشگاه تهران منتشر شده است. مترجمان آن (به ترتیب حروف الفباء) آقای دکتر پویا دولابی، خانم دکتر پرستو عشرتی و خانم دکتر سمیه فدائی نژاد می‌باشند.

از لحاظ ساختار فصل یک کتاب، نگاهی به منشأ الگوهای حفاظت شهری مدرن دارد که بیشتر بر مدل‌های اروپایی مبتنی هستند و رویکردهای مفهومی که از اواخر سده نوزدهم میلادی تاکنون توسعه یافته‌اند. این فصل کتاب به دنبال ردیابی راه و روش‌های معماران و برنامه‌ریزان بعد از جنگ جهانی در واکنش به شکست‌های مدرنیته است و این که چگونه آن‌ها یک چارچوب عملی هوشمند و کارآمد برای توسعه بین‌المللی اصول و اقدامات حفاظت شهری ایجاد کردند. در فصل دوم کتاب، ظهور و گسترش حفاظت شهری بررسی شده است. این بررسی شامل تحلیل فرآیند توسعه کنوانسیون‌های مهم بین‌المللی، تحلیل منشورها و سازمان‌های دست‌اندرکار حفاظت میراث پس از جنگ جهانی است. همچنین فصل سوم کتاب توضیحی است به اختصار در مورد فرآیند جهانی ایده حفاظت که ضرورت تجدیدنظر در الگوی حفاظت را مطرح می‌کند. فصل چهارم کتاب، نگاهی به رویکردهای بدیع دهه‌های اخیر در سطح بین‌المللی در حوزه برنامه‌ریزی و حفاظت شهری در پاسخ به چالش‌های مرتبط است. پیدایش مسائل مربوط به پایداری، انعطاف‌پذیری و سازگاری نسبت به تغییرات اقلیمی، بعد بین‌المللی سیاست‌های شهری را قوت می‌بخشد. سیاست‌های جدید مجموعه‌ای از ابزارهای ابتکاری، با هدف پرداختن به مسائل خاص در زمینه تنظیم قانون‌ها، تعاملات اجتماعی، تجزیه و تحلیل فنی و حمایت مالی را فراهم کرده که در فصل پنج بررسی شده است. در آخرین بخش از این کتاب، فصل ششم، رویکرد منظر شهری برای طرح موضوعات زیادی معرفی شده است. مسائلی از قبیل نیاز به یکپارچه‌سازی حفاظت و برنامه‌ریزی شهری و توسعه در یک فرآیند واحد، همچنین نیاز به بازبینی الگوهای حفاظت کلاسیک به منظور شناسایی و به رسمیت شناختن تنوع فرهنگی و طبیعت پویای میراث شهری. (بخش‌هایی از این متن برگرفته از پیشگفتار کتاب است).

پذیرش آگهی از طریق شماره تلفن : ۰۲۱۲۲۲۹۱۲۶۲

- مترجم آشنا به زبان انگلیسی
- دعوت به همکاری با مجله ایده: کارشناس بازاریابی آشنا به امور تبلیغات
- منشی آشنا به امور مجله و نرم افزارهای مرتبط

راهنمای تهیه و شرایط ارسال نوشتارهای علمی در "فصلنامه ایده"

باشد. همچنین چنانچه مقاله مستخرج از طرح پژوهشی یا رساله باشد، عنوان طرح پژوهشی یا رساله نیز در صفحه اول درج گردد. صفحه دوم باید بدون نام و مشخصات نویسنده (نویسندگان) و فقط شامل عنوان مقاله، چکیده فارسی و واژه‌های کلیدی باشد. عنوان نوشتار باید کوتاه، گویا و بیان‌کننده محتویات نوشتار باشد.

• واژه‌های کلیدی مربوط به متن و عنوان مقاله بلافاصله بعد از چکیده و بین ۴ تا ۶ کلمه نوشته شود.

• عکس‌ها، نگاره‌ها، جداول و غیره باید با کیفیت مناسب تهیه شوند. شماره و مأخذ عکس‌ها، نگاره‌ها و غیره به ترتیبی که در متن به آن اشاره می‌شود در ذیل آنها قید گردد. همچنین می‌بایست فایل تصویری تمام عکس‌ها، نگاره‌ها و جداول، خارج از Word یا فرمت **JPG** یا **TIFF** نیز ارائه گردد.

• چنانچه مقاله دارای چند نویسنده باشد، ارایه مقاله و تمام مکاتبات باید توسط نویسنده اول انجام شود. در غیر این صورت، نویسندگان می‌بایست کتباً یک نفر را به عنوان نماینده جهت ارایه مقاله و انجام مکاتبات به دفتر نشریه معرفی نمایند.

• چنانچه مقاله‌ای خارج از ضوابط راهنمای تهیه نوشتارهای علمی نشریه به طریق مزبور باشد، قبل از ارایه به هیأت تحریریه و داوران به نویسنده برگشت داده خواهد شد.

• نوشتارها و مقاله‌ها باید به صورت تایپ‌شده با نرم‌افزار **Word ۲۰۰۷** در قطع **A۴** به همراه نامه‌ای به عنوان سردبیر نشریه ایده به آدرس پست الکترونیکی مجله ارسال گردد.

• تأیید نهایی نوشتارها برای چاپ در نشریه پس از نظرات داوران با هیأت تحریریه نشریه است.

• صحت نوشتارهای علمی با نویسنده / نویسندگان است.

• چاپ نوشتارهای نشریه بدون ذکر مأخذ در نشریه‌های دیگر ممنوع می‌باشد.

• اندازه و نوع قلم‌ها بایستی مطابق جدول ذیل تنظیم شوند:

موقعیت استفاده	نام قلم	اندازه قلم
عنوان مقاله	B Traffic Bold	۱۶
نام مؤلفان	B Mitra	۱۱
چکیده و کلمات کلیدی	B Mitra Bold	۱۳
متن	B Mitra	۱۳
عناوین بخش‌ها	B Traffic Bold	۱۲
عناوین جداول و شکل‌ها	B Mitra Bold	۱۰
متن جداول و شکل‌ها و مراجع	B Mitra	۱۱
قلم لاتین	Times New Roman	در هر موقعیت استفاده یک واحد کمتر از اندازه قلم فارسی در نظر گرفته شود.

راهنمای تهیه و شرایط ارسال نوشتارهای علمی در «فصلنامه ایده» هدف نشریه ایده، انتشار نتیجه پژوهش‌ها و تجربه‌های علمی در حوزه‌های مختلف شهرسازی، معماری و محیط زیست، عمران و اقتصاد شهری می‌باشد.

• نوشتارهای علمی، تحلیلی و مروری در زمینه‌های معماری و شهرسازی برای درج در نشریه، پذیرفته شده و پس از داوری و تصویب هیأت تحریریه به چاپ می‌رسند. نشریه ایده، تعداد معدودی در هر شماره مقالات ترجمه می‌پذیرد.

• نوشتارهای ارسالی نباید قبلاً در هیچ همایش یا نشریه‌ای به چاپ رسیده باشند.

• مقالات ارسالی در فضای اینترنت منتشر نشده باشند.

• مقاله‌های ارایه شده به نشریه ایده برای بررسی و چاپ نباید همزمان به نشریه‌های دیگر ارایه شده باشند.

• مقاله باید دارای بخش‌های چکیده، مقدمه، روش تحقیق، بدنه تحقیق شامل موضوعات مختلف، نتیجه، پی‌نوشت‌ها و فهرست منابع باشد. اندازه این نوشتارها با توجه به نوع مقاله از ۲۰۰۰ تا ۶۰۰۰ کلمه است، حدود بالا، پایین، چپ و راست صفحات به ترتیب برابر با ۲/۵، ۲ و ۲ سانتی‌متر انتخاب شود.

• نوشتارها باید دارای چکیده فارسی و انگلیسی باشند. چکیده مقاله باید شامل بیان مسئله، هدف، چگونگی پژوهش، موضوعات مقاله و یافته‌های مهم و نتیجه باشد. این بخش باید به تنهایی بیان‌کننده تمام مقاله و به ویژه نتایج به دست آمده باشد. اندازه چکیده فارسی حدود ۲۰۰ کلمه و چکیده انگلیسی حدود ۳۰۰ کلمه است.

• مقدمه نوشتار، ارایه‌کننده مسئله، هدف تحقیق و معرفی کلی مقاله است.

• نتیجه نوشتار باید به گونه‌ای منطقی و مفید که روشن‌کننده بحث و ارایه یافته‌های تحقیق باشد، ارایه گردد.

• در بخش تشکر و قدردانی، راهنمایی و کمک‌های دیگران یادآوری شده و به‌طور خلاصه از آنها سپاسگزاری می‌گردد.

• پی‌نوشت‌های مقاله (اصطلاحات و معادل‌های واژه‌ها، توضیحات و غیره) می‌باید در متن به ترتیب شماره گذاری شده و در پایان مقاله و قبل از فهرست منابع نیز تحت عنوان پی‌نوشت‌ها گنجانده شود.

• ارجاعات مربوط به منابع، در متن و داخل پرانتز، شامل نام خانوادگی نویسنده، سال انتشار و شماره صفحه، پس از نقل مطلب می‌آید.

• فهرست منابع به ترتیب الفبایی نام خانوادگی یا نام شهر نویسندگان در انتهای مقاله می‌آید.

• ترتیب عناصر اطلاعات کتاب‌شناختی در مورد مقالات، کتب، گزارش‌ها و سایر مراجع به شرح زیر است:

• مقالات: نام خانوادگی و نام نویسنده مقاله (سال انتشار)، عنوان کامل مقاله، نام نشریه، جلد، شماره، شماره صفحات مقاله در نشریه.

• کتب: نام خانوادگی و نام نویسنده (سال انتشار)، عنوان کتاب، نام مترجم یا مصحح، نام ناشر، محل انتشار.

• صفحه اول مقاله باید شامل نام و نام خانوادگی نویسنده (نویسندگان)، عنوان (رتبه علمی)، آدرس، تلفن، نمابر و پست الکترونیکی نویسنده (نویسندگان)

